

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

ATATÜRK DÖNEMİNDE ÇOCUK EĞİTİMİ (1923-1938)

Emel ÇAKARLI

Danışman
Prof.Dr.Hakkı UYAR

İZMİR-2019

TEZ ONAY SAYFASI

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum ‘‘Atatürk Döneminde Çocuk Eğitimi (1923-1938)’’ adlı çalışmamın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

.../.../2019
Emel ÇAKARLI

ÖZET
Yüksek Lisans Tezi
Atatürk Döneminde Çocuk Eğitimi (1923-1938)
Emel ÇAKARLI

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Tarih Anabilim Dalı
Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Programı

I.Dünya Savaşı'nın sonucunda imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması ile Osmanlı Devleti fiilen sona erdi. İşgallerin ardından Atatürk'ün önderliği ile gerçekleşen Kurtuluş Savaşı, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu başarısını getirdi.

Bu başarıya rağmen elde kalanlar büyük bir insan kitlesinin kaybı, bitik bir ekonomi, geleneksel kurumlar ile eğitimsiz, ümitsiz, yorgun, pasif, bir toplumu içermekteydi. Çağdaş medeniyetler seviyesine ulaşmak için, kaybedilen sürenin bir an önce bertaraf edilip modern toplumlara ayak uydurulması gerekiyordu. Buda sadece toplumun zihniyetini değiştirerek ve Türk toplumuna, kendi karakterine uygun özgüveni kazandırarak mümkün olabilirdi.

Bu hedefe ulaşmak için ülkenin strateji ve politikalarını yeni kuşaklara aktarmada en etkin yöntem eğitimdi. Atatürk'ün çağdaşlaşmak hedefiyle gerçekleştirdiği devrimlerin temelinde en önemli unsur çocuk eğitimidir. Çünkü "Yarın" olarak adlandırılan çocuğa bugün verilen şekil, geleceğin resmi olacaktı.

Bu çalışmada, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan 1938'e kadarki dönemde, çocuğun ülkede algılanış biçimi ve çocuk sorunları ele alınarak, oluşturulmak istenen "Gürbüz Çocuk" modeli ile sağlıklı, güçlü, zeki, dinamik, çalışkan, modern, vatanına bağlı, vatan için mücadele eden çocuk modeli yaratma faaliyetleri yer almaktadır.

Bu faaliyetler toplumda, çocuk unsurunun geleceğin teminatı olduğu konusunda bilinç yarattı. Toplumun bu faaliyetlere duyarlılık ve milli bilinç ile

destek olmaları sağlandı. Atatürk döneminde çocuk eğitiminin geçirdiği gelişim süreci ve çocuk eğitimine etki eden faktörler dönemin okul kitapları, gazeteleri, dergileri ve arşiv belgeleri taranarak irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, Cumhuriyet, Çocuk Eğitimi

ABSTRACT
Master's Thesis
Child Education In Ataturk Period(1923-1938)
Emel ÇAKARLI

Dokuz Eylül University
Graduate School of Social Sciences
Department of History
Republic of Turkey History Program

The Ottoman Empire has come to end as defacto with the Armistive of Mudros which is a result of First World War. After occupations, Liberty War of Turkey brings the victory of founding the Turkish Republic with the leadership of Atatürk.

Despite this victory; remains of the day are huge lost of human, devastated economy, hopeless, uneducated, tired and passive society with the traditional institutions. In order to reach modern civilisations; they need to regain the losing time and keep pace with contemporary societies.

This can be possible by only changing the mentality of the society and bringing Turkish civilisation in self confidence which fits in that society's characterisation. Education is the most effecient method for transferring strategy and policies of the country in the base of reaching target.

Child development and education is the most important factor in principles of modernisation moves by Atatürk. Because the child which named as 'tomorrow' will be the Picture of future.

In this study,perceiving of the children and problems of them are analyzed from the founding of turkish republic to 1938. 'Bonny Child' which is healty,strong, clever, hardworking, modern, loyal and struggling for the country is in this thesis.

These activities create a mentality that child factor is the assurance of the future in the society. With national consciousness; supporting and sensivity towards to these activities is ensured by society. Within Atatürk Era;

development period of the child and elements which affect child education, books of the term, magazines, newspapers, and documents of archive are analyzed by scanning in this study.

Keywords: Child, Republic, Child Education

ATATÜRK DÖNEMİNDE ÇOCUK EĞİTİMİ(1923-1938)

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	x
TABLO LAR LİSTESİ	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ	xii
EKLER LİSTESİ	xiii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

OSMANLI DÖNEMİNDE EĞİTİM SİSTEMİ

1.1.OSMANLI DEVLETİ'NDE EĞİTİM KURUMLARI	4
1.2. OSMANLI DEVLETİNDE EĞİTİM REFORMLARI	6
1.2.1.Tanzimat Dönemi	7
1.2.1.1.Tanzimat Dönemi Reformları	9
1.2.2.Meşrutiyet Dönemi	10

İKİNCİ BÖLÜM

ATATÜRK DÖNEMİNDE ÇOCUK EĞİTİMİ

2.1. ÇOCUK KAVRAMI	11
2.2. CUMHURİYET DÖNEMİNDE ÇOCUK ALGISI VE EĞİTİMİ	15
2.2.1.Cumhuriyet Dönemi'nde Eğitim Kurumlarındaki Gelişmeler	18
2.2.1.1.Sınıf Geçme Usulleri	23
2.3. ATATÜRK'E GÖRE EĞİTİM	24

2.3.1. Eğitimde Hayatilik	26
2.3.2. Eğitimde Millilik	31
2.3.3. Eğitimde Laiklik	31
2.4. CUMHURİYET ÖĞRETMENLERİ	32
2.5. CUMHURİYET DÖNEMİNDE EĞİTİM REFORMLARI	37
2.5.1. Tevhid-i Tedrisat	38
2.5.2. Dilde Sadeleşme ve Harf İnkılabı	40
2.6. DÖNEMİN OKUL ANLAYIŞI	46
2.6.1. Okul Öncesi Eğitim	48
2.6.2. İlköğretim	51
2.6.3. Ortaöğretim ve Liseler	57
2.7. DÖNEMİN KİTAPLARI	64

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇOCUK KORUMA POLİTİKALARI

3.1. CUMHURİYET DÖNEMİNDE ÇOCUKLARI KORUMA POLİTİKALARI	69
3.1.1. Çalışma Hayatında Çocukların Korunması	73
3.1.2. Himaye-i Etfal	73
3.1.3. Serseri Çocukları Kurtarma Yurdu	75
3.2. HİMAYE-İETFAL EĞİTİM ANLAYIŞI	77
3.3. ÇOCUK SAĞLIĞI	80
3.3.1 Süt Damlaları	82

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YAYINLARDA ÇOCUK

4.1. ÇOCUK YAYINLARI VE YAYINLARDA ÇOCUK	85
4.1.1. Gazetelerde Çocuk bayramı	91
SONUÇ	94
KAYNAKÇA	98

KISALTMALAR

CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
s.	Sayfa
ss.	Sayfa Sayısı

TABLO LAR LİSTESİ

Tablo 1: İlkokulların Haftalık Ders Çizelgesi

s.55

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Gürbüz Türk Çocuğu	s.2
Şekil 2: Gürbüz Türk Çocuğu	s.28
Şekil 3: Resimli Ay	s.45
Şekil 4: Gürbüz Türk Çocuğu	s.49
Şekil 5: Gürbüz Türk Çocuğu	s.50
Şekil 6: Gürbüz Türk Çocuğu	s.51
Şekil 7: İlkokullara Hesap Dersleri Sınıf:5	s.59
Şekil 8: Alfabe	s.64
Şekil 9: Alfabe	s.65
Şekil 10 : Alfabe	s.65
Şekil 11: Gürbüz Türk Çocuğu	s.72
Şekil 12: Gürbüz Türk Çocuğu	s.83

EKLER LİSTESİ

EK 1: T.C. Merkez Bankası	ek s.1
EK 2: Yaşamak Yolu	ek s.2
EK 3: Gürbüz Türk Çocuğu A	ek s.3
EK 4: Yaşamak Yolu	ek s.4
EK 5: Gürbüz Türk Çocuğu B	ek s.5
EK 6: Gürbüz Türk Çocuğu C	ek s.6
EK 7: Resimli Perşembe	ek s.7
EK 8: Afacan	ek s.8
EK 9: Ağırlık Ölçüleri	ek s.9
EK 10: Resimli Ay	ek s.10
EK 11: Yazı Örneği	ek s.11
EK 12: Beden Dersi	ek s.12
EK 13: Okulda Oyun Gösterisi	ek s.13
EK 14: Gürbüz Türk Çocuğu	ek s.14
EK 15: Gürbüz Türk Çocuğu	ek s.15
EK 16: Gürbüz Türk Çocuğu	ek s.16
EK 17: Kararname	ek s.17
EK 18: Gürbüz Türk Çocuğu	ek s.18
EK 19: Aslan Resmi	ek s.19
EK 20: Eşeğe Binen Gürbüz Türk Çocuğu	ek s.20
EK 21: Kız Çocukları	ek s.21
EK 22: Afacan Çocuk	ek s.22
EK 23: Hizmet	ek s.23
EK 24: Çocuk	ek s.24

GİRİŞ

Bütün ülkeler geleceklerinin başrol oyuncusu olan çocukların, yurttaş olarak nasıl yetiştirileceği konusu üzerinde çeşitli stratejiler oluşturur. Bu stratejiler, çocuğun ülke tarafından algılanış biçimleri olarak zamana, ülkenin eğitim anlayışına, gelişmişlik düzeyine, ekonomisine, siyasi durumuna, gelecekte beklenmesine göre değişiklik gösterebilir. Osmanlı Devleti Dönemi'nde özel bir muamele ve çaba olmadan tebaa yaşamında genellikle kendiliğinden büyümeye bırakılan ve yetiştirilmesinde herhangi bir özel ihtimam ve pedagojik yaklaşım gösterilmeyen çocuk, Türkiye Cumhuriyeti'nde değer atfetmiş ve ülkenin gelecek inşasında yapıtaşı olarak görülmüştür. Bir ülkenin bağımsızlık sembolü olan, siyasi ve iktisadi varlığın ortak değeri olarak görülen parada dahi yer alan çocuk¹, çocuğun ülke içindeki misyonunu bize açık bir şekilde göstermektedir. Türkiye Cumhuriyeti'nde yeni kurulduğu ilk yıllarda bir yandan bütün kurumları yeniden yapılandırması sorumluluğuyla uğraşılırken, diğer yandan çocuk sorunlarına eğinildi. Bunun en önemli nedeni ise yapılan inkılapları korumak, yaşatıp, geliştirmek için iyi yetişmiş bilinçli bireyler temin etmektir. *“Yetiştirilecek çocuklarımıza ve gençlerimize, görecekları tahsilin hududu ne olursa olsun her şeyden evvel Türkiye'nin istiklâline, kendi benliğine Ananat-ı Millîyesine düşman olan bütün anasır-ıla mücadele etmek lüzumu öğretilmelidir. Beynelmilel vaziyet-i cihana göre, böyle bir cidalin istilzam eylediği anasır-ı ruhiye ile mücehhez olmayan fertlere ve bu mahiyette fertlerden mürekkep cemiyetlere hayat ve istiklâl yoktur.”*²Bugünün çocukları yarının bireyleriydi, yarının bilinçli bireyleri ise bugünün çocuklarıydı. Bu sebeple çocukların farkındalıklı olması, geleceğe yön verebilecek donanımlarla yetiştirilmesi gerekiyordu. Bu anlayışı toplumda, ailede ve çocukların kendilerine olan bakışlarında yaratmak için *“Yarını Nurlandıracak Yıldız”* cümlesi ile ayrıca kendisini *“Çocuğun sıhhi ve terbiyevi inkişafına yardım eder”*³ şeklinde tanımlayan Gürbüz Türk Çocuğu Dergisi kapak fotoğrafında yer alan görselde Türk bayrağı ve

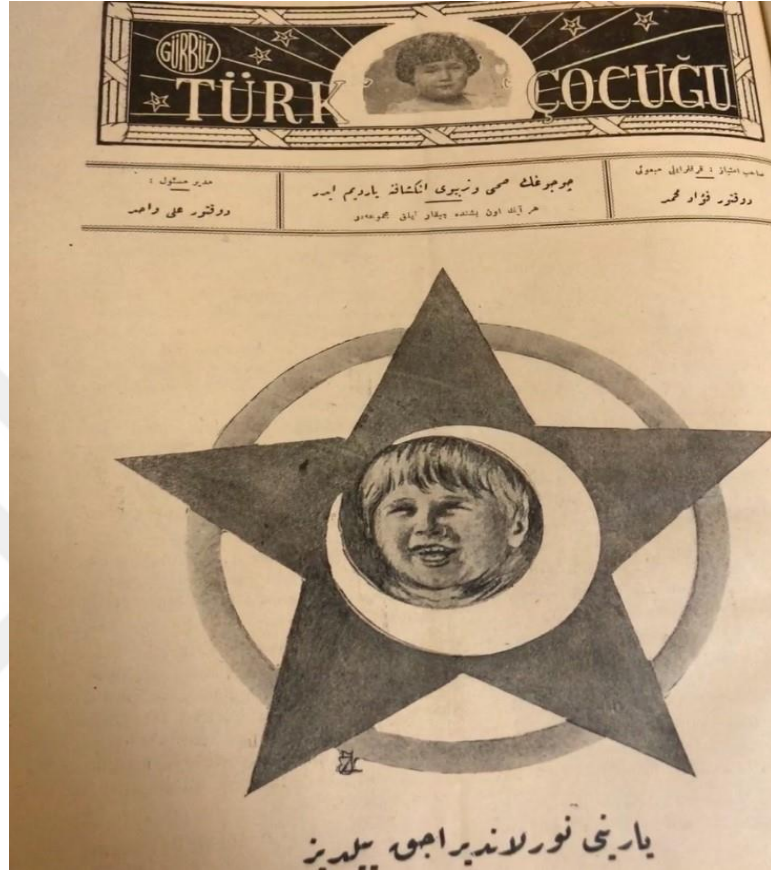
¹ T.C. Merkez Bankası, E3, **Yüz Türk Lirası**, Banknot, Tertip 1, “Üzüm Salkımı Tutan Kız Çocuğu”, 1942. Ek1

² Nimet Arsan (Der.), **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-III**, Atatürk Araştırma Merkezi Yay. Cilt: I, Baskı: 5, Ankara, 2006, s. 236.

³ **Gürbüz Türk Çocuğu**, Sayı: 25, 1928, s. 2.

gürbüz görünen neşeli bir bebeğin fotoğrafı içiçe geçirilerek bu mesaj verilmek istenir.⁴

Şekil 1: Gürbüz Türk Çocuğu

Bu farkındalığı yaratmak için yaşadıkları sorunlar bertaraf edilip, onları muasır medeniyetin gerektirdiği gibi bilimsel ve ideolojik bir zeminde yetiştirilmeliydi. Cumhuriyet'in ilk yıllarında okulların çoğalması, mevcut okul binalarının tamiri ve tadilatı, ders anlatım ve metodolojisinin yeni pedagojik esaslara göre yenilenmesi, öğretmen ve müfettiş yetiştirme işine önem verilmesi, laiklik ve tevhidi tedrisat kanuna uygun yenilikler yapılması esastır.⁵Bu eğitimde, bu bilince sahip olan Himaye-i Etfal Cemiyeti büyük bir emek harcadı. Ülkenin geleceği için, çocukların yetiştirilmesi ve kimsesiz çocukların olası bir milli bir tehlike olmasının engellenmesi için, eğitim birincil şart idi. Çocuklar artık anne babanın kontrolünde değil, devlet disiplin ve yönlendirmesi ile eğitilmeliydi. Bu yönüyle devlet siyasetinin bir parçası, geleceğin umutları olacaktı. Eğitim bireyleri sosyal ve

⁴Gürbüz Türk Çocuğu, Sayı:26, 1928.EK2

⁵ Ferit Oğuz, *Kültür*, sayı:1, İzmir, 28.10.1933, s.7.

toplumsal hayata hazırlayarak, sistemin şartlarına uyum sağlayabilen yapıcı bir bilinç ile adapte olmasını sağlamaktadır.

Atatürk'e göre eğitim, Cumhuriyet'in rejimlerine uygun yurttaş yaratmak, millette ideal ulus ve devlet algısının sağlanmasını gerçekleştirmede en etkili araç olacaktı. Çocukların, birey olarak yurttaş oluşturulmaya çalışılması amacıyla devlet çeşitli politikalar yürüttü. Mustafa Kemal'in önderliğinde başlatılan Kurtuluş Savaşı ulus egemenliğine ve yurttaş olma bilincine geçişin bir ivmesi oldu. Kurtuluş Savaşı'nın ardından yeni bir devlet kuruldu. Fakat bu devletin yeni rejimine uygun, yeni bir yurttaş profili inşa edilmesi gerekiyordu. Dönemin aydınları yurttaş yaratma projesi kapsamında özellikle okuldaki eğitime büyük önem verdiler. Ülkece ulaşılacak istenen hedeflerin genç kuşaklar tarafından benimsenip yürütülmesinde okul çok önemli bir yere sahip oldu.

BİRİNCİ BÖLÜM

OSMANLI DÖNEMİNDE EĞİTİM SİSTEMİ

Osmanlı'nın ilk dönemlerinde padişahların eğitime, bilime ve bilim insanlarına saygı, koruma ve geliştirme anlayışı hakimdi. *“Eğitimde büyük bir atılımın İstanbul'un alınışından sonra II.Mehmet tarafından başlatıldığı görülmektedir”*.⁶

Fatih Sultan Mehmet İstanbul'un fethinin ardından oradaki kiliseleri Medrese-i Semani'ye isimli medreseye çevirerek, merkezi otoriteyi eğitim kanalıyla sağlamayı hedeflemiştir. Eğitimin kaynaştırıcı etkisini kullanarak halklar arasındaki bütünleşmeyi sağlayıp sentezlemeyi öngördü. Fatih'in eğitimle ilgili yapılanmaları daha sonraki dönemlere örnek teşkil ederek klasik Osmanlı medrese düzenini oluşturdu.

1.1. OSMANLI DEVLETİ'NDE EĞİTİM KURUMLARI

Klasik Ortaçağ eğitim anlayışı halk nezdinde mahalle mektepleri üzerinden verilmekte olup bu eğitimin içeriği genelde dini eksenliydi. Yüksek öğrenim ve ihtisas dersleri ise payitahtta ve Enderun mektebinde verilmekteydi. Yakınçağda ortaya çıkan sosyal devlet kavramı ve sanayi inkılabı ile güçlenen burjuvazi, matbaanın da yaygınlaşması ile eğitim geniş kitlelere yayılma imkanı buldu. Osmanlı da bu gelişmelerden etkilendi. Özellikle Tanzimat'tan sonra devlet eğitim alanında daha aktif politikalar izledi.⁷

Eğitim ve öğretim hayat ile ihtiyaç unsurları üzerinde kurulmaktaydı. III. Selim'den itibaren yoğun bir biçimde modernleşme hareketine girişen Osmanlı Devleti, eğitim alanında da birtakım düzenlemelere gitti. İnkılaplar yapıldıkça ilköğretim mecburi değildi. Orta öğretimde ise çocuk kendi çevresinde duymadığı yabancı kelimeleri ezberlemekle zaman geçirir, lisede ise ezberlenen bilgileri işleme ve hayata adapte edip uygulama yetisi kazanmadan, çocuğun hafızası işleyemediği, kullanamadığı kuru bilgilerle doldurulurdu.⁸

⁶ Necdet Sakaoğlu, **Osmanlı'dan Günümüze Eğitim Tarihi**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, Mart 2003,(Osmanlı)s.20.

⁷⁷ Refik Turan , **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II** ,Osmanlı Eğitiminde Ölenemeyen İflas, ATAM,Ankara,2010,ss.102-103

⁸ Necati Kemal, “Okuma ve Okutma Seferberliği”, **Kültür**, Sayı:4,s.10.

Osmanlı Devleti'nde özellikle klasik dönemde ilkokullar genelde camilerin bitişinde varlıklı kişilerin vakıf yoluyla, devlet adamlarının yada halkın el birliği ile yaptığı kurumlardır. Cumhuriyet öncesi mahalle mektepleri, bizzat yaşayanların ifadesiyle *“Bizim mahalle mektebimizde mahalledeki caminin yanında ve mezarlığın ortasındaıdı. Binalar vakıflara ait olduğundan daima mektepler camilerin yanlarında yaptırılır veyahut sonradan caminin müştemilatından bir kısmına mektep denirdi. Penceresiz, loş, kirli, tavanları kararmış, köşeleri örümcekli olan bu yerlerden çıkınca teneffüs edilecek, oturacak alan mezar aralıkları ve mezar taşları, gördükleri şey ise cami kapısına dayanmış tabutla teneşirdi. Bu durum daima ölümü ahireti azabı çocukları hatırlatarak rüyalarına girerek korkutur ve onların ruhunda bezginlik korku yaratırd’.* Hoca dünyaya rağbetin tehlikeli olduğunu anlatır, mektepte ilim ve bilim yerine, istikbal oluşturmak yerine, her gün ölümlü dinleyip çocukta yaşarken ahiretteki azabı hissettiriyordu. Hoca aynı zamanda mahallenin imamı gazete okuyamayan medresede biraz Arapça okuduktan sonra camii kayıyumluğundan başlayıp mahalle imamlığına ve sonra muallimliğe çıkan yoksul cahil bir ihtiyar idi. Mektep, tam bir medrese zihniyeti ile idare edilir.Bunların tahsilini almış çocuklar maalesef büyüyünce de aynı zihniyette kalırlardı. Bugün okuduğunuz mektepler ile bu halleri kıyas ediniz ve Cumhuriyet idaresinin ne kadar güzel olduğunu anlayınız”⁹Şeklinde yapılan ifadeler Osmanlı Dönemi'nde çocuk eğitimi algısı ve siteminin değişim sürecini gözler önüne serer niteliktedir.

16.yy ortalarına doğru medreselerde ki siyasi baskı ve bilimin temelinde iman esasları arama hedefleri ile eğitimde ki çözölme başladı. 17.yüzyıl Osmanlı medreseleri yenileşmeden uzak kurumların yenilik fikirlerine dinsel gerekçeler göstererek karşı çıkmasıyla birlikte çözölme daha da ileri gitti. Cehalet içindeki tebaa ise medresenin dediklerini sorgusuzca kabul edip, dünyevi unsurlar ile ameli hayat mücadelesinin ve getirilerinin geçici, baki olacak olanın ise ahiret olduğuna inandırıldı. Medreseliler, tebaayı büsbütün tembelliğe, tevekküle sürükleyerek onları pasif ve edilgen bir varlık haline getirdi. Bilimsel faaliyetleri dinden uzaklaşma görerek halkın nazarında ürkütücü ve karalayıcı bir olgu olarak, bilime karşı set örüldü. Bunun sonucunda Dini Bilimlere ve Fıkıh'a ağırlık verildi.

⁹ Server Rıfat, ‘‘Mektep Binaları ve Hocalar’’, **Gürbüz Türk Çocuğu**, Sayı:30, ss.6-7.

Duraklama döneminde balkanlardan yoğun olarak gelen göçler ile medreseler barınma ve hayır kurumuna dönüştü. Medreselerden akli ve müspet bilimler çıkarılarak dini ve hukuki bilimler okutuldu. Müderrisliğe atanma şartı olarak medreseyi bitirme kıstas alınmayarak, atanma yönteminde adam kayırma ön plana geçmeye başladı. Beşik ulemalığına dönüşen bu bozulma ile kayırcısı olmayan medrese öğrencilerinin derslerini bırakarak Softa Şekaveti'ne başladı. Düzen ve asayişin bozulmasına sebep olan talebeler ayrıca İstanbul'da Talebe-i Ulum adlı kapıkulu eylemlerine destek oldu. Zaferlerin durması, uzun ve yıpratıcı savaşlar ve köyden kente göçlerin artışı ile medreselere yığılmalar arttı. Çiftbozanlıktan kurtulmanın yolu olarak ailelerin, çocuklarını medreselere yazdırmakta bulması da yığılmanın diğer bir sebebidir. Yığılmalar neticesinde gençlerin, kaçgunlar, suhteler ve talebe-i ulumlar ile aynı ortamda yaşamanın ve güdülen davanın oluşturduğu bağ ile birlik olması nedeniyle, şehir ve köylerde silahlı eylemlerde bulundular. Bu durumlar Osmanlı eğitim sisteminde eğitim reformlarını zorunlu kılmıştır.

1.2.OSMANLI DEVLETİNDE EĞİTİM REFORMLARI

Osmanlı Devleti savaşlarda ki kayıpların nedenlerine çözüm bulmak amacıyla ilk olarak askeri eğitimde yenileşme yoluna giderek askeri mühendis okulları, tıbbiye ve harbiye modellerinin denemesine geçti. Osmanlı Devleti savaşlarda ki yenilgilerin sebebini Avrupa'daki subay ve askerlerin iyi yetişmesi olarak görüp, bunun çözümünü Avrupa'dan gelen yabancı uzman ve eğitmenlerin verdiği eğitimler, açtığı okullar ile çözmeye çalıştılar. Tepkiler ve isyanlar çıksa da askeri Mühendis okulları, Tıbbiye, Harbiye ve siviller için Rüştiyeler açılmaya başlanıp, eğitimde ilk batı modellerinin denenmesine geçildi.¹⁰ 1734'te Hendesehane'yi açılıp, 1776'da Askeri Deniz okulu olan Mühendishane-i Bahri Hümayünaçıldı. Bu kurumlara yabancı öğretmenler getirtilerek, batı dilleri programlara girip, Avrupai tarzda askeri sistem kurulmaya başlandı. Bu kuruluşların temellendirilmesi müsbet ilim ile sağlanarak hendese, teknik çizim gibi derslerle zenginleştirildi.

1826'da yeniçeri ocağının kaldırılmasıyla medrese zihniyeti önemli bir destekçisini kaybetti. Tekvim-i Vekayi adlı gazete ilk kez çıkarılarak süreli yayın ile

¹⁰Sakaoğlu, Osmanlı, s.1.

toplumun bilgiye ulaşma imkanı daha kolay hale getirilmeye çalışılarak, toplumun eğitim, kültür düzeyini etkilemesi sağlandı. Bozulan Yeniçeri ocağının ardından Vaka-i Hayriye ile kurulan Asakir-i Mansure-i Muhammediye, ordu içindeki yetenekli küçük er, onbaşı ve çavuşlara yeterli kalitede eğitim verebilmek için açıldı.

1.2.1.Tanzimat Dönemi

‘‘Tanzimat Maarifi eğitimin sadece İstanbul çevresinde sınırlı kalmayıp taşradaki çocuklarında eğitime muhtaç olduğu ve istifade etmesi gerektiği anlayışıyla eğitimin yaygınlaştırılması gerektiği konusunda çeşitli iştirakler gerçekleştirilmiştir. Bunlar gerçekleştirilirken ise batılılaşma karşıtlarından büyük tepkiler almamak için bu sürece ılımlı gidilmiştir.1734’te Fransız asıllı ContBonneval humbaracı kışlası tesis edip, teknik eğitimi sağlamak içinde bir hendese hane açmıştır.’’¹¹ 1776’da itibaren açılan askeri okullara sıbyan gönderilen öğrencilerin okuma yazma bilmemesi askeri okullardaki eğitimi geciktiriyordu. Bu durum askeri okulların kalitesini ve işleyişini düşürüyordu. Bunun üzerine Rüştiyeler ilkokulların uzantısı olarak düşünülerek Sıbyan Mekteplerine göre daha üst düzeyde eğitim veren üst sınıflar olarak açıldı. Beş ve altı yaşlarında çocukları alarak 3-4 yıl eğitim veren Sıbyan Mektepleri dönemin ilkokulları olarak görülürken Rüştiyeler, ortaöğretimin en alt düzeyi durumuna geldi.

II.Mahmut 1824 yılında yayınladığı fermanı, çocukların okullarda dini temel bilgileri tam anlamıyla almadan usta yanına çalışmaya verilmemeli, 12 yaşından önce çalıştırılmamalı ve maddi kazanç uğruna dini eğitim göz ardı edilmemeli diyerek ilköğretimi zorunlu hale getirdi. Fakat bu ferman ülkenin siyasi karışıklıkları, yeniçeri ocağını kaldırma uğraşları ve Rus-Mısır savaşları nedeniyle 1839’a kadar İstanbul’da bile uygulanamadı. İlk etapta Eyüp, Üsküdar, Galata bölgelerinde zorunlu tutmuş, tüm ülkeyi içine alacak zorunluluk ise Tanzimat dönemine rastlandı. Batı ordusunu örnek alan bir kara ordusu oluşturmak amacıyla Asakir-i Mansure-i Muhammediye adında ordu kurdu. Er ve subaylar en azından okuma ve yazma bilmeliydi ve bu ordu mensuplarına mektep hizmeti vermek için Talimhane açıldı. Burada 1831’den itibaren okuma yazma haricinde savaş teknikleri ve din bilgisi

¹¹Sakaoğlu, Osmanlı, s.56.

öğretildi.1834 ‘te ilk büyük askeri okul olan 8 kısımdan oluşan, okuma yazma, genel kültür, askerlik ve Fransızca derslerini içeren Ulum-ı Harbiye Maçka kışlasında açıldı. Tophane‘de Tophane Mekteb-i Harbiye’si 1847’den sonra düzenli öğretime geçmiş, askeri dersler ile fen, matematik, piyade, Süvari, top tüfek talimleri, istihkam, resim, harita, yüzme, Fransızca, hendese, cebir ve mekanik dersleri konuldu. Yapılan ıslahatlar ile II.Mahmut, askeri ve sivil anlamada eğitim ve öğretimin kurumsallaşmasını sağlamaya çalıştı.¹²

1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile Osmanlı Devleti kamuoyunun sempatisini kazanmak için Avrupa devletlerinin baskısı ile Tanzimat döneminde, halkın eğitimini devlet ve hükümetin önemli bir görev olarak gördü. Yine 1869 Maarifi Umumiye Nizamnamesi ile medrese dışındaki öğretim ile eğitimde ilk, orta ve yüksek derecelendirmeye gidilmiş kapsamlı düzenlemeler ile yeni bir örgütlenmeye gidildi. Medreselerin tepkisinden kaçınmak ve Medrese ile Sıbyan mektebi gibi geleneksel okulların üzerinde modern okullar açmak için orta ve yüksek öğretim kademelerinde yapılan bu değişiklikler ve yenilikler, ilköğretimin eksik ve yetersiz kalmasına sebep oldu.¹³

Bu durumlar karşısında öğretim kurumlarında birlik olmadığı için medrese Tanzimat Mektebi, Askeri Mektep, Azınlık ve Yabancı Mektepleri gibi çeşitli öğretim kurumları farklı insan modelleri yetiştirerek toplumda birbirinden değişik dünya görüşü ve zihniyete sahip insanlar ortaya çıkardı. Tek insan tipi yetiştirme düşüncesi ile halkı bir arada tutmak için ortaya çıkan Osmanlılık akımı, eğitimde kullanılmaya çalışıldı. Fakat eğitimdeki ıslahatları, her zaman eskilere yeni bir şeyler katmak biçiminde gerçekleştirdikleri için medresenin etkisi, öğretmen, öğrenci, programlara ve yeni açılan öğretim kurumlarında etkisini devam ettirdi.Açılan yeni okulların programlarına hayata dönük dersler konulup, ilk kez kızlar için orta dereceli okul ve kız öğretmen okulunun açılışı Tanzimat döneminde gerçekleşti.

¹² Sakaoğlu, Osmanlı, s.59.

¹³ Yahya Akyüz, Doğumunun 125. Yılında Mustaf Kemal Atatürk Uluslararası Sempozyumu Bildirileri, **Atatürk’ün Eğitim Reformunun Temel Unsurları ve Uygulanması**, Atatürk Araştırma Merkezi,Ankara, 2011,s.158.

1.2.1.1.Tanzimat Dönemi Reformları

Tanzimat döneminde ilköğretimde yenilik ve gelişmeler 1847 de yayımlanan talimatname ile yapılan ilköğretimdeki ilk girişimler ile Sıbyan Mektepleri'nde yazı öğretilmesi kararı alındı. Böylece talebelerin yazma becerileri ve okuma öğrenmeleri kolaylaştırıldı. Dört yıl Sıbyan Mektepleri ile iki yıl rüştiye Mektepleri zorunlu öğretim kapsamına alındı.Sıbyan Mektepleri'nde çocuklara dünya ve ahiret bilgisi vermesindeki yetersizliği kapatmaya amacıyla altı yıllık zorunlu eğitim getirildi.1846 Merkezi Umumi Nazırlığı kurulduktan sonra açılan Rüştiyelerin askeri olanları dışındakilere Mülkiye Rüştiyesi denir. Kızlar için ise 1859 da İstanbul'da Sultanahmet Kız Rüştiyesi de denen Cevri Kalfa İnas rüştiyesi açılmıştır. Fakat kız rüştiyelerindeki kadın öğretmen tedariki konusundaki güçlük nedeniyle gelişimi yavaş olmuş, hatta Ispartadaki kız rüştiyesi bir süre kapalı kalmıştır. 1869 maarifi Umumiye Nizamnamesi Rüştiyelerin 500 evi geçen kasabalarda kurulacağını belirterek öğretim süresini dört yıl olarak belirler. Sıbyan Mekteplerini bitirip şahadetname alan öğrenciler rüştiyelere sınavsız kabul edilir, okul yapımı öğretmen maaşları, okul materyallerinin temini gibi tüm masraflar illerin Maarif İdaresi Sandığı'ndan giderilmesi kararı alınır.¹⁴

İdadi, ilk zamanlar Harp Okulu ve Askeri Tıbbiye'ye gitmek isteyen gençlerin eksik bilgilerini tamamlamak için açılan bir hazırlık sınıfıydı. 11-14 yaş arası olan mektebi Harbiye öğrencileri sınavdan geçer, orta düzeyde bulunanlar idadi orta öğretim kurumunda hazırlık eğitimi alarak eksik bilgilerini tamamlarlar. Dört yıllık Rüştiyenin ardında toplamda orta öğretim süresi Rüşdiye ile birlikte yedi yıla çıkarıldı. Sultaniye ile Müslüman veya gayrimüslim bütün tebaanın eşit fırsatta eğitim alması için modern eğitim modeline ulaşmak amaçlanarak, yüksek okullara yeterli seviyede eğitim almış öğrenci yetiştirecek kurum oluşturmak amaçlandı. Tanzimat'tan sonra sivil okullara ilmi konular girmeye başladı. Fakat müspet bilim öğretmenleri ile din hocaları arasında ki fikri tezatlar, birbirlerinin bilgilerini inkar etme durumları öğrenciler de büyük bir kaos yarattı.¹⁵

¹⁴ Yahya Kemal Kaya, **İnsan Yetiştirme Düzenimiz Politika-Eğitim-Kalkınma**,Baskı:2,Nüve Matbaası,Ankara,1977, ss.73-75.

¹⁵ Akyüz, 2011,S.172.

1.2.2.Meşrutiyet Dönemi

Meşrutiyet dönemi öncesinden devralınan toplumsal, ekonomik, sosyal, kültürel ve eğitim sorunlarını çözmek kaçınılmazdı. Bu açıdan yeni fikir akımlarına ve eğitimde yeni uygulamaların denenmesi sağlandı. Batıdan örnek alınan bu uygulamalar ile Meşrutiyet dönemindeki hürriyet ortamı, batı hayranlığı, batıcılığı algılama ve sorunları üzerindeki yenilik ve çalışmalar, Cumhuriyet döneminin adımlarını belirlemede etkili oldu.

Meşrutiyet döneminde Tanzimat'tan alınan eğitim sistemi ile eğitimi modernleştirme safhasına geçildi. Bu dönemde okullaşmaya önem verilerek, eğitim öğretim kurumlarının sayısı genel olarak artırıldı. Bu dönemde Meclis-i Kebiri Maarif'in bir ay süreyle yıllık toplantılar yapması esası getirilerek, Cumhuriyet dönemindeki Milli Eğitim Şurası'na benzer bir yola ilk kez girildi.

Milli mücadelenin ardından Ankara'da faaliyete geçmiş olan Maarif Vekaleti ve İstanbul'da da maarifi Umumiye nezareti iş başına geçti. Ankara'daki maarif Vekaleti Ankara'da Maarif Kongresi'nde 15Temmuz 1921'de toplanmış ve 15Temmuz-15Ağustos 1923'te Milli Eğitim Şuralarının başlangıcı kabul edilebilecek olan Heyeti İlmiye'yi topladı. Talim ve Tercüme Heyeti ve diğer ilmi encümenlerin çalışmalarıyla geniş ölçüde yayın faaliyetlerine girdi. Tedrisatı İptida-i Kanunu Muvakkat'ı kabul edilip ve bu kanunla iptidai ve rüştiyeleri birleştirilerek altı yıllık İptida-i Mektebi haline getirildi. Bu mekteplere resim iş, musiki, beden terbiyesi, mektep oyunları gibi yeni derslerin eklenmesini sağlayarak, Fransız İlköğretim sistemine göre revize edildi. Yine bu kanun 15 Kasım 1915 tarihinde çıkardığı Ana Mektepleri Nizamnamesine göre ilk kez Türk Ana Mektepleri açıldı. Meşrutiyet döneminde 26 Şubat 1909'da Medârisin İlmi Nizamnamesi ile medrese programlarına müspet ilim dahil edildi. 1915 yılında savaşların ardında yetim kalmış çocukları korumak ihtiyaçlarını karşılamak için Dar'ül Eytamlar açıldı.

İKİNCİ BÖLÜM

ATATÜRK DÖNEMİNDE ÇOCUK EĞİTİMİ

2.1.ÇOCUK KAVRAMI

Çocuk mefhumu, tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de büyük önem arz eden temel konulardandır. Tarih boyunca farklı tanımlarla ifade edilen bu kavram bugünün Türkiye'sini oluşturmada bir hamur görevi gördü. *‘Erken yaşta ergin olsa bile onsekiz yaşını doldurmamış kişi’*¹⁶olarak ifade edilen çocuk, Türk Dil kurumuna göre; *‘bebeklik ile erginlik arasında gelişme döneminde bulunan oğlan veya kız uşak’*¹⁷şeklinde ifade edilirken, *‘doğum ile ergenlik dönemi arasındaki çağın içinde olan insan yavrusu’*¹⁸olarak da tanımlanan çocuğa Atatürk Türkiye'sinde derin anlamlar ve görevler yüklendi.Yasalarda da eğitim tedbiri, *‘‘çocuğun bir eğitim kurumuna gündüzlü veya yatılı olarak devamına; iş ve meslek edinmesi amacıyla bir meslek veya sanat edinme kursuna gitmesine veya meslek sahibi bir ustanın yanına yahut kamuya ya da özel sektöre ait işyerlerine yerleştirilmesi’*¹⁹gibi koruyucu ve destekleyici tedbirler bu anlam ve önemin kanunlar ile korunumu yer almaktadır. Doğumdan itibaren öğrenmeye hazır olan çocuklarda, uygun koşul ve imkanlar sağlandığında, doğru yaklaşımlarla eğitim-öğretim prensipleri uygulandığında ve etkileşimde olduğu tüm etkenlerin bilinçli yürütüldüğünde, fiziki ve beşeri tüm uyaranların sağlıklı kontrolü doğrultusunda istendik hedeflere ulaşıldığı görülür. Çocuğun eğitimi, doğduğu yer olan ailede başlamakta daha sonra bu sürece okul dahil olmaktadır. Bu sonraki adımda ise ailenin en önemli görevi okul ile ev arasındaki bağlantıyı paralel bir şekilde yürütmektir. Bu minvalde ülkenin strateji ve politikalarını yeni kuşaklara aktarma aracı ve vazifesi de gören okul ile ailenin ideolojik anlamda çocuğa yaklaşımı, eğitim felsefesi aynı doğrultuda olmak durumundadır. Bu sonraki adımda ise ailenin en önemli görevi, okul ile ev arasındaki bağlantıyı paralel bir şekilde yürütmektir. *‘‘Çocukların okulda belli kurallara rahat adapte olması ve belirli hedeflere ulaştırmak için çok fazla emek sarf eden*

¹⁶Çocuk Koruma Kanunu, Kanun No: 5395, Tertip :5, C.44, 3/7/2005,sayı 25876, Birinci Bölüm.

¹⁷Türk Dil Kurumu Sözlüğü,http://sozluk.gov.tr/(3.07.2019).

¹⁸Yeni Türk Ansiklopedisi, Ötüken Yayınları, Cilt:II, İstanbul, 1985, s.586.

¹⁹Çocuk Koruma Kanunu, Kanun No: 5395, Tertip :5, C.44, 3/7/2005,sayı 25876, İkinci Bölüm.

*öğretmenlerin emeklerini biraz azaltmak adına aileleri bu konuda çocuklara terbiyesini öğretmelidir.*²⁰ Zira ‘‘terbiye çocukları körükörüne itaat etmeği öğretmek demek değildir.’’²¹ Bu şekilde aile ile okul arasında ki kurulacak olan eğitimsel içerikteki paralel disiplin yaklaşımı ile çocuklar, okul ve ev hayatını bir bütün şeklinde yaşayacak, birbirinden bağımsız ve kopuk dünyaları yaşama hissine kapılmadan, okulun hayatilik anlamını içselleştirebileceklerdir.

Çocuğun eğitiminde bilinçli olan ve çocuk yetiştirme becerilerine sahip olan aile bireyleri, çocuğun başarısını arttırma ve desteklemede potansiyel bir güce sahiptir. Bu gücü bilinçli kullanmaları hem çocuk, hem aile ve hem de ülke için büyük önem arz etmektedir. ‘‘Size saadet getiren fakat buna mukabil sizin kusurlarınız yüzünden daima suç altında bulunan ve sizin kusurlarınızın sebepleri onlarda arananyavrularımızın yardımcısı olsun. Her yaptıklarımı tatbik ederseniz onların sıhhatli neşeli tatlı ve iyi olacaklarını çocukluk çağlarına ve çocukluk saadetlerini onlara zehir eden dudaklarında eksik olmaması lazım gelen masum tebessümlerini acı feryatlara çeviren bütün kötülüklerden kurtulacaklarını temin ederim.’’²² Öğretmenin karşısına çıkmadan önce aileler tarafından çocukların eğitim ve öğretime hazır, sağlıklı bir şekilde hazırlanması gerektiği belirtilir. Karakter olarak, bilişsel olarak, ruh olarak sağlıklı olan çocukların okuldan aldıkları eğitim verimliliği yüksek olabilecektir. Ailelerin çocuk eğitimi hususunda bilinçlendirilmesi için yapılan çalışmalar arasında; dergi ve gazetelerde çocuğun yetiştirilmesi, topluma kazandırılması, istenilen karakter kişilik ve donanıma sahip olmasında ebeveynlerin üstleneceği rolleri ve zihniyetleri yer almaktadır.²³ Atatürk’e göre eğitim; milli, birleştirici, bütünleştirici, ilke ve inkılaplar doğrultusunda olup, Türk milletinin zekası, kudreti ve çalışkanlığını arttırıcı bir potansiyelde ‘‘eğitim programı, sosyal hayatımızın ihtiyaçlarına ve çağın gereklerine uygun olmalıydı.’’²⁴ Çocuğun eğitimi sağlığı ile paralel doğrultuydu. Sağlıklı bir birey eğitimde istendik dönütler verebilirdi. Bu yüzden ülkedeki sağlık sorunlarının çözülmesi gerekiyordu. ‘‘Gürbüz

²⁰ Nazım Yücelt, **Çocuğun Tahlili ve Terbiyesi**, Dağıtan Ankara Kitabevi,1935.s.41

²¹ Musa Sadık ,**Çocuğun Cismi ve Ruhı**, Kanaat Kütüphanesi ,1933,s.113

²²Chr. G. Salzmann, Çev. M. Cahit Gündoğdu, **Yengeç Kitabı Çocuğunuzu Fena Terbiye Ediyorsunuz!**, Türkiye Yayınevi, Ankara, 1942, s.16.

²³ Cevriye İsmail, ‘‘İstikbal Çocuklarıdır Anneler Duyuyor musunuz?’’, **Gürbüz Türk Çocuğu**, Sayı:37, s.20.

²⁴ İlknur Polat, ‘‘Atatürk ve Milli Eğitim’’ ,**Ankara üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Dergisi**, Sayı:3’den ayrı basım ,1989,s.443.

Çocuklar” politikasıyla sağlıklı, güçlü çocuk yaratmak için ülke içinde cemiyetler, vakıflar, öğretmenler ve yayınlar ile bu amaç ulaşılmaya çalışıldı. Çünkü: *“Sıksa bacakları üstünde boyundan büyük bir karın ve baş, veremli yüzünde çürümüş bir kan, kafasında ilim yerine bir sürü lüzumsuz malumat taşıyan çocuk, yarın için bize çok şeyler vaad edemez.”*²⁵ Ülkenin istikbali için ailelere yapılan çocuk eğitimi, konferansları, seminerleri ve gıda yardımları, öğretmenlerin okullarda çocuklara verdiği ders içerikleri ve okul müfredatları, doktorların ailelere gazetelerdeki tıbbi önerileri ve gazetelerde yer alan çocuklara kiloaldırmak için takviye gıda reklamları²⁶, dergi ve kitaplarda yer alan pedagojik ve tıbbi bilimsel makale yazıları ile istenilen ideal cumhuriyet çocuğunu yaratmak için her türlü imkan ve kaynak kullanılmaya çalışıldı. Çünkü bu dönemde çocuk *“yarın”*²⁷ kelimesinin karşılığı olarak nitelendirilmekteydi. *“Yeryüzünün en güzel şeyi, kafası işleyen çocuktur.. Türk milleti ise bu değere sahip bir millettir”*²⁸. Cumhuriyet döneminde ülke stratejisi yalnız mevcut çocukları koruma yönünde değil, aynı zamanda nüfusu arttırma yönünde teşvik politikaları içermektedir. I.Dünya Savaşı’nın ardından Mondros Ateşkes Antlaşması ile fiilen sona eren Osmanlı Devleti’ne işgallerin ardından Atatürk’ün önderliği ile gerçekleşen Kurtuluş Savaşı, Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşu gibi bir başarının ardında büyük bir insan kitlesinin kaybını içermekteydi. Bu durum, genç Cumhuriyet Türkiye’sinin yeni bir ulus inşasını zaruri kıldı. Ülkenin ihtiyaç duyduğu genç, dinamik, milli, çalışkan, modern topluma ulaşması için nüfusu artırıcı politikalar güderek, evliliklere teşvik etme ve çok çocuk yapmak için toplum teşvik edildi. Devletçe altı çocuktan fazla çocuk yapan annelere para ödülü verilip, isteyenlere nakdi mükafat yerine bir madalya verilerek çok çocukluluk onurlandırıldı.²⁹ İnsan gücü ile ülkenin güçlenmesi için, çiftler çok sayıda çocuk yapmaya özendirildi.

Uygulanan yöntemlerden biri ise hamile kadınların kendi keyfi durumları için istemedikleri çocukları, kasti olarak düşürerek hayatlarına son vermelerine karşı alınan önlemdir. Mevcut dönemde hakim olan cehalet ile anne kendini ve çocuğunun

²⁵Sabiha Zekeriya, “Çocuk Haftasının Gayesi Nedir?”, **Cumhuriyet**, 25.4.1929, s.3.

²⁶**Akşam**, 13 Ağustos 1929, s.4

²⁷MecdiSadrettin, “Yarın”, **Gürbüz Türk Çocuğu**, Sayı:27, 1928, s.9.

²⁸**Afacan**, “Mektepler Açılırken”, 23/9/1937, No:149, s.2.

²⁹ T.C. Resmi Gazete, **Umumî Hıfzıssıhha Kanunu**, Çocuk Hıfzıssıhhası, Kanun Numarası:1593, Altıncı Bab, Kabul Tarihi 24/4/1930, TC. Resmi Gazete, S.1489, Madde:156, İlan Tarihi: 6/5/1930, S.8903.

hayatını riske atan geleneksel yöntemleri kullanmasına karşı, Sıhhiye İdaresi bu hususta takibata başladı. Çocuk hastalıkları, verem gibi sebeplerden dolayı beş yaşına kadar olan çocuklarda ölüm oranının fazla olmasına³⁰ rağmen, buna ek olarak çocuk düşürme olayının çoğalması bu durumun nüfus siyasetini tehdit ettiği ifade edildi. Anne karnındaki çocuğun düşürülmesini sağlayacak tıbbi malzemelerin reçetesiz temini yasaklandı. Kürtaj faaliyetini merdiven altı sağlıksız koşullarda, işin uzmanı olmayan kişiler tarafından yapılması, cezai yaptırımlar ile engellenmeye çalışılıp, doktor olmayan bu kişilere karşı kanuni önlemlerin alınması gerektiği vurgulandı.³¹ Bu konuda caydırıcı önlemler yasalarla alındı. Çocuk Hıfsızsıhhası ile ilgili çıkarılan kanunda çocuğun ve annenin nüfus artışındaki ehemmiyeti ve kürtaj uygulamalarının tehlikeleri anlaşıp yasal hükümlere konuldu. Çocuk ve annelerin korunması için çeşitli önlemler alındı. Çocuk düşürmede kullanılan araçların temini sadece eczanelerde reçete ile satılarak sınırlandırılmış ve bu şekilde devlet çocuk düşürme sorununu; kürtaj malzemelerinin teminini kendi denetiminde tutarak çözme yoluna gitti. Doğum yardımı, devletin resmi kurumlarında ücretsiz yapılıp, sağlıksız koşullarda ve mekanlarda olumsuz sonuçlar doğurabilecek durumların önüne geçilmeye çalışıldı. Ve sadece doğum esnasındaki sağlık durumu göz önünde tutulmaksızın sonraki süreçte önem arz etmiş, doğum sonrası tehlike arz edebilecek durumlar sebebiyle annenin sağlığı için hastanede tedavi altında kalması gerektiği belirtilerek doktor ve ebelerin ücretsiz yardım zorunluluğu vurgulandı. Çalışan annelerin ve yeni doğan bebeklerin sağlığı göz önünde bulundurularak doktor onayı olmadan doğumdan üç hafta önce ve üç hafta sonrasında çalıştırılması engellendi. Bu tedbirler ile doğum öncesi, sırası ve ardındaki anne ve bebek için oluşabilecek muhtemel tehlikeler devlet denetimi altında bertaraf edilmeye çalışıldı.³² Nüfus artışını destekleyici ve koruyucu önlemler ile kadın ve çocuğun iktidar nazarında önem oluşturduğunu CHF'nin '*Nüfusu arttıracak tedbirleri ehemmiyetle takip edeceğiz*'³³ şeklinde nizamnamesinde yer alan ibare mevcut politikayı

³⁰Dr.Fazıl Şerafettin, "Veremden Kurtulma Yollarında BCG aşısının Çocuk Ölümü Mücadelesindeki Ehemmiyeti", **Yaşamak Yolu**, Sayı:37,1932, ss.3,4,5.

³¹**Akşam**,9 Ağustos 1929,s.3

³² T.C. Resmi Gazete, **Umumî Hıfzıssıhha Kanunu**, Çocuk Hıfsızsıhhası, Kanun Numarası:1593,Altıncı Bab, Kabul Tarihi 24/4/1930, TC. Resmi Gazete, S.1489,İlan Tarihi: 6/5/1930, S.8902-8903.

³³C.H.F. Nizamnamesi ve Programı,**İçtimai Hayat ve Umumi Sıhhat**, Altıncı Kısım, TBMM. Matbaası, 1931 Ankara, s.37.

vurgulamaktadır. Ve bu politika yayınlarda evlenmemeyi halka, ‘‘aile ocağı kaçıklığı’’³⁴ olarak ifade etmiş ve bu durum bekarlık vergisiyle caydırılır hale getirilmek istenir. Evlenmeye teşvik ederek nüfus artışına destek olunmaya çalışıldı.

Bağırsak hastalıkları, gıdasızlık ve diğer hastalıklar nedeniyle gerçekleşen çocuk ölümleri konusunda ise halk yayınlarda bilinçlendirildi. Önlem için çocuğun beslenmesini destekleyici vitamin ve mama reklamları yapılarak,³⁵dönemin doktorları her türlü mecmuada çocuk sağlığı ve korunmasına, salgın hastalıklar ile mücadele ve önlem alınmasına, çocuğun bedenlen sağlıklı bir şekilde gelişiminin sağlanmasına dair tedbir ve önlemler ile uygulanacak esasları ayrıntılı bir şekilde anlattı.³⁶

Cumhuriyet Halk Fırkası Nizamnamesi parti politikasında, sağlıklı çocuklar yetiştirmek için gerekli koşulların temini, anneye sunulan imkanlar ile olumsuzlukların bertaraf edilmesine çalışıldı. Doğum eğiliminin arttırılması kararı ile kadın işçilerin çalıştıkları sürede çocuklarını bakabilecek kurumların yaptırılması ve bunların sayısını artırılması üzerine yaptırımlar nizamnamede yer almaktadır. İzmir ve Cibali de bulunan Fabrikada çalışan kadınların mesai saatlerinde çocuklarını bakma sorunu için fabrikada çocuk yuvaları açıldı.³⁷Bu şekilde parti, kadınların çalışma hayatına girmelerini destekleyerek, modern hayat ile nüfus artışını birlikte yürütme amacına girdi.³⁸

2.2.CUMHURİYET DÖNEMİNDE ÇOCUK ALGISI VE EĞİTİMİ

Yeni Türkiye Cumhuriyeti’ndeki siyasal değişim aynı zamanda toplumun değişimini de zaruri kılıyordu. Mücadele artık cephelerde değil, eğitimde, sosyal hayatta bilimsel faaliyetlerde, ekonomik ve toplumsal kalkınmada kendisini gösterdi. Her memleketin iç ve dış siyasetinde önemli olan, ülkeye yön verecek çocukların iyi yetiştirilmesi, ülkenin geleceği ile yakından ilişkilidir. Osmanlı Devleti ancak Tanzimat Dönemi’nde, değişen dünyada kendisinin de gelişmesinin temelinde, ülke

³⁴Cumhuriyet, ‘‘Doğum Arttırma İşı Bekarlık Düşmanlığı’’, 27.4.1929, s.5.

³⁵Cumhuriyet, ‘‘Şark Malt Hulasası,Her Sene Binlerce Yavrular’’, 25.6.1929,s.6.

³⁶Dr.Osman Şerafettin, ‘‘Verem Aşısı ve Lübek Faciası’’, **Yaşamak Yolu**, Sayı:33,1932, ss.4-5.

³⁷Cumhuriyet Arşivi, **Başvekalet Muamelat Müdürlüğü**, Sayı:12617, 20.4.1932.EK9

³⁸C.H.F. Nizamnamesi ve Programı,**İçtimai Hayat ve Umumi Sıhhat**, Altıncı Kısım, TBMM. Matbaası, 1931 Ankara, s.37.

çocuklarının ilim ile gelişmesine bağlı olduğunun farkına vardı. Osmanlı'nın son dönemlerinde savaşların gerçekleşmesi, ölümlerin ve göçlerin artması ile yaşam koşullarının kötüleşmesi, yıkım ve tahribatın artması nedeniyle çocukları; milli, güçlü, istikrarlı, ümitli, azimli bir nesil olarak yetiştirme gerekliliği daha çok önem kazandı. Osmanlı'nın enkazını devralan yeni Türkiye Cumhuriyeti çağdaş devlet oluşturma sürecinde milli bir toplum oluştururken; sanayileşme, demokratikleşme, kentleşme, kurumsallaşma, bir bütün olma görevini üstlenip, bunu profesyonelce yapabilmenin çözümlerini aradı. Bu dönemde Cumhuriyet rejimi okul eğitiminde, "Cumhuriyet'in Müstakbel Hemşerileri" olarak görülen öğrencilerin, okuldan aldıkları eğitimin ardından dahil olacakları toplumdaki, kurumsal ve demokratik yapıya entegre olup yaşatarak ve bu yapıyı koruyup geliştirebileceği uygun birey karakterleri oluşturmak istendi.³⁹Bunu sağlayacak fiziki ve manevi imkanların tedariki için ülke imkanları seferber edildi. Osmanlı Devleti'ndeki eğitim sisteminde yer alan çok başlılık, milli kültür yoksunluğu, bilimsel içerikten yoksun dünyevi faydadan ziyade ahiret ideali ile biçimlenmiş eğitim sisteminin getirdiği tüm olumsuzluklarla mücadele etme yoluna girildi. *'İmparatorluğun yarım asırda mektep diyerek çocukları soktuğu 4749 binadan 2794'ü devlete ve evkafa ait 1207'si mektep olarak yapılmamış fakat 959'u kira ile tutulanlardan idi. Bunların 2011'i mektep ve sıhhi şeraiti haiz değildi.'*⁴⁰Okul vasfına bile girmeyecek durumda olan bu kurumlarda yetişen öğrenciler bilgisiz, pasif korku kültürü ile yetişmiş bir toplum olma tehlikesini doğurduğunu ifade ederek, eğitim sisteminin değişmesinin zaruri olduğunu belirtildi.

Cumhuriyet devrinde ders içeriklerinde başlıca dört kıstas gösterildi. Laiklik, Çağdaşlaşma, Müspet İlimler ve Ulusal Bütünlük ilkeleridir.⁴¹ Bu ilkeler ile oluşturulmak istenen yeni ulus modeli inşası kimliği tanımlanarak, eğitim öğretim faaliyetleri bu doğrultuda şekillendi.

Yeni eğitim öğretim metotları incelenerek ülkeye, toplum karakterine uygun sistem yerleştirilmeye ve halka benimsetilmeye çalışıldı. Bu amaçla yabancı yayınlardan çocuk eğitimi, okul eğitimi, pedagoji, en iyi ve kolay öğrenme usulleri

³⁹ Seyfi Necati, "Mektepler Muallimler İçin midir? Yoksa Talebe İçin mi?", **Resimli Ay**, Sayı:10, Kanunuevvel 1929, s.20-21.

⁴⁰ Kültür, s. 7

⁴¹ Osman Kafadar, **Türk Eğitim Düşüncesinde Batılılaşma**, Vadi Yayınları, Ankara, 1997, s.147

çevrilerek aileler, öğretmenler bilinçlendirilmeye ve bu zihniyetin uygulanması için yollar denenmeye başlandı. İngilizceden çevrilmiş bir makalede, çeşitli ülkelerde okulların işleyişi toplum gözünde ki değeri hakkında bilgi verildi. Çin Japonya Hindistan, Arabistan, Yunanistan, İtalya gibi çeşitli medeniyetlerdeki okul hayatı ve öğrenci karakterleri analiz edilerek iyi huylu, söz dinleyen, çalışkan vasıflardaki öğrenci modelleri ile öğretmene verilen değer ve saygı gibi ortak noktalara dikkat çekildi, Her birinin öğrenme ve öğretme metotları anlatılarak, eğitim ve öğretime özendirilmesi ile farklı yöntemler konusunda fikir edinmeleri sağlandı.⁴² Oluşturulmak istenen öğretmen, okul modeli ve eğitim yöntemleri yerleştirilmeye çalışıldı. Eğitim reformları ile halkın, çocukların okuryazarlık oranı ve modern eğitim sistemine entegresinin hızlı ve geniş bir kitleye ulaşması hedeflendi. Latin alfabesinin tüm halk tarafından benimsenip, öğrenilmesi için ilkokulların yanında Millet Mektepleri, Halk okuma odaları, Halkevleri, Eğitim Kursları, Köy Enstitüleri gibi kurumlar açıldı.⁴³Toplumun en küçük yapı taşı olan ailenin ideal seviyeye ulaşması ile temeli atılabilinecek bu değişimde hedef alınan çocukta, eğitim sadece okullarda değil aynı zamanda öncesinde ve sonrasında ailede sağlanmaktaydı. Bu yüzden anne ve babanın bu konuda istekli, bilinçli, eğitilmiş olmaları gerekiyordu. Bu amaçla dönemin yayınlarında ailenin çocuğuna karşı sorumlulukları ve görevleri nedir? Eğitiminde üstlenmeleri gereken roller nedir?, Okul çağına gelmemiş çocukların yeni eğitim metotları ve pedagojik anlayışı ile nasıl yetiştirilmesi gereklidir?, Çocuk yuvası açılmayan bölgelerde ebeveynler bu eksikliği gidermek için evde çocuklarına ne tür eğitim vermelidir?, Bir anne çocuğuna ve bulunduğu cemiye faydalı olmak için kendini nasıl geliştirmeli ve neleri öğrenmelidir? gibi soruların yanıtları cevaplandı. Çocuk yetiştirilmesi üzerine temel bilgilerin yer aldığı yayınlar tanıtıldı. Çocuk eğitiminde annenin rolü ve öneminin göz önünde bulundurularak, çocuğu eğitecek kişinin eğitilmiş, bilinçli ve farkındalıklı olması gerektiği düşünülüp kadınlara mahsus kıraat salonları açılmasıyla, çocuk eğitimine karşı bilinçlendirme teşvik edildi.⁴⁴ Sağlıklı, kültürlü ve bilinçli aileler kendileri gibi çocuklar yetiştirecek, yeni oluşacak olan toplumu bu minvalde kuracak fikri ile faaliyetler düzenlendi. Aile kütüphanesinin

⁴²**Gürbüz Türk Çocuğu**, ‘‘Muhtelif Memleketlerde Mektep Hayatı’’,Sayı:27, 1928, ss.4-5.

⁴³ Kafadar, s.152.

⁴⁴**Cumhuriyet**, ‘‘Kıraat Salonu’’, 30 Kanunisani 1929, s.5.

oluşturulmasıyla da⁴⁵ çocuk görerek ve taklit ederek öğrenen bir varlık olarak evde anne ve babasından gördüğü davranış ve alışkanlıkları tekrar ederek hayata geçirecek ve öğrenmeleri isteyerek gerçekleştirmiş olacaktır. Bu mücadele, dönemin yayınlarında da yer alıp çocuk, her fırsatta gelecek inşası ve yurt bilincinin oluşumunda ham madde görevi olarak görüldü. Çocuklara daha çok çalışmayı, üretmeyi, güçlü olmayı öğütleyerek istikbal inşasını yapmaları gerektiği vurgulandı. Bu endişeyle modern toplumların teknolojik gelişmeleri, bilimsel çalışmaları ve azmi örnek verilmiştir. *''Arkadaşlar bizim de endişemiz Türk devletinin yabancı milletlerin hücumundan korunması Türk ulusunun yükseltilmesi Türk yurdunun düşünmeden muhafaza edilmesi olmalıdır işte o zaman her Türk çocuğu Türk yurduna en faydalı adam olarak yetişecektir. Gayemiz Atatürk çocukları olduğumuzu ispat etmek olmalıdır.''*⁴⁶İçerikleriyle çocuğa ülke geleceğinde büyük sorumluluklar yüklendi. *'Eski devirlerde padişahlar ne büyüye ne de küçüğü hak ve hürriyeti vermişti Cumhuriyet idaresi Türk çocuğuna hak ve hürriyet veriyor. Türk çocukları bu hürriyetten kuvvet alarak: Ana sütü isteriz, Aile doktoru isteriz. , Gülbüz olmak isteriz, Hürmet isteriz, Sıhhat isteriz'*⁴⁷ diyerek haklarını özgür iradeleri ile talep eden, aktif, azimli bir nesil ifade edilir. *'Savaşların zorlukların istibdat zulümleri ve keyfi uygulamaların ardından çocuklara yeni nesil bırakılacak olan aydın ve muallimler yeni nesilden istenilen Atatürk'ün çizdiği Cumhuriyet ve inkılap yollarından gitmeleri ve o yola sahip çıkmalarıdır.''*⁴⁸Çocukların tatil sürelerinde de oyun ile eğitim almaları için çeşitli faaliyetler gerçekleştirilerek, mekteplerde terbiyevi oyun faaliyetleri düzenlendi.⁴⁹

2.2.1.Cumhuriyet Dönemi'nde Eğitim Kurumlarındaki Gelişmeler

Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşı nedeniyle sürekli gerçekleşen savaşlar silsilesi Osmanlı Devleti'ni ekonomik ve teknik alanda geride bıraktı.

⁴⁵Gülbüz Türk Çocuğu, ''Himaye-i Etfal Cemiyeti Çocuk Külliyyat ıEvde Mektep'', Teşrinievvel 1928, Sayı:25. S.2.

⁴⁶Afacan, ''Yeni Yılıni Kutlu Olsun Arkadaşlar!'', 31 Birinci Kanun 1936 No:111, s.1.

⁴⁷Afacan, ''23 Nisan Bayramınız Kutlu Olsun'', No:126, 15/4/1937, s.9.

⁴⁸ Hüsnü Osman, **Halkın Sesi**,'' Güln Oynayın Çocuklar İstikbaliniz Müemmendir, Yolunuz Dikensizdir'',5 Teşrinisani 1933, s.2.

⁴⁹ Başbakanlık cumhuriyet Arşivi, **Başvekalet Kararlar Dairesi Müdürlüğü**, 15.1.1938, EK 10

I.Dünya Savaşı'nın ardından imzalanan Sevr anlaşması ile Osmanlı devleti resmi anlamda ölmüş sayılıyordu. Bu olumsuzlukların ardından Mustafa Kemal'in 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkıp, milli ihtilali başlatarak itilaf devletlerine karşı durarak, yaptırımlarına karşı çıkmanın ilk adımını attı. Ülkeyi yok olmaktan kurtarmak için atılan bu adım ile Atatürk girdiği ulusal bağımsızlık savaşında, en önemli unsurun yeni bir millet kurmanın, milli bir bilinç oluşturma ve bu minvalde topyekün hareket etmenin gerekliliğine inandı. Düşmanı sadece savaşarak değil, aynı zamanda eğitimde ki başarılar ile yeneceğini, *'bundan sonra pek önemli zaferlere kavuşacağız. Fakat bu zafer süngü zaferleri değil ekonomi ilim ve kültür zaferleri olacaktır.'*⁵⁰Cümleleriyle ifade etti. Aynı zamanda milli mücadele esnasında 16-21 Temmuz 1921 tarihinde kadın ve erkek öğretmenlerin katılımıyla Maarif Kongresi'nin toplanması, Atatürk'ün bağımsızlık savaşı kadar milli eğitimin önemli olduğunu göstermesini sağladı. Yunanlıların Kütahya Eskişehir üzerinden Ankara'ya doğru saldırıya geçtikleri günlerde, Ankara'da gerçekleşen milli eğitim öğretim seferberliği, hem eğitim ve öğretime verilen önemi gösterir hemde iç ve dış kamuoyuna Türk ordusunun başarıya ulaşacağından emin olduğu imajını verir. Kurtuluş Savaşı kadar Türk eğitim tarihi açısından ve yeniden dirilişin keskinliği, özgüveni açısından 1921 Maarif Kongresi büyük bir önem arz etmektedir. İlk Maarif Kongresi'nin başkanlığını ve açış konuşmasını yapan Mustafa Kemal, düşmanı ve halkını şaşırtan bu hamleyle yeni kuracağı devletin yeni eğitim ilkelerini ve yönetimini ifade ederek, zaferden emin mesajıyla düşmana gözdağı verdi. Bu yönüyle eğitim tarihimiz içinde önemli bir yeri vardır. Bu kongre okul ve öğrenci mevcudunu tespit etmek, eğitime milli bir yön vermek amacıyla toplandı. Atatürk bu kongrede eğitim, bilim, kültür alanındaki düşüncelerini, yapılacak inkılapların içeriklerini, öğretmenler hakkında düşüncelerini ve Milli Eğitim'e olan ihtiyaçları vurguladı. Eğitimde verimlilik, hurafe ve yabancı fikirlerle mücadele ile ulusal karaktere, milli tarihe uygun program ve ders kitaplarının yazılması üzerinde durdu. Böylece Türkiye'de Kurtuluş Savaşı'nın sonlarına doğru tüm sosyal kurumların tekrardan yenileşme hareketine başladığı görüldü. Çalışan üreten devletine ve

⁵⁰İbrahim Denktaş, **Başöğretmenli Yıllar**, ,İnkılap Yayınları,İstanbul, 1998,syf 86

vatanına bağılı insan modeli yaratmak için ilk kapı eğitimden geçmektedir. Bu nedenle, eğitim üzerine yapılan inkılaplar ülke gelişiminde önem arzeder.⁵¹

Toplumu ve çocukları yeni eğitim öğretime hazırlama fikri felsefi süreçler paralelinde kanuni yaptırımlarla bu amaçlar uygulanılmaya başlandı. Bu 2 Mart 1926 tarihinde kabul edilen Maarif Teşkilatı Hakkındaki Kanun ile gerçekleştirildi. Bu kanunla eğitime uygun bir anlayış, ilk ve orta öğretim ilkeleri esası belirlenerek eğitim hizmetleri modern hale getirildi. Devletin izni olmadan hiçbir okulun açılmayacağı belirtildi.⁵²Bu yöntem ile eğitim merkezileştirilerek Osmanlı'daki çiftbaşlılığın önüne geçilmek istendi.Mustafa Necati'nin bakanlığı döneminde çıkarılan 789 sayılı maarif Teşkilatına dair kanun ile Türkiye 13 maarif mıntıkasına ayrılıyor ve her bölgenin başına bir maarif emini tayin ediliyordu .⁵³altı adet birinci sınıf maarif emini,6 adet adet ikinci sınıf maarif emini ve bir adet maarif emini muavini tayin edilmiştir.⁵⁴ Böylelikle eğitim öğretim faaliyetleri denetim ve disiplin altına alınarak, her bir bölgeye aynı önem ve değer verildi. Ülke eğitimi, Osmanlı Dönemi'nde eğitimdeki bölgesel ve zümreye olan yoğunlaşma ve hassasiyet uygulaması bertaraf edilmek istenerek, tüm eğitim faaliyetlerinin tüm ulusa inkişaf edilmesi sağlanmaya çalışıldı. Daha sonra 10 Haziran 1933'te Maarif Vekaleti Merkez Teşkilatı ve Vazifeleri Hakkında Kanun çıkarılmıştır. Bakanlığın adı 1935'te Kültür Bakanlığı'na dönüştü.

Milli eğitimin dönüşümü açısından önemli bir isim olan Mustafa Necati döneminde kurulan program encümeni ile ilkokul dersleri öğretmenlerine verilecek didaktik rehberlik üzerinde çalışılarak, İsveç ve Sovyetler birliği Fransa Almanya İngiltere İtalya Amerika Birleşik devletleri ilkokul programları türkçeye çevrilerek analiz edildi⁵⁵İlkokulda ilköğretim dersini verecek öğretmenin önemli vasıflara sahip olması gerekiyordu. Milli bir eğitim kurumu olan İlkokulda, ülke çocuklarının milli varlığın birer uzvu olduğu, onların her birinin ilerde hangi mesleğe girerlerse girsinler milli ödevlerini başaracak, milli ülkeleri tahakkuk ettirecek, birer Türk vatandaşı olarak yetiştirilmesi gerekli anlayışı esas alınmaya çalışıldı. İlkokulun bu

⁵¹**I.Maarif Kongresi ve Heyet-i İlmiye Çalışmaları**, https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29164441_heyeti_ilmiye.pdf

⁵² Refik Turan, **Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi**, Gazi Kitabevi, Ankara, 2010.

⁵³Kafadar, s.148.

⁵⁴**Resmi Gazete**, ‘‘Maarif Eminliklerinin İlgaı Hakkında Kanun’’, Madde:2, Kanun No:1834, Sayı:1838, Kabul Tarihi:26.6.1931, s.498.

⁵⁵ Kafadar, s.148

önemli ödevini başarabilmesi için ilkokul çocuklarına milli kültürü aşılatabilecek, okulda her derse milli gayeleri tahakkuk ettirecek öğretmenler oluşturulmalıydı.⁵⁶

Talim Terbiye Dairesi çalışmaları için kurulan yüksek heyet Maarif Şurası, 1926'da kurulmasına rağmen Hasan Ali Yücel başkanlığında kadar toplanamadı. Onun fonksiyonunu Heyet-i İlmiye toplantıları sağlama görevi üstlendi. Birincisi Cumhuriyetten önce yapılmış olan Heyet-i İlmiye toplantısı 15 Temmuz-5 Ağustos 1923 tarihinde gerçekleşti. İlk Maarif Şurası İsmet İnönü döneminde 17-29 Temmuz 1939'da gerçekleşti.⁵⁷ 15 Temmuz-15 Ağustos 1923'te Milli Eğitim Şuralarının başlangıcı kabul edilebilecek olan Heyet-i İlmiye'yi topladı. Talim ve Tercüme Heyeti ve diğer ilmi encümenlerin çalışmalarıyla geniş ölçüde yayın faaliyetlerine giren Tedrisatı İptida-i Kanunu Muvakkat'ı kabul edilip bu kanunla iptidai ile rüştiyeleri birleştirilerek altı yıllık İptida-i Mektebi haline getirilmesini sağladı. Bu mekteplere resim iş, musiki, beden terbiyesi, mektep oyunları gibi yeni derslerin eklenmesini sağlayıp, Fransız İlköğretim sistemine göre revize etti. Yine bu kanun 15 Kasım 1915 tarihinde çıkardığı Ana Mektepleri Nizamnamesi'ne göre ilk kez Türk Ana Mektepleri açıldı.⁵⁸ Cumhuriyet öncesindeki büyük bir eksiklik olan eğitimde laiklik, çağdaşlık ve millilik unsurlarını düzenlemek adına önemli bir strateji ve planlama gerekiyordu. Dönemin koşulları ve mevcut durumu göz önünde bulundurularak çözülmesi gereken eğitim sorunsalına Atatürk, eğitimde yeni bir yapılanmaya giderek; milli temelli batı standartlarına ulaştırılmış bir model oluşturmak ile çözüm buldu. *"Eğitim ve kültür sorunlarını görüşmek üzere Ankara'da 1924 yılında yapılan İkinci Heyet-i İlmiye toplantısına Millî Eğitim Bakanlığı'ndan müsteşar, öğretim daireleri müdürleri, bir kısım üniversite profesörleri, kız ve erkek öğretmen okulları ve lise müdürleri katılmışlardır. Dönemin bakanı Vasıf Bey (ÇINAR)'dır. İkinci Heyet-i İlmiyenin aldığı kararlar arasında;*

İlkokul öğretim süresinin altı yıldan beş yıla indirilmesi

2. Ortaokul ve liselerin ayrı ayrı birer bölüm hâline getirilmesi ve her ikisinin sürelerinin üçer yıl olarak tespit edilmesi, böylece orta öğretimin yedi yıldan altı yıla indirilmesi

3. Öğretmen okullarının öğretim sürelerinin dört yıldan beş yıla çıkarılması

4. Kız liselerinin de erkek liseleri gibi tam sınıflı hâle getirilmesi

⁵⁶ Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı, **İlkokul Programı**, Devlet Basımevi, İstanbul, 1936, s.19.

⁵⁷ Kafadar, s.152.

⁵⁸ **I. Maarif Kongresi ve Heyet-i İlmiye Çalışmaları**, https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29164441_heyeti_ilmiye.pdf

5 . Ortaokul, lise ve öğretmen okulu programlarının genişletilerek sosyoloji derslerinin eklenmesi

6. İlkokul öğretim programlarının geliştirilmesi

7. Ders kitaplarının yazdırılması gibi konular bulunmaktadır.

İkinci Heyet-i İlmiye'nin gündeminde yer alan konularla ilgili inceleme komisyonları kurulmuş, komisyonlarca hazırlanan raporlar genel kurulda tartışılmış, alınan kararların büyük bir kısmı uygulamaya konulmuştur.”⁵⁹

27 Aralık 1925 tarihinde Milli Eğitim Bakanı Necati Bey Heyet-i İlmiyeyi topladı.

Üçüncü Heyet-i İlmiye “ Cumhuriyet Maarifi”nin sorunları için şu gündemle toplandı:

- 1- Devlet ve vilayet bütçelerinden maarife ayrılan paraları en verimli tarzda harcamak ve okulları bütün başvuruları alabilecek surette genişletmek.
- 2- Liselerin düzenlenmesi, belirli merkezlerde büyük ve daha sağlam öğretim veren liseler yapılması ve bunların sayısının yavaş yavaş çoğaltılması,
- 3- Muallim Mekteplerinin belirli merkezlerde toplanarak takviyesi,
- 4- Meslek mekteplerinin de yine belirli merkezlerde toplanıp takviye edilmeleri,
- 5- Yatılı olmayan ortaokullarda karma öğretimin yaygınlaştırılması,
- 6- Stajyer öğretmenlerin pedagojik formasyon kazanmaları için düzenleme,
- 7- Öğretmenlerin terfilerinin yasal kurallara bağlanması,
- 8- Öğretim ve eğitim işleriyle ilgilenecek bir Milli Talim ve Terbiye Dairesi kurulması, üçüncü Heyet-i İlmiye toplantısının hemen ardında 22 Mart 1926'da 789 sayılı Maarif Teşkilatı Kanunu kabul edilmiş,ardından “⁶⁰ Türk Dili ve buna ilişkin bilimsel bütün meselelerle uğraşmak üzere bir Dil Heyeti, yalnızca eğitim ve öğretim işleriyle uğraşacak bir Talim ve Terbiye Dairesi” oluşturuldu.Cumhuriyet ruhuna sahip bireylerin yetişmesi için, Cumhuriyet'in ilkeleri ve ülküsü ile kurulmuş okullar kurularak bu bilinçlerle yeni nesiller yetiştirmek amaçlandı.

⁵⁹Cumhuriyet'in İlk Dönemi Eğitim Kurumları, **Heyet-i İlmiyeler**, https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29164441_heyeti_ilmiye.pdf

⁶⁰Cumhuriyet'in İlk Dönemi Eğitim Kurumları, **Heyet-i İlmiyeler**, https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29164441_heyeti_ilmiye.pdf

2.2.1.1.Sınıf Geçme Usulleri

Cumhuriyetin ilk yıllarında üst kurumlardaki yığılmaları engellemek, kaliteli ve kültürlü vatandaş yetiştirmek için imtihan,sınıf geçme ve mezuniyet işleri çok ağır hale getirildi. 1923 yılından itibaren liseler için düzenlenilen talimatname ile Fransa'da sınıf yada okul atlamada kullanılan sınav uygulaması olan Bakalorya sistemine benzer bir yapı benimsenerek ortaokullarda ve liselerde bu sistem uygulandı. Sınıf imtihanı bir yıl öncesinde öğrencinin neler öğrenebildiğini belirlemek için kullanılırken, mezuniyet imtihanı ise bir okulun öğrenim süresi boyunca öğrencinin kazandığı bilgi ve becerileri ölçmek için kullanılırdı.⁶¹

Sınıf imtihanı ders öğretmenleri tarafından Aralık, Mart ve sene sonunda her öğrenciye verilen notların ortalaması alınarak gerçekleştirilir. *‘İki yazılı bir sözlü kanaat olarak verilen notlar; çok iyi (5) , iyi (4), orta (3), zayıf (2), fena (1), sıfır (0)’dır. 3’ten yukarı not alan öğrenciler ayrı bir sınava tabi olmadan sınıf geçer, 3 dersten 2’den aşağı not alan doğrudan sınıfta kalır. Bu iki durum dışında, 3’ten aşağı not aldığı derslerden ‘yoklama imtihanı’na girer. Yoklama sonunda iki dersten 3’ten aşağı not alan ‘ikmal’e kalır. İkmal yoklamasında da en az 3 numara almak gerekir.’*⁶² 1927-1934 yılları arasında yedi yıl yürürlükte kalan bu yönetmelik, uygulamada ülke okullarında belli donanım ve fiziki şartlar ile öğretmen sayısı, niteliği konusunda ki yetersizlik gibi sebepler ile başarısızlığa uğrayarak, 1934-35 öğretim yılında değiştirildi. 1935’de *‘Yeni Yoklama Talimatnamesi, 1937’de de Sınav Talimatnamesi çıkartıldı.’* Yeni sistemde, 3 kanaat notu, Orta ve Lise son sınıflarında iki kanaat notu verilmesi, son sınıf öğrencilerinin bitirme imtihanına tabi tutulması, notların(10) esaslı üzerinden verilmesi, ara sınıf öğrencilerinin sınıf geçebilmek için 3 kanaat notu ortalamasının 5’ten aşağı, 3. Kanaat notunda 4’ten düşük olmaması, notu aşağı ve düşük olanların sözlü imtihana alınması Muallimler Meclisi’nin belirli şartları dikkate alarak öğrenciyi bir üst sınıfa geçirebilmesi, son sınıfta ise kanaat notu ile sözlü imtihan (bitirme imtihanı) not ortalamasının 5’ten, imtihan notunun da 4’ten aşağı olmaması vb. şartları konmuştur. Liseler için getirilen önemli yenilikler, laboratuvar dersleri ile bunlara ilişkin imtihanların öngörülmesi, Fen ve Edebiyat kolları

⁶¹ Necdet Sakaoğlu, **Cumhuriyet Dönemi Tarihi Eğitim Tarihi**, İletişim Yayınları,İstanbul,1992, (Cumhuriyet). s.79.

⁶² Sakaoğlu, Cumhuriyet, s.79.

*imtihaanlarının zümre derslerinden yapılması olgunluk imtihaanlarıdır. Lise son öğrencilerinin sözlü imtihandan aldıkları notlar kanaat notu yerine geçer.*⁶³

2.3.ATATÜRK'E GÖRE EĞİTİM

Eğitim yalnızca bireysel fayda sağlamakla kalmaz aynı zamanda devletin kurumlarının ihtiyacı olduğu yetişmiş bilgili bireyleri tedarik etmek için zaruri bir yoldur. Eğitimin bir toplumun kalıcı olarak kalkınabilmesi ve özgürlüğünü sürdürebilmesinin fonksiyonuna varlığına inanan, savaşlar silsilesi yaşamış kuşaklardaki eğitimcilerden biri olan Atatürk, Osmanlı Devleti'nden devraldığı bu bozulmayı bertaraf edebilmek için büyük bir çaba gösterdi. Ülke politikasını bu sorunların çözümünü sağlayacak stratejiler ile yönlendirecek faaliyetler gerçekleştirdi. Bu açıdan devlet bireylerin toplumun eğitimini kendi ideolojik yapısıyla geliştirip çağdaş seviyeye getirmek durumundadır.

Ülkemizde geçmişten beri süregelen eğitim politikalarının kendi ulus kimliğini oluşturma aksine, batıyı örnek alıp taklit edecek şekilde olmasını ifade eden Mustafa Kemal Atatürk, bu durumun bertaraf edilmesi için eğitim politikasını çok hızlı bir şekilde düzenlenmesi ve iyileştirilmesi gerektiğini sık sık belirtti. Bu düşünceyle Türk halkının yapısına uygun eğitim sisteminin oluşturulması için maarif programının ilk hedefi olarak, dış etkilerden uzak, her vatandaşın okuryazar olmasını öncelikli kılarak; vatanını, milletini dinini, dünyasını özümseyecek oranda coğrafya, tarih ve ahlak bilgilerinin verilmesi gerektiğini vurguladı. Atatürk ulus eğitimini yaratabilmek için işe özgürlük savaşının başlangıcında girişerek, başlatılan bu çabayı Sakarya Savaşıyla birlikte sürdürdü. Sakarya Savaşı esnasında yaptığı Maarif Kongresi ve her yurt gezilerinde yapılan ve yapılacak olan inkılapları halka bildirerek faydalarını, gereklerini anlatarak açıklaması, halkın desteğini istemesi ve her fırsatta yurdun öğretmenleri ile görüşme halinde olup görüşmeler düzenlemesi bu durumu ispatlar niteliktedir. Halkla ülkeyi kurtaran, halk için yeni devlet ve cumhuriyeti kuran ve devrimler yapan, halkın egemenliğini sağlayan Mustafa Kemal, eğitimde de halka dönük bir sistemin zorunluluğunu öngördü. Yaptığı inkılapların sağlam temellere atılması, ülkeyi oluşturan bireylerin bilhassa yeni neslin; ulusal,

⁶³Sakaoğlu,Cumhuriyet, ss.80-81.

yenilikçi, mücadeleci, araştırıp, sorgulayan yeni bir kimlik kazanması ile mümkün görmüştür.

Tanzimat'a kadar devlet halkın eğitimi ile uğraşmamış, eğitim faaliyeti sadece saray okulu olan enderun ve halkın elbirliğiyle ya da vakıfların kurduğu mahalle mektebiyle sürdürüldü. Mahalle mekteplerinde sadece Kuran-ı Kerim'i okuma yazma öğretilir, bitirenler ise bir üst kurum olarak görülen medreseye giderdi. Medreseye gidenler askere alınmadığı için medreseler; tembellik yuvası haline dönüşmüş, buralarda sadece dini bilimler okutularak programlarında pozitif bilimler içermemektedir. III.Selim zamanında 1732 yılında Mühendishane-i Sultani açıldı. Bu okul sonra Halıcıoğlu'nda yapılan binaya taşınarak, Mühendishane-i Berri Hümayun ismi verildi.

Askeri okullar, orta derecenin üstünde öğrenim veren kuruluşlardır. Ama ülkede Sıbyan okulların üstünde orta dereceli eğitim veren hiçbir okul yoktu Sıbyan'dan gelen öğrencilerin okuma yazmayı bile yapamaması nedeniyle ve askeri okulların okuma yazma öğretmeye vakit harcamamaları için orta dereceli sivil okulların açılmasına girişildi. 1839 yılında açılan Rüştiyelerin oluşturulmasının sebeplerinden biri de budur. Meşrutiyet döneminde açılan ilk kız idadisi adıyla açılan "İnas İdadisi" eğitim alanında yapılan en önemli gelişmelerden biridir. Bu daha sonra "İnas Sultanisi" olarak kız lisesine dönüştürülmüş,1915'te "Bezm-i Alem Valide Sultanisi" adını aldı.⁶⁴

Atatürk'ün Cumhuriyet devrimiyle oluşturmak istediği, yeni sistemin gerektirdiği ve ihtiyacı olan geleneksel, zirai, kapalı, ümmetçi toplumdan modern, batılı, açık sınaî, milli bir toplum oluşturmaktır. Bu kaybedilen çağlar sadece eğitim yoluyla hızla ve kökten bir şekilde kurtarılabiliyordu. Bu hedefleri kurumsal yapılanmaya sokabilmek için kanunlar ile yasallaştırıldı. Eğitim alanında başlatılan bu çalışmaların planlanmasında ve milli eğitim sistemimizin geliştirilmesinde Birinci Maarif Kongresi ve Heyet-i İlmiye çalışmalarının büyük katkısı oldu. Milli eğitim şuraları başlangıcı mahiyetindeki Heyeti İlmiye toplantısında ilkokulların kolay bir şekilde yaygınlaşması ve Maarif Teşkilatı Kanunu'nda geçen Milli Talim ve Terbiye Dairesi'nin kurulması görüşülüp kararlaştırıldı.⁶⁵Teokratik sisteme sahip Osmanlının

⁶⁴ Kafadar, s.132.

⁶⁵ **I.Maarif Kongresi ve Heyet-i İlmiye Çalışmaları**, https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29164441_heyeti_ilmiye.pdf.

dinsel ahlak ve öğreti mahiyetli medresesi yerine laik, milli, ulusal bir eğitim modeli gerekli görüldü.⁶⁶ Osmanlı dönemindeki eğitim sistemi süreci bizzat yaşayanlar tarafından kaleme alınarak, çocukların değersizliği ve zihniyetin gelişmedeki engelleri ifade edilir. Ekonomik yoksunluklar ile okul şartlarında ki imkansızlıklarla eğitim görülmüş, okula başlama geleneklerini ‘*Başladık civar mahalleleri gezmeye, ama nasıl geziyorduk biliyor musunuz? İlahi nedir bilmezsiniz ki ah çocuklar ne mesutsunuz! Biz o zaman Arap, Acem karmakarışık milletlerin tesiri altındaydık bize kendi milletimizi Türklüğümüze anlatacak bizi uyandıracak terbiye vermezlerdi onun için şimdi sizin söylediniz milli şarkılar yerine bize Arapça Ahretten ölümden bahseden kasvetli ilahiler okuturlardı.*’⁶⁷ Şeklinde ifade eden dönemin tanıkları, milli eğitimden yoksun, hurafeler ve görenekler içeren ilimden uzak eğitim sistemini kendilerinde yarattığı tesirleri vurgularlar. Eski mektepleri ve eğitim anlayışını anlatarak bugünkü eğitim anlayışıyla kıyaslamış ve çocukların ne kadar şanslı olduğunu, okudukları okulların ne kadar değerli olduğu görüşünü ifade eder.

2.3.1. Eğitimde Hayatilik

Atatürk’ün amacı toplumsal yaşamda aktif, yapıcı ve verimli insanlar yetiştirmektir. Bu da İlk ve Ortaöğretimi yaparak yaşayarak öğrenme ilkesine dayandırarak olabilirdi. ‘*Bizim de yeni Türkiye’nin yeni iktisadi manasına göre yeni bir iktisat mektebimiz vardır.*’⁶⁸ Eğitim talebeyi hayatın ekonomik işleyişine intikal edebilecek fonksiyonda olmalıydı. Mektepte öğrendiği bilgileri kullanıp, kendine ve ülkesine üretime katkı sağlayarak pratik ve pragmatik olmalıydı. ‘*Her livada birbirine yakın olan köyler için kafiaraısi olan leyli birer iptidai mektebi açılması ve bu mekteplerde ibtidai derslerle beraber ameli ve nazari basit ziraat dersleri gösterilmesi.*’⁶⁹ kararı alınarak eğitimin hayatilik özelliğinin önemi kanıtlanır.

Bu mantık ile eğitim ekonomik kapsamlı başka bir oluşuma geçerek, çağdaş eğitim ilkelerinden ‘işle iş için’ ilkesi ile iş eğitimi ile üreten, üretimin içinde olan insan yetişmesi gerekliliğini savunulur. Bu minvalde 1922 tarihinde TBMM açılış

⁶⁶ Ergün Aybars, **Atatürkçülük ve Modernleşme**, Zeus Kitabevi, İzmir, 2008, s.252.

⁶⁷ Server Rıfat, ‘Mektebe Nasıl Başladım?’ , **Gürbüz Türk Çocuğu**, 1928, Say:28, ss.13-14.

⁶⁸ Afet İnan. **İzmir İktisat Kongresi 17 Şubat-4 Mart 1923**; Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1989, 2.Baskı,(İktisat)s.76.

⁶⁹ İnan.İktisat, s.21.

konusmasında eğitimin işe dayalı, yaparak öğrenme metodu olması gerektiği belirtilerek, eğitimin işe yarar ve hayatta başarıyı sağlaması gerektiği ifade edilir.

Cumhuriyet ilkokulu Türk çocuğunu ezbercilikten kurtardı. Hayatla ilgili konular etrafında talebenin araştırmalar, tetkikler yapmalarına, milli meselelerle sıkı bir şekilde ilgilenmelerine, kendilerinde ahlaki ve milli duyguları geniş ölçüde geliştirmesine yol açarak okulu canlı sosyal ve ulusal bir faaliyet ocağı haline getirdi. Bundan başka ilkokul programı hayat ve muhit ile sıkı bir bağlılık vücudunda getirmiştir.⁷⁰1926'da ilkokullar için yeni eğitim prensipleri geliştirildi. Öğrencilerin okul ile hayata ve işleyişine dahil olabileceği, öğrenci meclislerinin kurulması ve her sınıfın temsilcilerinden oluşan " Haysiyet Divan'ı " oluşturularak kendi kendine idare ve demokrasi prensipleri kazandırılmaya çalışıldı. 1927 yılında Lise ve Orta Mektepleri Talimatnamesindeki amaç, okulların öğrencileri sosyal hayatı yaşayabilecekleri kurumlar haline getirmektir. 1923'te İzmir Darüleytam'ında, 1928 de Ankara Gazi Ortaokulu muallim mektebinde bu prensip denenerek Dördüncü Milli Eğitim Şurası'nda demokratik eğitim ilkesi okulun amaçları içerisinde yer aldı.1931 tarihli müfredat programında liselerde bazı dersler toplulaştırılıp serbest saat kondu. 1936'da ise üç yıllık öğretmenli köy ilkokulları için, köy şartlarına göre olan tarım iş derslerinin haftada 4 saat yer aldığı ayrı bir müfredat programı hazırlandı. Bu program 1939'da köy okulları beş yıla çıkarılarak yenilenip; köy, iş ve ihtiyaçları çerçevesinde uygulamalı tarım ağırlıklı program yapıldı. Köylerdeki eğitim programı iş esası üzerine, hayata dönük ve uygulamalı olarak gerçekleşti. Self Government denilen kendi kendini idare usulü ile iktisadi işleyiş ve hayat döngüsü sağlanıp görev ve sorumlulukların üstlenilmesini sağlamak amaçlandı. Programda bu felsefeye dayanarak içtimai liderlik üçüncü senede 2 ders saati, ziraat ve baytarlık dersi ikinci ve üçüncü sınıflarda ikişer saat, tabiiye dersi birinci ikinci ve üçüncü sınıflarda üçer saat alınacaktır. Programlara entegre edilen hayatilik içerikli dersler teori ve uygulama içermekteydi.⁷¹

⁷⁰Sadık ,s.27.

⁷¹ Ülku, **Köy Muallimi Nasıl Yetiştirilecek**, Sayı:6, Cilt:1, Temmuz 1933, ss.428-430

Şekil 2:Gülbüz Türk Çocuğu

72

Çifteler ve Kızılçullu köy öğretmen okulları üç yıllık köy ilkokulu mezunlarına, üç yılda ortaokul öğretimi vererek yanında inşaatçılık gibi zanaatlar ile tarım işleri uygulamalı olarak öğretilerek, hayata göre öğretim metotları uygulandı. Ankara Gazi Orman Çiftliği'nde kurulan okulla köylerinde okul bulunmayan, Ankara vilayetlerinden, zorunlu eğitim çağında olup, köy işleri ile alakalı olan ve toprağı olan köylü çocuklardan seçildi. Onlara ziraate dair bilgiler ile köylerinde kullanıp hayata geçirebilecekleri fenni bilimler eğitimi verildi. Böylece beş yıllık tahsil sürelerine sokulacak bir sistemin ilk örneğı olarak açıldı.⁷³1934-1940 İzmir Manisa'daki okullarda, geniş ölçüde de Çifteler Köyü Enstütüsü'nde bu sistem 1940-44 yıllarında denendi.22 Mart 1926 Maarif Teşkilatına Dair Kanun'a Köy Muallim Mektepleri'nin kurulması ve kararlaştırılmasında etkili olan sebepler arasında dönemin maarif vekili Mustafa Necati'nin inkılapları en iyi yayan ve işleyen zümrenin öğretmenler olduğunu düşünerek, 1924 John Dewey ve 1925'te alman

⁷²Gülbüz Türk Çocuğu,Sayı:83, 1 Teşrin 1933,s.21.

⁷³ Halkın Sesi, **10 uncu Yıl Yata Mektebi**, 23 Teşrinisani1933, s.6.

eğitimci Köhne'nin bu doğrultuda raporlar vermesidir. Bunların ardından 1926 Kayseri ve 1927'de Denizli'de üç yıllık ilk köy muallim Mektepleri açıldı. Hedeflenen seviyede öğretmen yetiştirilemeyince kapatıldı.⁷⁴İkinci deneme 1936'da köy eğitmeni olarak Eskişehir'de açılır ve on yıllık dönemde toplam 8675 eğitmen yetiştirilir. Köyüşleri Komisyonu raporuyla köye uygun köy hayatına intikal edebilecek öğretmen tipi, Cumhuriyet inkılaplarına ve ideolojisini köyde yaşayacak devletin köyde temsilcisi ve rehberi olması istendi.⁷⁵Maarif Teşkilatı Hakkındaki Lahiya eğitimde on yıllık gelişmeyi amaçlayan, John Dewey'in önerileri doğrultusunda okul ile hayat arasındaki engellerin kaldırılarak eğitimin hayata bağlanması, üretici eğitim ve sanat okulu ülke ihtiyaçları doğrultusunda geliştirilmesi üzerinde duruldu.⁷⁶Atatürk'e göre milli eğitim ekonomi programına dayanmalıdır. İktisadi kalkınma sadece mali kazanımlar değil, ayrıca yetiştirmiş, kalifiyeli insan göstergesidir. *"Analar Hemşireler muallimler!..açılan iktisat cihatında daima ön safalarda sizler yürüyün..."*⁷⁷Eğitim ile ekonomi arasında paralellik vardır. İktisadi güç ile eğitime yapılan yatırımlar sayesinde bugünün bilim adamları, askerleri, mühendisleri ve doktorları yetiştirilebilirdi. Halkçılık ilkesine bağlı bir devletin eğitim yöntemi, *"ailelerin ekonomik durumlarına göre değil, eğitimi çocukların zeka ve kabiliyetlerine göre temin edilecektir."*⁷⁸ Başarıya götürecek yol olarak görülen eğitim, zümreye, maddiyata, kişiye özgü olmayarak, tüm ulus çocuklarının eşit bir şekilde faydalanması hedeflenmekteydi.

İnkılapları sürdürüp benimsetmek için sadece resmiyete döküp kanunlaştırmak yetmez, toplumun tümünün ülkenin ekonomik, kültürel, siyasal gelişmesine katılacak bir eğitim sağlamak gereklidir. İmparatorlukta hizmet görmeyen taşra kesiminde köylü, Cumhuriyet Dönemi'nde önem arz etmiş, toplumun 4'te 3'üne tekabül eden köylü kesiminin ilköğretiminin gerçekleşmesi için yapılan faaliyetler sayesinde köyde okuyan çocukların sayısı 3.5 kat arttı.⁷⁹

Cumhuriyet yıllarına kadar köy mektepleri caminin tek odasında teneşir ve

⁷⁴ Kafadar, s.153.

⁷⁵ Kafadar, s.154.

⁷⁶ Kafadar, s.155.

⁷⁷ İnan, İktisat, s.87.

⁷⁸Sadrettin Celal Bey, 'Fikirler, Hareketler', **Kültür**, Sayı:4, s.13

⁷⁹ Kültür, s. 8.

taburlar arasında veya medrese köşelerinde idi.⁸⁰ Ne talebeye ve topluma nede devlete bir faydası bulunmayan bu müessese pasif, kuru ve ezbere bilgiler ile yüklü, üretimin dışında bir nesil yetiştirmekteydi. Cumhuriyet ile bunun önüne geçebilmek için alınan önemlerden biri de hayatilik, toplu tedris prensipleri ilk kez 1926 ilk mektep programına girdi. İlkokul ilk üç yılında tarih, coğrafya, tabiat, eşya ve yurt bilgisi dersleri hayat bilgisi adı altında birleştirilerek toplu öğretime geçildi.⁸¹ Toplu tedris metodunun uygulanması için Almanya'ya öğretmenler gönderilerek, yöntemin tatbikinin sorunsuz bir şekilde sağlanması ve yöntemin uygulamalı olarak gözlenebilmesi amaçlandı.⁸²

Eğitim ile üretimi birbiri içinde sentezlemek, üreten, çalışan ve hayatın işleyişinin içinde bir nesil için izlenilen yollardan biri de bedava terzilik mektebinin açılmasıydı. Maarif Vekaleti tarafından Belçika'dan getirtilen öğretmenlerin olduğu, ilk ve orta öğretim birinci ve ikinci sınıf mektep öğrencilerine, taşradan gelen öğrenciler içinse karyola ve yatak tedarigi sağlanarak verilen imkanların, ülkedeki tüm çocuklara eşit dağıtılması amaçlandı.⁸³ Türklerin eğitime verdiği önem kandil gününü aynı zamanda Kitap Bayramı olarak kutlamaları, Kitab-i İlme kutsiyet katması ile de anlaşılabilir.⁸⁴

Geleneksel eğitim sistemi sert bir dille eleştirilerek yaşanılanları hatırladığında gözyaşlarına boğulan dönemin çocukları, okulda geleneksel öğretme metodundaki disiplin, otorite, şiddet ve baskı ile geçen eğitim hayatlarını anlatır. Ailelerin muallimlere verdiği yetkilerin etkisiyle yaşanan güçlükler, okulda görülen falaka ile okulu ve sınıfı tamamen bir cehennem gibi algılayışları vurgulanır. Atatürk döneminde eğitim sistemindeki reformlar ile eğitimin çocuğa bakışının geçmişi ile bugün arasındaki farkı ifade edilerek kıyaslanır. Ve yaşanılanlar, *'Bugün otuzunu geçkin bütün Türkler için çocukluğun her günü asi ve kötü hatırlanacak bir felaket ve azaptır'*⁸⁵ şeklinde nitelendirilir.

⁸⁰ Kültür, s. 8.

⁸¹ Kafadar, s.158.

⁸²HansBruckl, **İlk Toplu Tedrisin Temeli Olmak İtibarı İle Hayat Bilgisi**, çev. Fuat Gündüzalp, Resimli Ay Matbaası İstanbul,1932,s.6.

⁸³**Cumhuriyet**, "Bedava Terzilik Mektebi", 1.3.1929, s.6.

⁸⁴ İnan, İktisat, s.20.

⁸⁵**Gürbüz Türk Çocuğu**, "Yeni Harfler Şenliği Düñki Çocuk Bugünki Çocuk",Sayı:25, Teşrinievvel 1928, S.29-30.

2.3.2. Eğitimde Millilik

Millet ırk olarak değil, kültür birliği olarak tek vücut olmalıydı. Milleti İmparatorluktan kalan söylem olarak Anadolu, Kafkasyalı, Rumelili ve Giritli olarak ayırmak yerine aynı kültür potasında erimiş, milli karakteri olan yeni bir Türk toplumu oluşturulmalıydı. Milli varlığı halkın maddi ve manevi medeniyeti üzerine kurulduğu belirtilmiş, halkın saf ruhundaki asli enerjileri, eski Türkçe kelimelerle, yaratıcı bir şekilde keşfedip, ortak bir hazine haline getirmelidir.⁸⁶ *‘Sade milliyetçilik Türk vatanının sınırı içinde, dil birliği ,kültür birliği ile mazi hatıralarına ve gelecek zamanın emellerine bağlılıkta birleşme yapar. Fakat bu anlayışta birleşmiş olsada ; içinde ,sınıf ,imtiyaz çarpışmaları kokmayan yani halkçı bir duygu ile birleşmemiş olan bir ulus yılını hak ve şeref de müsavi teklerden kurulmuş bir ulusal birlik kütlesi vücuda getiremez. Ulus yığını bu saf duygularla halkçı olmalıdır ki halk yığınları ulusçuluğun yaptığı büyük kuvvetle birbirini seven birbirine bağlanan büyük bir varlık teşkil edebilsin.’*⁸⁷ Türk tarihinin sadece Osmanlıdan, Selçukludan ibaret olmadığını İslamiyet’ten öncede bir Türk mevcudiyetinin yer aldığını halka göstermek, milleti millet yapan dil unsurunun Arapça ve Farsça kelimelerinden ibaret olmadığının ispatı için TTK ve TDK kuruldu. Mustafa Kemal Atatürk eğitim felsefesi olarak, özellikle tek elden ve merkezden yönetilen bir eğitim sistemini, fikri hür vicdanı hür, devletine ve milletine bağlı vatandaşları yetiştirmeyi amaç edinen bir sistemi, saltanat ve padişah sultasına bundan sonra da karşı duracak bir eğitim sistemini ve tabii milli bir eğitim hedeflemektedir.

2.3.3. Eğitimde Laiklik

Cumhuriyet terbiyesi laiktir. Dünya işleri olan hukukun dinden soyutlanmasıyla Türk’ün istikbali her türlü karanlıklardan kurtuldu. Bu laiklik, mektebe de girdi. Çünkü devletin kökten vicdanı olan din ve inanç işine karışmak laikliğe uygun değildir.⁸⁸ Toplumu eğitimden bilimsel faaliyetlerden uzaklaştırarak ahirete bağlayan ve batıl inançlar ve korku kültürü ile pasifleştirilen, şehit, dervişlik,

⁸⁶ Hamit Zübeyr, **Halk Bilgisi Klavuzu**, Matbaacılık ve Neşriyat T.A.Ş., Ankara, 1932.s.9.

⁸⁷ C.H.P. s.46

⁸⁸ **Ülkü Halkevleri Mecmuası**, ‘‘Cumhuriyet Terbiyesi’’, Sayı:9, Cilt:2, Birinci Teşrin 1933, s.203.

müritlik, dedelik, seytlik çelebilik, babalık, emirlik, naiplik, halifelik, falcılık, büyücülük, üfürükçülük, gaipten haber vermek ve murada kavuşturmak maksadıyla nüshacılık gibi ünvan ve sıfatları kullanmak ve bu sıfatlara ait faaliyetler ve işler yapılması yasaklandı.⁸⁹İnkılap yapan milletin görevi, kendi davalarını savundukları doğruları tüm millete benimsetmektir. Türk inkılabının fikri hedefi, maddi eşya üzerinde düşünmeyi kati bir tarzda müsbet ilme dayandırmaktır. Vatandaşları hurafeden kurtarmak ve maarifi ilerletmek diyoruz.⁹⁰ Öncelikle Türk zihniyetini müsbet ilim mantığını kavrayacak hale getirip ardından ilim öğrenerek bundan zevk ve mutluluk duyar hale getirilmeli. ‘*Türk çocuğu laiktir, fallara hiç inanmaz!, Dünyayı haram eden, Yalanlara hiç kanmaz.*’⁹¹ Mısralarında dini alet ederek halkı ve çocukları bilimden, ilimden uzaklaştıran hurafe ve dogmaların Cumhuriyet çocuğunun kabul etmeyeceğini belirtilir.

2.4. CUMHURİYET ÖĞRETMENLERİ

Eğitimde sistem, program, materyaller ne olursa olsun bunları eylemleştirip kullanan, amacına ulaşmasında etken faktör öğretmenlerdir. Mustafa Kemal Atatürk’ün idealindeki eğitime ulaşmak için araç olarak kullanabileceği unsurlardan en önemlisi gördüğü öğretmen ile kendi ideolojisinin paralel olması için sık sık öğretmenlerle bir araya geldi. Düşüncelerini, hedeflerini ve oluşturmak istediği millet profilini onlara izah etmek amacıyla öğretmenlere seslenmiş ve gezilerinde ‘*Bugünün evlâtlarını yetiştiriniz. Onları memlekete, millete nâfi uzuvlar yapınız... Bunu hepinizden talep ve rica ediyorum. Evet, muallim hanımlar ve muallim beyler, bilirsiniz ki, milletimiz büyük bir felâket geçirdi. Devletimiz bir izmihlal tehlikesine maruz kaldı*’⁹²diyerek öğretmenlerinden isteklerini sık sık dile getirdi. Atatürk, uygun imkan ve koşulları sağlayarak yeni neslin yetişmesi için çocukların vatan, millet ve öğretmenler gözündeki değerini yüceltirdi. Dönemin aydınları, öğretmeni bir bahçıvan olarak sembolize ederken, öğrencileri ise bir fidan

⁸⁹T.C. Cumhurbaşkanlığı Hukuk ve Mevzuat Genel Müdürlüğü, ‘Tekke ve Zaviyelerle Türbelerin Seddine ve Türbedarlıklar ile bir Takım Ünvanların Men ve İlgasına Dair Kanun’, Madde:1, Kanun no:677, Kabul Tarihi:30/11/1925, Yayımlandığı Tarih:13/12/1925, Sayı:1030, Tertip:3, Cilt:7, s.289.

⁹⁰Yeni Türk Mecmuası, No.1, Cilt.1, Teşrinievvel 1932, s.2.

⁹¹Çocuk, ‘Türk Çocuğu Bilir Ki’, İkinci ciltin 1936, No:11, s.9.

⁹²Arsan, ss.266-267.

olarak betimlemiş ve onları yetiştirip büyüten kişi olarak öğretmenin mutlu olduğu anın ise fidanlarının ağaç olarak büyüüp meyve verdiği zaman olduğunu ifade ettiler. Öğretmen öğrencilerini büyüüp vatana, millete hayırlı, çalışkan, azimli bir birey olarak gördüklerinde yetiştirdikleri fidanı meyvesi olarak sayıp mutluluk duydukları belirtilir.⁹³ Dönemin yayınları, öğretmenin yalnızca çocukları bilgi öğreten kişi olmadığını, aynı zamanda ebeveynlerinin, ülkenin temsilcisi ve vekili olduğunu ve hatta aynı zamanda doğanın vekili olduğunu belirterek öğretmenin bütün sıfatları bünyesinde taşıdığını ve hayata dair her türlü bilgiyi, ilgiyi ve tecrübeyi öğrenme imkanı olunan kişi olduğu belirtilir. Öğretime atfedilen bu enginlik ile çocuk hayatında büyük bir yer kapladığı vurgulanır. Bu sebeple öğretmen saygı sevgi duyulması gereken ve emeğinin asla ödenmeyeceği bir kişi olarak çocukların zihinlerinde ve bilinçlerinde yer etmesi istenir.⁹⁴

Atatürk'e göre; Öğretmen sadece okuldaki öğrencilere değil, bütün halka eğitimin ve bilginin ışığını yaymalıdır. Gönüllü olarak yapmaları gereken bu iş ile tüm halka örnek bir vatandaş olmalı ve tüm halkı bilgilerini, paylaşımları konusunda desteklemelidirler. *“Eski hocalar nasıl dinî esastan hâkim olmuşlarsa, muallimler de ilim esastan kazanmaya başladıkları hâkimiyeti nihayete erdirmelidirler. Bununla muallimlik mesleği hakikî inkişaf devrine dahil olacaktır. Muallimler her vesileden istifade ederek halka koşmalı, halk ile beraber olmalı ve halk, muallimin çocuğa yalnız alfabe okutur bir varlıktan ibaret olamayacağını anlamalıdır”*⁹⁵ki öğretmen oluşturulmak istenen yeni ulus bilincinde tüm halka ışık tutsun ve bilgi ağı hızla yayılarak geniş kitlelere ulaşabilme imkanı bulabilsin.

*“Öğretmen ders anlatımı nasihat ve vaaz vermek gibi değil sohbet ve masal anlatır gibi olmalıdır gündelik hayatla ile bağdaştırılan örnekler verilmeli çocuğun algılama yaşına göre metotlar kullanılmalıdır.”*⁹⁶ Bulunulan dönemde çocuğun inceliklerine dikkat edilmesini onun fiziksel ve bilişsel gelişiminin takip edilmesini, eğitim ve öğretimin çocuğun gelişimsel yapısına uygun olması gereklidir. *“Biz şimdiye kadarki faaliyetlerimizde çocuğun kültürleştirilme ihtiyacını ve kültürleştirilme kapasitesini görmemezlikten gelirdik; yahut buna çok az dikkat*

⁹³ Afacan, “Mektepler Açılırken”, 23/9/1937, No:149, s.2.

⁹⁴ Selim Sırrı Tarcan, **Çocuk**, “Öğretmen Kimdir?”, No:17, 15/1/1937, ss.4-5.

⁹⁵ Arsan, s.375.

⁹⁶ Kemal Kaya, **Çocuğa Uygun Tarih Tedrisatı**, Tan Matbaası, 1939, s.10.

ederdik’’.⁹⁷ifadesiyle çocuğa çocukmuş gibi bakılmayıp onun seviyesi ve algılama kapasitesi göz önünde bulundurulmadan, yetişkin seviyesinde eğitim öğretim faaliyet ve ihtiyaçlarını yürütmeye çalışıldığı vurgulanır.‘‘Çocuk cemaat, hukuk, vazife fikirleri algılamasını icra edebildiği gelişimsel dönemde yurttaş yetiştirilebilirler. Bu yüzden çocuğun bilişsel olgunluğa erişmesinin sürece ideal yurttaş yaratmada çok önemlidir. Okul müfredat programları çocuğun gelişimsel dönemlerine göre hazırlanmalıdır.’’⁹⁸ Kurtuluş savaşının gerçekleştiği dönemde ve sonraki safhasında öğretmen unsuru Mustafa Kemal için en önemli misyondur. Halkın nazarında da kutsal olan öğretmen çocukların nazarında da büyük önem arz etmeliydi, çocukların saygı duyup seveceği bir profil olmalıydı ki okul hayatını, eğitim öğretim faaliyetlerine karşı da sempati ve şevk duyabilsinler. Zira bunun için çocuklarda ki öğretmen profilini istendik bir şekilde çizmek gerekliydi. Öğretmenlere halkı İstiklal mücadelesi konusunda aydınlatmak ve bu mücadeleye fikirsel anlamda hazırlama görevi verilmiş, böylelikle kurtuluş savaşı esnasında protesto, miting ve milli uyanış hızında öğretmenlerin desteği çok büyük oldu. Yine bu esnada Mustafa Kemal öğretmenleri çok önemli bir yere oturtarak, savaşın en yoğun olduğu dönemde yeni bir insan tipi oluşturmada öğretmen faktörünün ehemmiyetini öngörerek, milli varlığını korumayı kendine en temel vazife bilinci olan, milli eğitim almış insan tipi oluşturmak istendi. Bu amaçla yurt dışından gelen profesörler tarafından seminerler verilerek eğitimde ki gelişmeler taraflarınca gözlenmiş eksik ve tamamlanması gereken açılar arasında mekteplerin mahalli ve milli olması, hayati olması, millet olarak tek vücut olunması gerekliliği ve bu konuda öğretmenlerin üzerine düşen görevler belirtilmiştir.⁹⁹Hamdullah Suphi Tanrıöver’in 1925’teki 9 aylık ikinci vekilliğinin başladığı günlerde 13 Mart 1925’te çıkarılan 439 sayılı orta tedrisat muallimleri kanunu ile öğretmenlik ayrı bir meslek sınıfı durumuna getirildi. Bu yasanın bu konuda ki maddeleri:

1- ‘‘Muallimlik Devletin umumi hizmetlerinden talim ve terbiye vazifesini üzerine alan müstakil sınıf ve derecelere ayrılan bir meslektir.

⁹⁷ Kaya, s,1.

⁹⁸ Kaya, s,4.

⁹⁹ Asım İsmet, ‘‘Mis ParkerTerbiye’de İçtimai Prensip’’, **Kültür**, Sayı:10,İzmir, 1930, s.16.

2- Muallimler menşelerine ve bulundukları mektebin derecesine göre üç kısma ayrılır: Yüksek Tedrisat Muallimleri, Orta Tedrisat Muallimleri, İlk Tedrisat Muallimleri.

3- Orta Tedrisat Mektebi ile Dar'ül Muallimin ve Dar'ülMuallimatMuallimleri, Darül Fünun, Yüksek ve Orta Darül Muallimin ve Dar'ülMuallimat ve Yüksek İhtisas Mektepleri mezunlarından intihab olunur'' hükümlerini içermektedir.¹⁰⁰ Öğretmen sağlıklı enerjiyle görev bilincine sahip, otoriter, sabırla, şahsiyetli, sevgi dolu, disiplinli, sakinleştirici, açıklayıcı bir dille olmalı, adaletli, soğukkanlı, saygılı, öğrencisi hakkındaki tüm bilgilere hakim, öğrencisine sorumluluk duygusunu verebilen özelliklere sahip olmalıdır. "Muallim ders öğrettiği miktar gencin zihniyetlerin de o derslerin yalnız ders olmasından değil o gençlerle geçireceği bir saatte bütün benliğini onlara vererek müşterek bir zihni hayat yaratmaya muvaffak olan muallim olmalıdır."¹⁰¹ Ders sadece tek çocuk üzerinden değil bütün çocuklar dahil ederek işlenmeli ve çocukların günlük hayatta dikkatini çekmeyip farkındalığına girmeyen olaylar; mevsimin değişmesi, yağmurun yağması, çiftçilerin değişen faaliyetlerin öğretmen tarafından ehemmiyeti ve süreci farkındalığı uyandırılmalıdır. Muallim olarak dersler geçmişin kayıplarında, yıkımlarında değil geleceğini inkişaf edilecek olan Atatürk'ü idealleri ışığında, şevk ve heyecan uyandıracak içerikte, yarının Türk dünyasını temsil eden asil, idealist nesilleri yetiştirebilecek fonksiyonu yaratmak öğretmenlere atfedilmiş birincil görevlerdendir.¹⁰² "Türkiye'nin şimdiye kadar yendiği ve bundan sonra da yenmesi lazım gelen işleri küçümsemek doğru değildir. toplanma, birleşme ve çalışmalarında disiplinin çok büyük yer ve rolü olduğunu önemle göz önünde bulundurmalıyız. Türk gençliğine zekasını kullanmadan itaat eder hale getirmek bizim maksadımız dışındadır. Biz Partice inanıyoruz ki milli sermayelerin en büyüğü ,en değerlisi milli zekalıdır. Ve o beslenmelidir. Biz Türk gençliğini disiplinli, fakat manevi varlığını yükselterek ruhlarını en iyi icaplara göre beslemeliyiz. Herhangi bir güçlü Darbe karşısında kafasını kullanmasını bilecek teşebbüs alma karar verme ve zorlukların Üstesinden varma gibi yüksek hassalarla onları zor vazifeler için

¹⁰⁰ Sakaoğlu, Osmanlı, s.177.

¹⁰¹ Yücelt, s.64.

¹⁰² Anadolu, "Yeni Ders Senesi Münasebeti ile Maarif Vekilimiz İlk Mektep Muallimlerine Mühim Bir Tamim Gönderdi", 12 Eylül 1929, s.2.

yetiştireceğiz.’’¹⁰³Bu görevler parti iktidarın programında yer alarak yeni nesle bir takım sorumluluklar yüklenir.

Dönemin yazarları öğretmenlere verdikleri önerilerle derste çocuğun dikkatini yoğunlaştırmak için yapılması gerekenler ayrıntılı şekilde anlatıldı. Bunlar; konuyla ilgili resim yaptırmak, dersi ile ilgili yarım bırakılan hikayeleri tamamlamak, resim göstermek, soru-cevap yöntemini uygulamak, ve en sonunda çaresiz kalırsa da çocuklarda yer değişimi yapmak, çocukların okul hayatını sıkıcı olmaktan kurtarabilir ve çocuğun dikkatinin terbiye edildiği durumda zekasının da yükseleceği şeklinde çocuğun dikkatini terbiye etmenin yöntemleri anlatılır.¹⁰⁴

‘‘Ey Türk’ün yurdu, Ey Türk’ün yurdu, Mübarek vatan ne güzelsin, Dağların heybetler saçarsın, Zümrüt ovalarında altın ırmakları akar, Açgözlü düşmanlar sana hasretle bakar, Biz Türküz sen Türklüğe dair emanetsin, Hiç korkma hep ölür seni vermeyiz, Anadolu ovasında sarı başaklar, Nasırlı eller çıplak bacaklar, Onlar bizim saf köylümüz ekmek kapımızdır, Ekmek kapısına hizmet herkese borçtur, Ey Türk genci yetişir artık uyuma, Koş köylünün imdadına durma, Mektep yol yok faiz belası yaktı kavurdu, Bereket ocağını bu mübarek yurdu, Mektebi sırtında yolu kemiğiyle, Yapacak Türk genci artık ahd etti.’’¹⁰⁵

1930 yılında çıkarılan kanunla, ‘‘öğretmen İlk ve orta tedarisat muallimlerinden emsali arasında hususi kıymeti haiz orijinal bir eser meydana getiren muallimler otuz altı ve kırkinci maddelerde yazılı meclis ve komisyon mazbatasına üzerine bir sene kıdem zammı alırlar. Ancak bu eserlerin orijinal ve kıymeti mahsusayı haiz olduğu evvelce Darülfünunca veya bir Heyet-i İlmiyece tasdik edilmiş olmak şarttır.’’¹⁰⁶ İlk vazifeye stajyer olarak başlanır. Staj senesi sonunda ehliyet ve tedris kabiliyeti, talim sicilli ve teftiş raporu ile sabit olan stajyerler muallim unvanını alırlar. Meslekte kıdem, muallim unvanı alındığı tarihten hesap edilir. Muallim unvanı alınmadıkça

¹⁰³ C.H.P. ss.49-50.

¹⁰⁴Yücelt, ss.56-63.

¹⁰⁵Yücelt, s.77.

¹⁰⁶ T.C. Cumhurbaşkanlığı Hukuk ve Mevzuat Genel Müdürlüğü, **İlk ve Orta Tedrisat Muallimleri Hakkında Müsterek Hükümler**, Madde:18, Kanun no:1702, Kabul Tarihi:10/6/1930, Değişlik: (25/7/1931 1880 3md.) Kısım:3, Sayı:1532, Tertip:3, Cilt:11,s.646.

terfi edilemez ve iki sene zarfında muallim unvanını alamayan stajyerlerin vazifesine nihayet verilir.¹⁰⁷

2.5. CUMHURİYET DÖNEMİNDE EĞİTİM REFORMLARI

Osmanlı Devleti'nden devralınan enkazı yeniden inşa etmek için çeşitli emek ve mücadeleler verildi. Bir milletin felaketten kurtarılması için en önemli unsurlardan biri de fedakarlık, iyi niyet ve eğitim olarak kabul edilir. Safsata ve hurafelerden uzak ilmi ve feni içerikte olması gereken eğitim, milletin gelişimi için en önemli unsurdur. Bu gelişimi sağlayacak kurumlar ise eğitim kurumlarıdır. Bu davada öğretmenlere çok büyük sorumluluklar düşmektedir. İdeal milleti oluşturmakta en büyük yönlendirici onlar görülmektedir. Çocuklarda iyi bir inkılap terbiyesini oluşturmak ve iyi bir cumhuriyet vatandaşları yetiştirmek için öğretmen konusu başta gelmekteydi. Bunun için her şeyden önce öğretmenin dört özelliğe sahip olması gereklidir: “*İnkılap terbiyesine kendisinin haiz olması, öğretici prensipleri iyice bilmesi, bunları nasıl öğreteceğini bilmesi, mesaisinin semeresini ne suretle ölçeceğini bilmesi.*”¹⁰⁸Kendisindeki ilmi ve milli donanım ile nesillere ışık tutabilecek ve istikbali hazırlayabilecek vasıflarda olmalıdır.

Bu ilmi mücadelede hepimiz tek vücutta çalışması gerektiğini ifade eder. *Modern dünyaya gözlerimizi kapayarak başarıya ulaşamayız. Başarıya, ilim, fen ve çalışma ile ulaşılabilir. İlim ve fen nerede ise oradan alacağız.*¹⁰⁹Atatürk eğitimde verilmesini istediği en önemli noktalardan biri çocukların milletine Türkiye devletine ve Türkiye büyük millet Meclis'ine düşman olanlarla mücadele edecek zihniyetle olmasını sağlamaktır. Eğitimde gerçekleşen devrimler ile “*İmparatorluğun tanımadığı okulları, Türk köylüsü ve halkı on sene içinde birer hayat abidesi olarak tamamlamış ve çocuklara armağan etmiştir.*”¹¹⁰Büyük Millet Meclisi'nin kurulmasıyla bütün dünyaya Türkiye Devleti'nin bağımsız olarak manda ve himaye altında olmadan var olduğunu kanıtlanmış olundu. “*Milli mücadelede her türlü*

¹⁰⁷ T.C. Cumhurbaşkanlığı Hukuk ve Mevzuat Genel Müdürlüğü, **İlk ve Orta Tedrisat Muallimlerinin Terfi ve Tecziyeleri Hakkında Kanun**, Madde:4, Kanun no:1702, Kabul Tarihi:10/6/1930, Sayı:1532, Tertip:3, Cilt:11,s.646.

¹⁰⁸ Ruşen Eşref, **Ülkü**, “İnkılap Prensiplerinin Mekteplerde Tatbiki”, Sayı:8, Cilt:2, Eylül 1933,s.108.

¹⁰⁹ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-III, s.18

¹¹⁰ Kültür, s. 7

yokluğa çaresizliğe rağmen elde edilen zafer ve ordumuzun savaşta yaptığı bütün fedakarlıklar sadece bir başlangıçtı. Hakikî zaferi siz ihraz ve idame edeceksiniz ve behemehal muvaffak olacaksınız. Ben ve sarsılmaz imanla bütün arkadaşlarım, sizi takip edeceğiz ve sizin tesadüf edeceğiniz mevanii kuracağız.’’¹¹¹

2.5.1. Tevhid-i Tedrisat

Osmanlı devletindeki Medreseler, Sıbyan Mektepleri, Tekke ve Tarikat Eğitimi, Camii Dersleri, Enderun mektebi, Askeri Okullar, Tanzimat’tan sonra açılan Sivil okullar, Azınlık Okulları, Yabancı Okullar, bazı Edip ve Bilginlerin özel dersleri Ahi ve Esnaf örgütlerinin verdikleri genel ve ahlaki eğitim gibi en az 11 tür insan yetiştiren kurum ve uygulamalar milli bir amaç gütmeyip, birbirlerine zıt görüşlü insan yetiştiriyorlardı. Bu durum ülke birlik ve beraberliğine karşı bir tehdit unsuru olarak görülmekte aynı zamanda milli bir ulus oluşumuna engel teşkil etmekteydi.

Tevhid-i Tedrisat ile medreseler kapatılarak tüm eğitim ve öğretim kurumlarının Eğitim Bakanlığına bağlanarak eğitim işlerinin tek elden yürütülmesi mümkün olmuştur. “ Bu kanunun neşri tarihinden itibaren terbiye ve tedrisatı umumiye ile müştegil olup şimdiye kadar Müdafaa-i Milliyeye merbut olan askeri rüşti ve idadilerle Sıhhiye Vekaletine merbut olan darüleytamlar, bütçeleri ve heyeti talimiyeleri ile beraber Maarif Vekaletine raptolunmuştur.”¹¹²Kanunu ile eğitimde devrim niteliğinde bir gelişme sayılabilinecek olan Tevhid-i Tedrisat ile geleneksel zihniyet ve iki yönden yürütülen öğretim sisteminin kaldırılması sağlanarak ülke sınırlarındaki bütün okullar Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlanarak, okulların idare edilip denetlenmesi ve yürütülmesi tekeline alındı.¹¹³Eğitim Bakanı Vasıf Çınar’ın 11 Mart 1924 tarihli genelgesiyle medreseler kapatılmış 16.000 kadar medrese öğrencisi ilk ortaokul lise ve öğretmen okullarına aktarıldı.¹¹⁴Gelenek taraftarları tarafından alınan tepkilere rağmen Tevhid-i Tedrisat: “Batı uygarlığının ilkelerini

¹¹¹ Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri I-III, s.19.

¹¹² T.C. Cumhurbaşkanlığı Hukuk ve Mevzuat Genel Müdürlüğü, **Tevhid-i Tedrisat Kanunu**, Madde:5, Kanun no:430, Kabul Tarihi:3/3/1340, Yayımlandığı Tarih:6/3/1340, Kısım:4, Sayı:63, Tertip:3, Cilt:5,s.230.

¹¹³ Afet İnan, **Türkiye Cumhuriyeti ve Türk Devrimi**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1998, (Cumhuriyet), s.179.

¹¹⁴ Akyüz, S.782

muhafazakar bir kitleye karşı savunmak, onu zorla yerleştirmek, halka aykırı bir gidiş değildir. Gerici, yerli hareketlerle ve çevrelerle mücadele.”¹¹⁵ anlamını içeriyordu. Cumhuriyet eğitiminin anayasası denilebilecek, öğretimin birleştirilmesi kanunu gerçekleşmeden köklü çözümlerin sağlanmasının olanaksız olduğu bu şartlarda, özgürlüklerin tam olarak yaşanması için ülke bünyesindeki tüm kurumlarla bütün sayılan bu özgürlüğün mutlak eşitlikle sağlanması gereklidir. Tevhid-i Tedrisat ise bu özgürlüklerin eğitim ayağının en önemli başlangıç noktalarından biridir. Tevhid-i Tedrisat örgün ve yaygın eğitimde geçerli olan öğretimin birliğini ve bütünlüğünü amaçlar ve sistemleştirir. “*Cumhuriyetin ilk yıllarında halkın %90’ı okur yazar değil, nüfusumuzun 3’te 1’i de 9 yaşından küçük çocuklar oluşturmaktaydı.*”¹¹⁶ Cumhuriyetin kurucuları bu bilgisiz kitleleri politik, ekonomik ve sosyal hayata hazırlanmak için yeni bir eğitim sistemi yaratılmalıydı. Tevhid-i Tedrisatla modern okulların yanında kambur olarak yer alan geleneksel eğitim kurumlarına son verilip, eğitim kurumları laik Milli Eğitim Bakanlığına bağlandı. Tevhid-i Tedrisatla gerçekleşen eğitim reformu beraberinde Arapça ve Farsça öğretilmesinin yasaklanması ve halka yeni Türk alfabesinin öğretilmesi geleneksel eğitimin tasfiye edilmesinde büyük etki sağladı.

Cumhuriyet döneminde üzerinde tartışılan ve uygulamaya konulan dini mahiyetteki meslek liseleri halkın dini işlerini kolaylaştırma ihtiyacını giderme amacıyla tasarlanmışlardı. 3 Mart 1924 tarihli Tevhid-i Tedrisat kanunundan sonra medreseler kapatıldı. Bu değişiklikler sayesinde eğitim ve öğretimde vatandaşlık, hak ve görevleri ile çağdaş, demokratik ve laik doğrultuda tüm eğitim kademelerinde içerikler düzenlendi.¹¹⁷ Öğretim birliği kanununun kabul edilmesi ile Türkiye’deki bütün yabancı okullardaki dini esaslara dayanan eğitim ve dini propaganda yasaklandı. Okul kitaplarındaki aziz resimlerinin çıkarılması ve okul binalarındaki salıplerin indirilmesi istendi. Bu kurallara uymayan yabancı okullar kapatıldı. Yabancı okullara tepki ilk öğretimde başlayarak Türk çocuklarının sadece Türk okullarına yazılabileceklerine dair kanun oluşturuldu.¹¹⁸ Daha sonra Milli

¹¹⁵ Tarık Zafer Tunaya , **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, İletişim Yayınları, Cilt:1, “Batılılaşma”, 1983, İstanbul, s.239.

¹¹⁶ Kemal Kaya, 83

¹¹⁷ **Milli Eğitim ve Atatürk’ün Milli Eğitim Politikası**, T.C Genel Kurmay Askeri ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Gnkur. Basımevi, Ankara 1980, 61.

¹¹⁸ **Resmi Gazete**, “Tedrisatı İbtidaiye Kanunu”, Kanun no:1778 Kabul Tarihi:23.3.1931, s.346.

Eğitim Bakanlığı yabancı okulların teftişini, yeni esaslara bağlayan hazırladığı bir tüzük ile; okul kitaplarında Türklerin aleyhinde bir ifade bulunulmaması, içeriklerinde dini aşılamlar yapan sembollerin yer almaması, Türk tarihine ve coğrafyasına dair herhangi bir yanlışın görülmeyeceğine ve burada yabancı devletin hiçbir propagandasını içermeyeceğine dair kıstaslar konuldu. Yabancı okullarda haftada 5 saat Türk dili Türk Tarihi ve coğrafyası okutulma şartı yer almaktadır. Ders programları kendi toplumsal yapımıza, modern dünyaya entegre edilmesiyle ülke bütünlüğü ve bağımsızlığı korunarak ülke vatandaşları tek şuur ve milli birlik içinde yetişebilecektir.¹¹⁹ Ve her çocuğun zekası derecesinde eğitim görmesi kıstası ile eğitim, fiziki ve maddesel boyuttan çıkarılıp tamamen şahsi çaba ve farkındalık boyutunda verilmesi temel alındı.

2.5.2.Dilde Sadeleşme ve Harf İnkılabı

Milli birlik ve beraberliğin gerçekleşmesi için Türk dilinin hayatın içinde eserlerde ilim ve edebiyatın içinde olması gerekiyordu. Türklerin İslamiyet'i kabulü ile eski Türk yazıları yerine Arap harflerini kabul etti. Bu kabul de beraberinde dil kurallarına, diline ve düşünüşe Arapça ve Farsça etkileri nüfuz etti. Arap Harfleri Arap fonetiğine uygun olarak hazırlandığı için Türk diline uzaktır. Türk ağzının müsait olmadığı bu harfleri olması gerektiği gibi telaffuz edememesi ile ortaya çıkan güçlük, dilin gelişimi ve benimsenmesinde problemler yaratıyordu. Harf İnkılabının asıl amacı kitle eğitimini sağlayabilecek fonksiyona sahip olabilmektir. Bu nedenle kolay öğrenilip, okunup yazılması için her türlü ara ses ve işaretlerden arınmış, kolay ve açık bir alfabe uygun görüldü. Çünkü, *“Türk'ün gelecekte ki bilimsel çalışma ve sanatlarının içeriği için dilinin millileştirilmesi yabancı kelimelerden arınması gereklidir.”*¹²⁰

Yeni Türk Alfabesi 1 Kasım 1928'de kabul edilmiş 3 Kasım 1928 tarihli Resmi Gazetede yayınlanarak, uygulanması 31 Ocak 1929 tarihini geçmeme şartı konularak kabul edildi. *“Bütün mekteplerin Türkçe yapılan tedrisatında Türk harfleri kullanılır.*

¹¹⁹ İnan, Cumhuriyet, s.186.

¹²⁰ **Yeni Türk Mecmuası**, No.1, Cilt.1, Teşrinievvel 1932, s.3.

Eski harflerle matbu kitaplarla tedrisat icrası memnudur.”¹²¹Kanunu ile Latin Alfabeti kullanılması zaruri tutularak alışkanlıkların getirdiği yaygınlık, alışkanlıklardan kurtulmaya karşı direnme içgüdüğü ve geleneksel zihniyet engel olunmaya çalışıldı. Maarif vekili tarafından tesis edilen Matbaacılık mektebiyle “*Bir tabi der ki: Ben yirmi altı kurşun askerle Dünya’yı fethettim. İşte biz de “Türkün umdesi olan yirmi dokuz harfle cehalete galebe çalacağız. Garpta bir memleket yoktur ki matbaacılık mektebi olmasın.*”¹²²Açıklamasıyla dönüşüm sürecinin hızının önemi ve değeri ifade edildi. Tanzimat döneminde yazının ıslahı yani sadeleştirilmesi, Latin harflerinin alınması meseleleri ilk kez tartışılmaya başlanmış olsa da reformlar gerçekleştirilemedi. İkinci meşrutiyet döneminde Türkçülük akımının etkisi ile dilde sadeleşme hızlı bir şekilde gerçekleşti. Osmanlı Devleti’nde, Islahat devrinde Arap harflerinin sadeleştirilmesi ve II. Meşrutiyet döneminde “*Islahı Hurufa dair*” lahiya ile Arap harflerinin şekillerini ezberleme güçlüğü nedeniyle Latin harflerinin kabul edilmesi önerisi gündeme gelse de bu sorun çözülemedi. Bu durum milli kimliğin gölgelenmesine, eğitim öğretim faaliyetlerinin toplumun tüm kesimlerine inkişaf etmesine mani oldu. ¹²³ Bu öğrenme güçlüğü “*Mektepli! Seni; nasara yensurudan, karabaş tevcitten kurtaran Cumhuriyettir*”¹²⁴ifadesiyle dile getirildi. Arap alfabesinin öğrenilmesinin zor olması, toplumda okuryazar düzeyinin düşük olmasına sebep olması, Türkçe diline uygun olmaması ve Latin alfabesinin çağdaş uygarlığa girişte önemli bir araç olarak görülmesi nedeniyle 1 Kasım 1928 tarihli bir kanunla Latin temelli

bir alfabe kabul edildi. 3 Kasım 1928’de Yeni Türk Harfleri Hakkında Kanun’un¹²⁵ yürürlüğe girmesiyle Türkçenin zenginleştirilmesi, okuma-yazma kolaylığının sağlanması, kitap basımının hız kazanması gerçekleşti.¹²⁶ “*Türk harflerinin katıyetle kanuniyet kazanması bu memleketin yükselme mücadelesinde*

¹²¹ T.C. Cumhurbaşkanlığı Hukuk ve Mevzuat Genel Müdürlüğü, **Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun**, Madde:9, Kanun no:1353, Kabul Tarihi:1/11/1928, Yayımlandığı Tarih:3/11/1928, Değişik: (25/7/1931 1880 4md.) Kısım:4, Sayı:1030, Tertip:3, Cilt:10,s.3.

¹²² **Cumhuriyet**, “Matbaacılık Mektebi Salı Günü Açılıyor”, 1.3.1929,s.1.

¹²³ İnan, Cumhuriyet, s.182.

¹²⁴ **Halkın Sesi**, “Cumhuriyeti Sev ve Sevdin”, 23 Teşrinievvel 1933, s.2.

¹²⁵ T.C. Cumhurbaşkanlığı Hukuk ve Mevzuat Genel Müdürlüğü, **Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun**, Madde:1, Kanun no:1353, Kabul Tarihi:1/11/1928, Yayımlandığı Tarih:3/11/1928, Değişik: (25/7/1931 1880 4md.) Kısım:4, Sayı:1030, Tertip:3, Cilt:10,s.3.

¹²⁶ Ünsal Yavuz, **Atatürk İmparatorluktan Milli Devlete**,Türk Tarih Kurumu Basımevi,1999, s.88.

başı başına bir geçit olacaktır, Yüksek ve edebiyatı yadigarınızla büyük Türk milleti yeni bir nur âlemine girecektir.’¹²⁷

‘İstiklal harbi zaferle sona ermiş vatan ve millet kurtulmuştu. Bazıları sanıyordu ki, Atatürk’ün önderlik rolü artık bitmiştir. Halbuki onun kalbinde Türk milletinin asırlardan beri şifa bulmayan yaraları kanıyordu; Anavatan’dan düşmanı kovmakla her şey tamam olmuyordu; o tekrar gelebilirdi. Bunun önüne geçmek için kökleri içimizde olan sebepleri de yok etmek lazımdı. Atatürk en büyük derdin halkın cahilliği olduğunu görüyor, onun kafasını aydınlatınca hızla yükseleceğini biliyordu. O sırada arkadaşlarından biri sordu:

-İşte memleketi kurtardınız şimdi ne yapmak istersiniz?

-Maarif Vekili olarak milli kültürü yükseltmeye çalışmak en büyük emelimdi.

Maarif Vekili olmadı, Cumhurreisi oldu. Fakat bütün inkılaplar gibi Maarif İnkılabı da onun eseridir.”¹²⁸Halkın kültür bakımından yükselmesine başlıca engel Arap harfleriydi. Atatürk 1927’de kararını verdi; ‘1928 kış ayları hazırlıkla geçti. Ağustosun dokuzuncu perşembe günü İstanbul’da Sarayburnu’nda ‘Cumhuriyet Halk Partisi’ nin düzenlediği bir müsamere de halka konuştu ve kararına bildirdi; Latin harfleri kabul edildi. Harpte başkomutanlık eden Atatürk başöğretmen oldu. Seyahat ettiği yerlerde halkı imtihan etti ve dersler verdi.’¹²⁹

İngiliz ilim heceyi kolaylaştırma cemiyeti Mustafa Kemal Atatürk’e ‘‘Glaskow Şubesi milli Alfabeyi ıslah etmekte attığı makul ve cesur hatveden dolayı Türkiye Cumhuriyeti reisi Gazi Mustafa Kemal hazretleri ile Hükümeti’ni tebrik eder ve terakki yolunda çocukların ayaklarına dolaşan enkazı hala bırakmakta bulunan milletlerimizle diğer milletlere yol gösterdiğinden dolayı teşekkür ederiz. İnsanlar arasında kolay ve hevesli okumak kıstasının temin edilmesi hem milli inkişafa hem de milletler arasında anlaşmaya çok hadiidir. Alfabe ıslahı çocukları müşkülattan kurtaran onlara küçük yaştan muvaffakiyet lezzetini tattıran en müessir vasıta’dır.’¹³⁰ifadesi bu inkılabın uluslararası anlamda takdire şayan olduğu boyutunu göstermektedir. Dönemin yayınları sloganıyla Latin alfabesine ve kullanımına teşvik etti.¹³¹ ‘1928-1929 ders yılı başında bütün okullarımızda talebeler

¹²⁷MecdiSadrettin, **Gürbüz Türk Çocuğu**, ‘‘Yarım’’, Sayı:27,1928S.9.

¹²⁸ Niyazi Ahmet Banoğlu (Der.),**Nükte ve Fıkralarla Atatürk**, Garanti Matbaası,İstanbul,1967,s92

¹²⁹ Cumhuriyet Halk Partisi, **On Beşinci Yıl Kitabı**, Ankara,1938.

¹³⁰**Cumhuriyet**, ‘‘Yeni Harflerimiz’’, 2.3.1929, s.2.

¹³¹**Cumhuriyet**, ‘‘Türkçe Oku Türkçe Yaz’’, 30 Kanunisani 1929,s.6.

dersleri yeni Türk harfleriyle basılmış kitaplardan takip ettiler. Harf inkılabı Türkçeyi okuyup yazılması dünyanın en kolay bir dili haline getirdi. Şimdi yedi yaşında bir Türk çocuğunun iki ay tahsilden sonra okuyup yazamayacağı Türkçe tek bir kelime yoktur. Latin harflerini bilen bir yabancı için biraz tetkikten sonra Türkçemizi doğru okuyup doğru yazmak imkanı hasıl oldu.’’¹³² Cümleleri ile Latin harflerinin kabul edilmesinin Türk eğitimi ve yeni bir Türk ulusu oluşturma safhasında büyük bir kolaylık ve büyük bir başarıya imkan vereceğini hususuna değinilir. Latin alfabesinin uygulanmasının bir yılın ardından maarif müdürünün yaptığı inceleme neticesinde öğrenci başarısının arttığı ve sınıfta kalma oranının harf inkılabı öncesine göre neredeyse yok kadar azaldığı belirtilerek Latin Alfabesinin kabulünün etkisi vurgulandı.¹³³ Bu devrim okur yazarlık bir ayrıcalık olmaktan çıkıp köylü ve kentli ayırımı olmadan herkesin kolayca okuma yazma öğrenmesine, kendi diline hakim ve kurallarını kolayca kavramasına yol açtı. ‘‘Harf Devrimi sayesinde kısa sürede ve sınırlı okullarla büyük bir performans sağlandı. Çünkü Arap Elif Ba’sı ile çocuklar Türk dilini ve özelliklerini değil Arapça ve Farsça dilini öğreniyorlardı. Arap yazısında sesli harflerin az oluşu , bir harfin başta ortada sonda olmasına göre şekli değişime uğraması öğrenme güçlüğü yaratıyor , bu durum okuma yazma öğrenme oranının ülke genelinde düşük olmasına ’’¹³⁴ , öğrenmede ki güçlük de okur yazar ve toplumsal kültür oranının düşük seviyede olmasına neden oluyordu.¹³⁵

Atatürk, Osmanlı Devleti’nin son yıllarında başlayan dilde sadeleştirme durumuna inkılapçı metoduyla yön vererek 12 Temmuz 1932’de de Türk Dil Kurumu’nun kurulmasını sağladı. Dilde Türkçeye dönüş, Türk Dilini geliştirme, özbenliğine kavuşturma çalışmaları, Türk İnkılabı’nın milliyetçi-halkçı-laik ilkelerinin gereği idi. Atatürk kendi kaynaklarından kendi kurallarıyla üretilmiş bir dilin, milli bir toplum olmak için ne kadar zorunlu olduğunu anlamış ve bu hareketi, bizzat çalışarak destekledi.¹³⁶ ‘‘Dil Kurultayı, dilimizin özleştirilmesi yolunda yapılan büyük bir hamledir.’’¹³⁷ Atatürk, Osmanlı Devleti’nde eğitimde Arapça ve Farsça baskınlığı eleştirerek Türklüğü, milliyetçiliğin üzerine yoğunlaştırmak için dilde

¹³² Zekeriya Sertel, **Resimli Ay**, ‘‘Gramere Lüzum Yok’’, Eylül 1929, Yıl:6, No:7.s.1.

¹³³ **Cumhuriyet**, ‘‘Maarifte ve Mekteplerde’’, 18.6.1929, s.2.

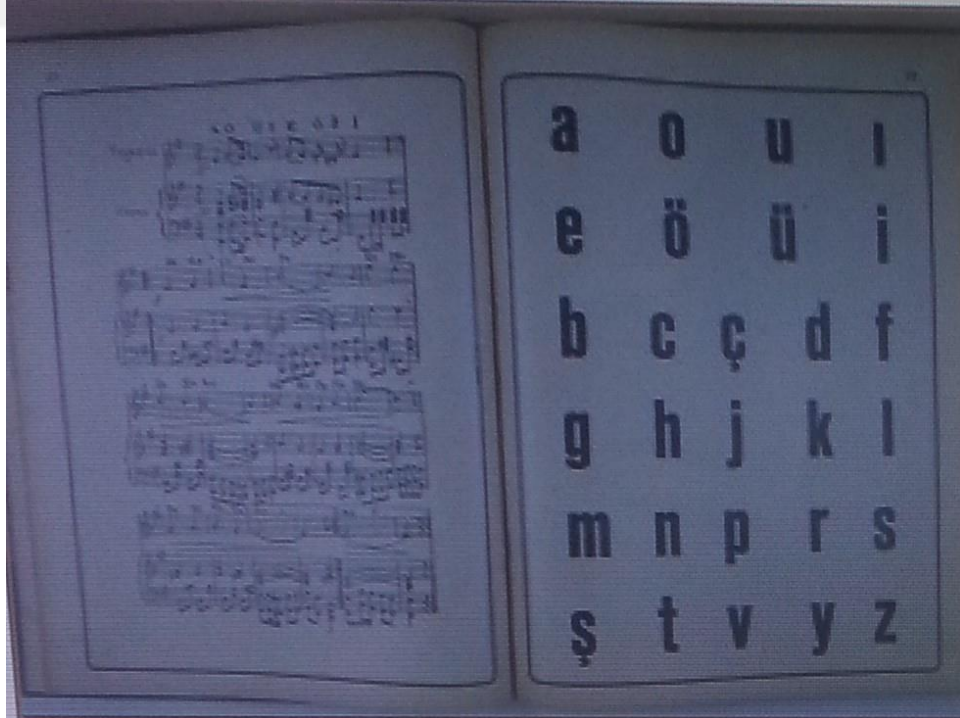
¹³⁴ İnönü, Cumhuriyet, s.182.

¹³⁵ Sakaoğlu, Osmanlı, s.45.

¹³⁶ Ünsal Yavuz, **Atatürk İmparatorluktan Milli Devlete**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1999, s.91

yenileşme ve sadeleşme ile başlayan süreçte yeni bir ulus yaratabilmek için bir dinamik oluşturmuştur. *“Büyük Türk milleti, cehaletten az emekle kısa yoldan ancak kendi güzel ve asil diline kolay uyan böyle bir vasıta ile sıyrılabilir. Bu okuma yazma anahtarı ancak Latin esasından alınan Türk Alfabesidir.”*¹³⁸ Asırlardır süren eksikliği birkaç yılda kapatmak için tüm millet seferber olmalıydı. Okuma yazma bilen bilmeyene öğretmeliydi, çünkü cehaletten kısa yoldan kurtulmanın tek yolu Latin alfabesinin tüm millete öğretilmesi ile gerçekleşebilirdi. Türk harflerinin kabulü üzerine bütün millet yeni harfleri öğrenmek için büyük bir alaka ile işe koyuldu. *“Harf devrimi Türkiye için en heyecanlı devir olmuş ve millet Atatürk’e ‘Başöğretmen’ sıfatını vermiştir”*.¹³⁹ Halka Türk harflerini öğretmek için millet okulları açıldı. Bu okulların başöğretmenliğini bizzat Atatürk yaptı. Latin alfabesinde eğitimi zevkli hale getirme amacıyla eğlenceli öğrenme metotları uygulandı. Yeni alfabeye geçerken harf eğitimini kolaylaştırmak için şarkılar bestelendi. Bu şekilde çocuklara yönelik kaynaştırıcı yöntem ile sempatileri kazanılmaya çalışıldı.¹⁴⁰

Şekil 3: Resimli Ay

¹³⁸ Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, c.5, 1.11.1928

¹³⁹ İnan, Cumhuriyet, s.185.

¹⁴⁰ Resimli Ay, Sayı:57, 1928, s.9.

Harf inkılâbının ardından Türkçe'yi Arapça, Farsça kelimelerden arınarak özünü ortaya çıkarma çabası ile Mustafa Kemal Atatürk dil inkılâbının gerçekleştirdi. Bu sayede doğunun tesirleri dilden kaldırılarak daha kolay daha saf anlaşılır hale getirilerek konuşma dili ile yazı dili arasındaki uçurum kaldırıldı. Türk kültürü bu sayede halka daha kolay nüfuz eder hale geldi. Atatürk'ün başardığı harf inkılabı ile Türkçeyi en kolay yolda okumak ve yazmak imkanı elde edilince sıra dil İnkılâbına gelmişti. Türk harflerinin kabulüyle beraber okullarımızdan Arapça ve Farsça dilleri de kaldırıldı. Ve Türk çocuklarının bu dillerle ilgisi kalmadı. Türkçe gittikçe halk konuşma diline yaklaştı ve bünyesine uymayan birçok yabancı kelimelerden kurtarıldı. Türk Dil Kurumu okullarımızda okutulan kitaplarda yabancı dillerden alınma terimleri öğrenmekte ve kavramakta Türk çocuklarının uğradığı güçlükleri dikkate alarak, bilhassa bu derslere ait terimlerin Türkçe karşılığını tespiti başladı. Ve 1937-1938 ders yılında ilk ve ortaöğretim matematik, fizik, kimya, mekanik, biyoloji, zooloji, botanik ve jeoloji terimlerini ayrı ayrı broşürler halinde neşretti.¹⁴¹Bu derslerin tespit edilen terimlerinin sayısı 4062'dir.Bakanlık bu terimleri derhal okullara tamim ederek ilgili derslerde okutulmasını bildirerek, bir taraftan da bu derslere ait bütün kitapları yeniden yeni terimlerle bastırdı. 1938-1939 ders yılında bütün okullarımızda sözü geçen derslerde yeni terimlerle basılmış olan kitaplar okutulacak ve kurum diğer ilimlere ait terimleri de tespit ettirmekte olduğundan bunlar bitince ayrıca okullara tamim edilecek kararı yer almaktadır.¹⁴²Halkın okuma yazma oranının arttırılması çabasına paralel olarak, okullarda çocuklara verilen okuma yazma eğitiminin gramer ile verilmesi dahilinde pedagojik anlamda çocuğun eğitimini olumsuz yönde etkileyeceği ifade edilir. Bu durumun çocukların ilgisini çekmediği içinde yeni harfler ile edinilen yeni bilgilerin modern eğitimde kalıcılığa olanak tanımayacağı ifade edilmektedir.¹⁴³

Yeni harflerin öğrenimi hususunda yapılan yazı dersleri hedeflerinde çocukta okunaklı, kolay, çabuk yazarak estetik değerlerini hakim kılmanın yanında, çocukta

¹⁴¹CHP,ss.165-166.

¹⁴²CHP,s.167.

¹⁴³ Zekeriya Sertel, **Resimli Ay**, 'Gramere Lüzum Yok', Eylül 1929, Yıl:6, No:7.s.1.

el ve göz melekesi, temizlik, tertip ve intizam yer almaktadır. Çünkü *“bir milletin yazısının güzelliği o milletin kültür seviyesinin yüksekliği ile mütenasiptir”*¹⁴⁴

2.6. DÖNEMİN OKUL ANLAYIŞI

Çağdaş olabilmenin temel koşulu; Ülkenin temel felsefesinin akla dayanmasıdır. Batıl inanç ve hurafelerden uzak, akılcı, çağdaş, yeni bir millet oluşturmanın temeli insan hak ve hürriyetleri savunan, cumhuriyetçi, demokratik rejimler bu mantıkta oluşturulabilirdi. Sosyal devlet anlayışının temel prensiplerinden olan eğitim-öğretim hizmeti, devletin bizzat kendi eliyle ve ideolojik yapısını işleyerek oluşturduğu, toplumun ihtiyaçlarına göre şekillenen bir kamu hizmetidir. Dini devlet anlayışına göre düzenlenmiş olan Osmanlı eğitim sistemi, yeni Türk devletinin yapısına uygun değildi¹⁴⁵

*“Arkadaşlar! Bundan sonra pek önemli zaferlere kavuşacağız. Fakat bu zafer süngü zaferleri değil ekonomi ilim ve kültür zaferleri olacaktır.”*¹⁴⁶ Yetiştirilecek yeni nesil ilerde ülkenin birlik ve beraberliğine, ideolojisine zarar verebilecek özellik ve bilinçte olmaması, düzene muhalif olmaması için ülkenin ideolojisine ve politikasına paralel yetiştirilmeliydi. *“O ilk öğrencilik yılının anıları saymakla bitmez ama bana en ilginç geleni o yılın yaz tatili olmuştur ders yılı sonunda karnelerimizi almıştık tabii sınıfımızı da geçmiştik fakat okulumuz kapanmamıştı! O 1935 yazında okulumuz çocuklar için bir oyun alanı haline dönüştürülmüştü. Okulun küçük toplantı salonu da öğrencilere açıldı ablalar, ağabeyler, orada şiirler okuyor monologlar söylüyor ulusal oyunlar oynuyordu. Bazıları kıl testereleriyle kuş kafesleri, zarif kutular vb. yapıyorlardı. O zamandan beri ince bir kıl testeresi hala bir defterimin arasında durmaktadır. o yaz, okul bahçesindeki oyunlardan hızınızı alamamış olacağız ki, mahallemizdeki çocuklarla bizim evin bahçesinde toplandık ve bir müsamere yaptık. Bağırarak, çağırarak, şarkılar söyledik, şiirler okuduk, oyunlar oynadık... Daha büyük ağabeylerimiz ise halk evlerinde kütüphanelerde kitap okuyor, oralarda temsiller hazırlıyor, folklor ve spor çalışmaları yapıyor, dergi çıkarıyor,*

¹⁴⁴ **İlkokullarda Yazı Dersleri**, Devlet Basımevi, İstanbul, 1936, s.28.

¹⁴⁵ Hamza Eroğlu, **Türkiye Cumhuriyeti'nin Temel İlkelerinden Laiklik**, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Atatürk ve Atatürkçülük Dizisi :4, Ankara 1995, s.21.

¹⁴⁶ Denктаş, s.86.

müzik çalışmaları yapıyor, resim çalışmaları yapıp sergiler düzenliyordu.”¹⁴⁷ Cumhuriyet dönemi’ndeki eğitim anılarını ve ulus oluşturma amacıyla yapılan faaliyetleri bizlerle paylaşan İbrahim Denктаş 24 Kasım 1989 yılında Milli Eğitim tarafından yayınlanan ‘‘ Cumhuriyete Işık Veren Öğretmenler’’ albümünde yer almış ve bu durumu Bu bir ‘‘Atatürk Koşusu’’ydı. Bu koşuda bizler o yüce meşaleyi onlardan alıp yeni nesillere devrettik. Bizler tüm bizden önceki öğretmenlerimizin ellerindeki ışığı bize devrettiklerinde ‘‘onların davalarını aynı heyecanla ayakta tutmaktan başka ne yapabildik?’’ diye düşünüyorum. Eğer geride bıraktığım yarım asra yakın öğretmenlik yaşamımda kendilerinden feyz aldığım öğretmenlerime ve yüce Başöğretmenimize layık olabildimse, ne mutlu bana ’’!¹⁴⁸ diyerek Cumhuriyet’in okulları hakkında bize ışık tutmuştur. Okulların sadece eğitim öğretim döneminde faal olmayıp, tatil süreçlerinde dahi devam edebileceğini, eğitimin sadece okul sıralarında bilimsel metotlarla verilmediğini, aynı zamanda farklı yöntemler ile eğlenerek, yaşayarak arkadaşlık birlikteliği kurarak, tasarlayıp üreterek, sanat, müzik, şiir, tiyatro, resim, oyun, edebiyat gibi unsurları dahil ederek, zaman ve mekanda sınırlı kalmadığını özgürce yaşayarak öğretmek amaçlandı. Öğrencilerin çok yönlü eğitilmesini destekleyen sistem, bu zihniyet ile okulun her bir noktasından her yaştan öğrencinin faydalanmasını ve yer aldığı bu alanda akran öğreniminin gerçekleşmesini de sağlamış oluyordu. Bu şekilde o dönemin çocuğu olan yazarın edindikleri milli şuur, vatan, azim ve okul sevgisini sonra ki dönemde yetiştirilmiş aydın insan olarak yeni nesillere aktardığını görmekteyiz. ‘‘Mektep dünyası tatili hoş geçirdin kırlarda ovalarda üç ay hiç dinlenmedin koştuk oynadık gezdik, Kuşlar Ötüşüyorken dallarda neşelerini sezdik!..,Acaba Kim geçirdi çocuklar gibi yazı bazı gün eğlendirdi bizi evde saklambaç Bahçemizde oynadık köşe kapmaca bazı, Hepimizin kalesi oldu büyük bir ağaç!.., Bu tatilinde yoktu mektepten farkı yine eskisi gibi kalktı her sabah ayrı gün, Çocuklar yayılmıştı kırlara atlas gibi çamların üstünde boylu boyunca, Gerçe güldük eylendik ferahladı içimiz fakat şimdi oluyor neşemiz iki katlı. Bugün yüreğimizden taşıyor sevincimiz çünkü mektebe dönüş tatilden daha tatlı.”¹⁴⁹şiiri ile oyun kavramının çocuklar üzerindeki destekleyici etkisi üzerinde duruldu. Bu bilinç okullar arasında yayılmaya çalışılarak çocukların

¹⁴⁷Denктаş,s.87.

¹⁴⁸Denктаş,s.87.

¹⁴⁹Gürbüz Türk Çocuğu, ‘‘Mektebe Dönüş’’,sayı:37, 1928, s.20

oyunlar ile eğlenerek doğa ile özgür bir şekilde tatilini geçirmesi eğitimin bir parçası olarak görüldü. Yaz tatillerini bahçede ovada güneş altında güle eğlene, eğlenceli oyunlar ile geçirmelerinin yararları ifade edilmiş ve yeni okul döneminin başlangıcının tatilde geçirilen zamandan çok daha güzel olduğu vurgulandı.

2.6.1.Okul Öncesi Eğitim

Okul öncesi eğitimin; çocukları zihinsel, fiziksel, sosyal ve duygusal gelişmelerini sağlamaktadır. *“Okul öncesi eğitim mecburi ilköğrenim çağına gelmemiş çocukların eğitimini amaçlar”*.¹⁵⁰ Onları hayata ve disipline alıştırmak için başlangıç vazifesi gören bu kurumlar gelişimlerinde ve okula karşı sempati kazanmalarında etkin bir öneme sahiptir. Çocukları ilköğretime geçişe hazırlamak, eğitim kurumlarının işleyiş disipliniinde bir alıştırma fonksiyonlarına sahip olması nedeni ve ayrıca savaşlarda eşlerinin ölmesi nedeniyle çalışmak zorunda olan annelerin çocuklarıyla ilgilenememesi ve bakım konusunda zorluklar yaşamaları okul öncesi eğitimin gereksinimini ortaya çıkaran nedenler arasındadır. Ana Mektebi’ne doğum esnasında annesi ölen, ve babası bakamayacak durumda olan bebekler, babası meçhul veya kadının süt annelikle müesseseye kabul edilmesi üzerine alınan çocuklar, çeşitli sebeplerle anne baba tarafından sokağa bırakılmış çocuklar; rahatsızlığı, zayıflığı, ölüme mahkum çelimsizliği nedeniyle getirilen çocuklar ve hastalık gibi sebeplerle evde bakılamayarak ücret karşılığı alınan çocuklar yer almaktaydı. Ana Kucağında çocuklar; meme çocukları, mama çocukları ve mektep çocukları diye üçe ayrılır. Ana kucağındaki çocuk bakıcı mektebinden çıkmış bayanlar ve bu işten anlayan doktorlar tarafından bakılırlar.¹⁵¹

¹⁵⁰Mustafa Özodaşık, *Cumhuriyet Dönemi Yeni Bir Nesil Yetiştirme Çalışmaları 1923-1950*, Çizgi Kitabevi, Konya, 1999, s.207.

¹⁵¹ Dr. H. Erdem, ‘‘Ulusun Çocuğu’’, *Gürbüz Türk Çocuğu*, Sayı:83, 1933, s.14-16.

Şekil 4: Gürbüz Türk Çocuğu

Bu gibi zorluk ve gereksinimlere binaen 1913 tarihli Tedrisat-ı İbtidaiyye Kanunu'nda okul öncesi eğitim programı düzenlenmiştir. *‘‘1915’de Ana Mektepleri Nizamnamesi yayınlanmış ve bu yönetmelikle birlikte, anaokulu ve anasınıfının açılmasına başlanmıştır.’’*¹⁵² Bu mekteplere muallim yetiştirmek amacıyla bir yıllık 1913-1914 öğretim yılında Ana Muallim Mektebi açıldı.¹⁵³ Ancak savaşların getirdiği kaos ortamı nedeniyle kanunun öne sürdüğü ülke genelinde açılmasını öngören ifadesi hayata tam anlamıyla geçirilemedi. İlerleyen dönemlerde ise harf inkılabı nedeniyle ülkede okuma yazma seferberliği ön plana çıkmış, yine bu kanun geri planda kaldı. 1932 yılına gelindiğinde okul öncesi eğitim yeniden başlamıştır.

Öncesinde Fransız okulu olan bir binanın, Ana Mektebi'ne dönüşmesinin üzerine yapılan okul gezisinde *‘‘Temiz bir Türkçe ile okudukları şarkılar insanın ta içine akıyor sanki!’’*¹⁵⁴ cümlesiyle milli bir bilinç, bir fikir ifade edildi. *‘‘Bu çocuklar cumhuriyetin bu ve önderimizindir onları tam manasıyla*

¹⁵²Özodaşık, s.208.

¹⁵³Kafadar, s133.

¹⁵⁴Çocuk, ‘‘İzmir Karşıyaka Ana Kucağını Gezelim’’, Birincikanun 1936, No:14, Sayı:15, ss.10-11.

Atatürk çocukları yetiştirmeye çalışıyoruz''¹⁵⁵ ifadesi ülkedeki çocuk yetiştirme politikasının ana kucağında başladığı anlaşılmaktadır. Okulda onlara verilen önem, geçirdikleri en güzel ve eğlenceli ayrıntılar anlatılarak ana kucağının gerekliliği konusu anlatılmış ve ebeveynlere cazibesi gösterilip ifade edilmek istendi.

Dönemin yayınları ana mektebinin faydalarını; Ana Mektebi deyince çocukların sadece eğlenip oyun oynayarak vakit geçirdiği bir kurum olmaktan ziyade, onu kirli sokaklardan, disiplinsiz ortamdan, kuralsız yaşamaktan kurtararak, Yurt şarkıları ile eğlenerek yurda ve birbirlerine samimiyet ve içtenlikle bağlanabilecekleri, medeni ve içtimai bilgileri edinebilecekleri, ilköğretimin temelini atabilecekleri, açık havada sağlıklı eğlenecekleri kurum olarak ifade eder. Kimsesiz sefil çocukların bu imkanlardan istifade edebilecekleri kurumlar olduğunu belirtilerek ebeveynlere önemi vurgulanıp, çeşitli imkanları sunarak çocuklara bu fırsatları yaşatmaları konusunda durulur.¹⁵⁶ *''Süt çocukları anne sütü bulunmadığı takdirde, temiz saf süt sıhhi mamalar ile beslenir. Ya da süt anneler vasıtası ile ya da bol süt veren inekleri ile ihtiyaçları tedarik edilirdi''*.¹⁵⁷

Şekil 5:Gülbüz Türk Çocuğu

Çocuğun biyolojik olarak sağlıklı olmasının diğer sebebi de beden temizliğinin etkisi üzerinde durularak, anneler bu konuda büyük ihtimam göstermeye

¹⁵⁵ Çocuk,s.11.

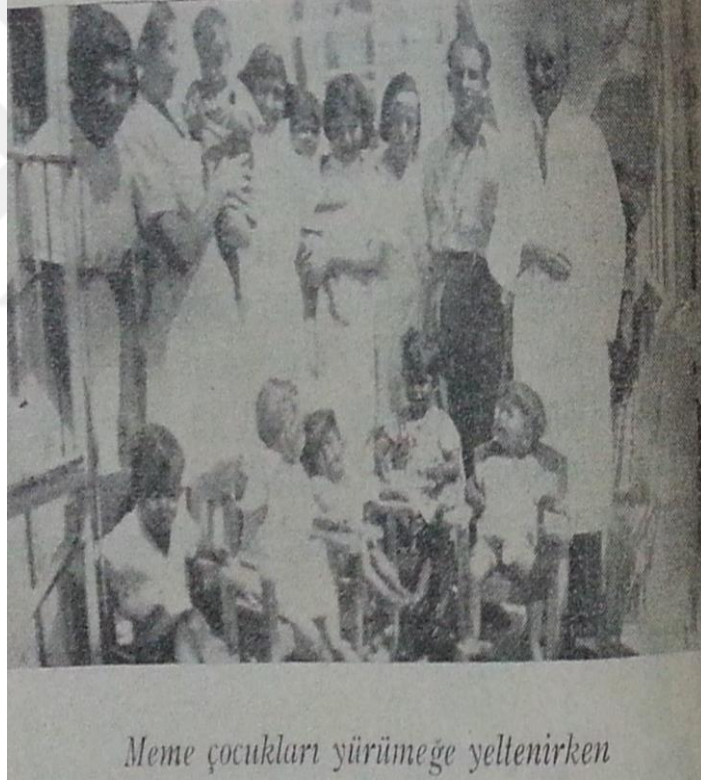
¹⁵⁶ Nedim İlkengin, **Yeni Ödemiş**, 'Olgun Çocuk', Sayı:13, İzmir, 1935,s.8.

¹⁵⁷ Dr. H. Erdem, 'Ulusun Çocuğu', **Gülbüz Türk Çocuğu**, Sayı:83, 1933, s.17.

¹⁵⁸ Dr. H. Erdem, 'Ulusun Çocuğu', **Gülbüz Türk Çocuğu**, Sayı:83, 1933, s.15.

teşvik edildi. Ankara Keçiören’de açılan Ana Mektebi’ne yardım ve desteklerin toplanması için dönemin yayınları halka duyarlı olması konusunda çağrıda bulunuldu.’’*Orada Mükemmel insanlığınızın yarattığı Büyük Şefkat eserini göreceksiniz*’’¹⁵⁹Ana Mekteplerini ziyarete davet ederek çocukların hayatlarında ve eğitimindeki faaliyetlerini ve bu faaliyetlerin onlarda kazandırdığı unsurları birebir görmeleri istendi. Bu girişimler ile Cumhuriyetin ilk yıllarında anaokulu sayısı seksen iken 1932-1933 yıllarında anaokulu sayısı doksan iki oldu. İlk orta ve yüksek öğretimdeki aksaklıklar nedeniyle okul öncesi öğretim geri planda kalarak, zaruri olarak öncelik teşkil etmedi.

Şekil 6: Gürbüz Türk Çocuğu

2.6.2. İlköğretim

İlköğretim bir ülkenin geri kalmışlığını yok etmede en önemli bir araçtır. İlkokul halk eğitiminin temelini kuran terbiye kurumlarının en önemlilerinden

¹⁵⁹Gülbüz Türk Çocuğu, Sayı:46, Temmuz 1930,s.5.

biridir. Bu eğitim, asrımızın sosyal, politik ve ekonomik ihtiyaçlarından doğmuş bir zarurettir.¹⁶⁰Eğitim sistemi içinde ilk basamak olan ilköğretim diğer basamakları olumlu ya da olumsuz yönde etkilediği gibi aynı zamanda toplumun bütünü de etkilemektedir. İlköğretim, 6-14 yaş arasındaki öğrencilere toplumda uyum içinde yaşamaları, yaşamlarını fonksiyonel anlamda sürdürebilmeleri gibi temel eğitimleri vererek bir üst öğretim kademesine ve hayata hazırlama sürecidir. Bunlar arasında okuma-yazma, ana dilini düzgün kullanabilme, okuduğunu anlama, toplumda yaşama ve okul gibi resmi kurumlara uyum kuralları yer almaktadır. *‘İlkokulda bütün dersler çocukları kuvvetli bir cumhuriyetçi yetiştirmek amacını gütmelidir.’*¹⁶¹İlköğretimin milli, demokratik ve sosyal bünyeye sahip olmasıyla eğitimde fırsat eşitliği sağlanarak; din, dil, ırk, ekonomik durum gözetmeksizin tüm bireylerin aynı biçimde ve aynı çatı altında eğitim görmeleri sağlandı. Ders içeriklerinin sadece pedagojik amaca hizmet etmesi yerine aynı zamanda toplumsal amaca yönelik kazanımlar oluşturması, içeriklerin yaşamla doğrudan ilgili alanlar şeklinde yenilenmesi amaçlandı.¹⁶²İlköğretim Türk milletinin layık olduğu mutluluk ve geleceğe ulaşabilmesinde önemli araç maarif sistemi ve ilköğretime önem verilmesidir. *‘Yüz milyon Almanı ortaya çıkaran ve bugünkü Alman san’at ve servetini yaratan kuvvet; Büyük Fredikin, köy mekteplerine gösterdiği himmet olduğunu gene Almanya’nın alimleri söylüyorlar.’*¹⁶³Temel eğitimin amacı; her Türk çocuğuna iyi bir vatandaş olmak için gerekli temel bilgi, beceri davranış ve alışkanlıkları kazandırarak onu, milli ahlak anlayışına uygun olarak yetiştirmek ve her Türk çocuğunu ilgi ve kabiliyetleri yönünde yetiştirerek hayata ve üst öğrenime hazırlamak şeklindedir. Dönemin öğretmenleri öğretmenliğin, hatta ilköğretim öğretmenliğinin çok zor bir meslek olduğunu büyük bir sabır gerektiğini ama sevgisini alınan hazzın hiçbir şeye değişilemez olduğunu ifade eder.¹⁶⁴*‘Tanzimat dönemi Rüştîyeler, II.Abdülhamit devri İdadiler, Meşrutiyet devri Sultanî’ler devri olmuşsa da Cumhuriyetin 1950’ye kadar ki dönemine de ilkokul devri denilebilir.’*¹⁶⁵Çünkü Latin Alfabesi’nin kabulünden sonra geniş halk kitlelerine hızlı şekilde okuma yazma öğretebilmek için

¹⁶⁰ Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı, **İlkokul Programı**, Devlet Basımevi, İstanbul,1936, s.5.

¹⁶¹ Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı, **İlkokul Programı**, Devlet Basımevi, İstanbul,1936, s.7.

¹⁶² Sakaoğlu, Cumhuriyet, s.83.

¹⁶³ **Cumhuriyet**, ‘Balıkesir’de Gazi Mektebini Ziyaret’,1.3.1929, s.4.

¹⁶⁴ Sadık, s.117.

¹⁶⁵ Kafadar, s.154.

ilköğretim kademesinde büyük önem verildi.

Yeni Türkiye Cumhuriyeti, savaş döneminin üzerini örten 1929 Dünya ekonomik buhranı zelzelesinin ardından, eğitim davasına büyük ehemmiyet verilmesine ve eğitim seferberliğinin başlatılmasına rağmen arzu edilen gelişmeyi gösteremedi. Bu Milli Eğitim Bakanı Saffet Arıkan'ın 1936'da Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde yaptığı konuşmada, '' *ülke genelindeki 40.000 köyden 35.000'in de hala okul ve öğretmen yoktur.* ''¹⁶⁶1939 yılında gerçekleşen Birinci Eğitim Şurasında tüm köy ilkokulları eğitim süresinin beş yıla çıkarılmasına rağmen, ''*Okulu olan köylerin bazılarında ilköğretim ancak üç yıl sürelidir.*''¹⁶⁷Bu çaresizlik, eğitim metotlarının koşullara göre değiştirilerek bertaraf edilmeye çalışılmış, öğrenciler aktif hale getirilerek kalıcı ve yoğun bir eğitim verilmeye çalışılmış, dersler birbirleriyle bağdaştırılarak birleştirilmiş sınıflarda eğitimler verilmiş olursa da istendik dönütler alınamadı. Yeni eğitim sisteminde dahil olunan dersler ve program içeriklerinin tatbikinde, sınıf içi uygulamalarında, öğretmenlerin üstlendiği görevler ve öğrenciler ile yaşadığı güçlükler, yeni rejimin getirdiği yenilikler, başarı anlamında büyük beklenti ve sorumluluk ortaya çıkarmış, yeni rejim muallim ve talebelerine büyük bir sorumluluk yüklemiştir.¹⁶⁸

İlköğretim, kitlelerin ve özellikle de tarım nüfusunun davranışlarını değiştirmekte önemli bir araçtır. Doğum kontrolü, kabile sistemi, toplumsal hareketlilik, kadın hakları gibi davranışların ilköğretimle değiştirilebileceği ifade edilir. Bu davranışlar ilköğretim sayesinde kazanılan sosyal, toplumsal ve ekonomik kalkınma yönündedir. Bu ehemmiyetinden dolayı İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ilköğretimde, nedeni ne olursa olsun hiçbir çocuğun ilköğretimden yoksun bırakılamayacağını ve ekonomik olanaklar dikkate alınmaksızın bütün çocukların ilköğretim olanaklarından yararlanması gerektiğini ifade eder. Kitlelerin ilköğretime kavuşması ancak Cumhuriyet döneminde ve özellikle harf devriminin yapıldığı yıldan itibaren mümkün oldu. Cumhuriyetin ilanından hemen sonraki hükümet; bütün çocuklarımızın ilköğretimden yararlanması için fırsat eşitliği sağlamayı amaçlayan bir eğitim politikasıyla bilgisizliği yok etmeyi amaçladı.

¹⁶⁶ Cumhuriyet Halk Partisi, **On Beşinci Yıl Kitabı**, Ankara,1938.

¹⁶⁷ Refik Turan, Eğitim ve Öğretimdeki Gelişmeler: Yeni Devlet Yeni Eğitim ,**Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II**,ATAM,Ankara,2010,s.123.

¹⁶⁸**Kültür**, ''İlkokul Programının Vasıfları Cumhuriyet Devrindeki Üç Program, 1930'', Sayı:57, s.3

Cumhuriyet devrinde Türkiye’de ilköğretim çok önemli bir gelişme kat etti. Teşkilat-ı esasiye kanununun “*İptidai tahsil bütün Türkler için mecburi,devlet Mekteplerinde meccanidir.*”¹⁶⁹ Şeklinde tespit edilmiş olan 87. maddesi bu sahada atılan ilk adım oldu. Eğitim her düzeyde parasız hale getirilerek, ilköğretim zorunluluğu 7-14 yaş çocukları için 1924 anayasasının bu maddesinde tekrarlanır. Kanunen beş yıl olan ilköğretim bir çok köyde olanakların yetersizliğinden dolayı uzun yıllar üç yıl olarak devam etti.¹⁷⁰ İlkokul denince sadece okuma yazma öğrenen bazı bilgiler veren bir yer değil halk eğitiminin en önemli kısmı üzerine almış milli bir kurum anlaşılmalıdır.¹⁷¹Bu nedenle Cumhuriyet devrinde ilk tahsil çağında bulunanların okullara devamını temin için ciddi tedbirler alındı. İlk tahsil çağındaki çocukların ilk tahsillerini bitirmedikçe meslek okullarına girmemesi kanun ile temin olundu. İlk tahsil çağını geçirmiş ve hiç tahsil görmemiş çocukları kabul eden müesseselerin bu çocuklara ilki tahsili vermeye mecbur olmaları gene kanun ile temin edildi.

¹⁶⁹

¹⁷⁰ Kaya (İ),s.92-93

¹⁷¹ Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı, **İlkokul Programı**, Devlet Basımevi, İstanbul,1936, s.2

Tablo 1:İlkokulların Haftalık Ders Çizelgesi¹⁷²

DERSLER	Birinci devre			İkinci devre	
	I Sınıf	II Sınıf	III Sınıf	IV Sınıf	V Sınıf
Türkçe	10	7	7	6	6
Tarih	-	-	-	2	2
Coğrafya	-	-	-	2	2
Yurt bilgisi	-	-	-	2	1
Tabiat bilgisi	-	-	-	3	3
Aile bilgisi	-	-	-	2	2
Hayat bilgisi	-	-	-	-	-
Hesap hendesene	5	6	7	4	5
Resim-iş	4	4	4	2	2
Yazı	-	2	1	1	1
Müzik	1	1	1	1	1
Jimnastik	2	2	2	1	1
Yekün	26	26	26	26	26

İlkokul programları, Kültür Bakanlığı Cumhuriyet'in ilanı ardından Ankara'da bir ilmi heyet toplayarak, ilkokul programlarını hazırladılar. Milli talim ve

¹⁷² Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı, **İlkokul Programı**, Devlet Basımevi, İstanbul, 1936, s.35.

terbiye heyetinin kurulması ile 1926'da ilkokul programlarında yeni eğitim konularına dair toplu tedris yöntemi uygulandı. İlk üç sınıfta dersler hayat bilgisi adı altındaki üniteler etrafında toplanmış ve her dersin programı yeni ve canlı esaslara istinat ettirilmiştir.¹⁷³İlkokul programları yeni ihtiyaçların gösterdiği lüzum üzerine 1936'da modern terbiye esaslarına göre yeniden tanzim olundu. Bu programlarda Cumhuriyet Halk Partisi programının ulusal eğitim kısmında tespit edilmiş olan esasların, okullarda nasıl uygulanacağı açıklandı. Her dersin programının başında o dersin başlıca hedefleri tespit edilerek, her dersin eğitiminde öğretmen tarafından dikkate alınacak noktalar açıklandı, Ayrıca okulda ve derslerde yeni terbiye ve tedris esasları bakımından dikkat olunacak noktalar hakkında açıklama yapıldı.¹⁷⁴

Çocuklara ülkelerini tanıtmak için turlar, okulun talebeye yaptırdığı inceleme gezileri düzenlendi. Araştırmalarla onlara uygulama ve tetkik sahasında yeni imkanlar vermiş ve böylelikle vatan sevgisini karış karış her bölgeyi göstererek benimsetildi. Çocukları yabancı dil öğrenmeye teşvik etmiş, onları her açıdan geliştirmek modern dünya çocukları seviyesine getirmek için her türlü imkan uygulanılmaya çalışıldı.¹⁷⁵

*"Cumhuriyet ilkokullarında her ders ve her faaliyet talebenin bütün istidat kabiliyetlerini sosyal ve Ulusal gayeler için inkişaf ettirmeye imkan veren birer müessir vasıta haline gelmiştir.Bugün Cumhuriyet ilkokulu artık okuma yazma hesap ve basit bilgiler Öğreten cansız bir müessese değil Türk çocuğuna muhitini,benliğini ve milletini tanıtacak, ulusal hayat ilgisini artıracak, ona milli benliğini verecek, milli ülküleri aşılacak, ona her fert ve her vatandaş için elzem olan bilgileri, ihtiyatları, Ülküleri ve çalışma metodunu verecekleri bir muhit olmuştur."*¹⁷⁶Nüfusu az olan köylerdeki çocuklar ile köy halkının kültür ihtiyaçlarını karşılamak için köy öğretmenlerinin yetiştirilmesi, halk terbiyesi sahasında atılmış yeni bir adım oldu. Her yıl köy öğretmenlerini çoğaltmak için önlem alan çözüm arayışına giren bakanlık, birkaç yıl içinde nüfusu az olan köylerde de okuma yazma bilmeyen tek bir Türk çocuğu bırakmamaya azmetti.

¹⁷³ Cumhuriyet'in İlk Dönemi Eğitim Kurumları, Heyet-i İlmiyeler, https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29164441_heyeti_ilmiye.pdf

¹⁷⁴ **CHP Programı**, "Ulusal Eğitim", Beşinci Kısım, Ulus Basımevi, Ankara, 1935, ss.32-40.

¹⁷⁵ Sadık ,s.27.

¹⁷⁶ Cumhuriyet Halk Partisi,ss.170-171.

2.6.3. Ortaöğretim ve Liseler

Batının gelişmişliğine ulaşmak amacıyla Tanzimat döneminde eğitim alanında yapılan reformlar da Rüştiye, İdadi ve Sultani gibi batı tarzı ortaöğretim kurumları oluşturuldu. Fakat asıl ihtiyaç Türk ulusunun kimliğine ve mevcudiyetinin temsiline uygun kurumlarla giderilebilirdi. Osmanlı Devleti'nin çöküşüyle birlikte onun ile birlikte gelen eğitim kurumları da revize edilmeliydi.

Kurtuluş Savaşı sırasında işgal altında olmayan yerlerde 4 yatılı, 17 gündüzlü olmak üzere 21 Sultani ve hepsi gündüzlü 30 idadi bulunmaktaydı. Ortaöğretimle ilgili 1923 yılında Orta Mektepler Talimatnamesi çıkarıldı. Bu yönetmelikte ödül, disiplin ve ceza uygulamaları yeniden düzenlendi. 1923'te toplanan Birinci Heyet-i İlmiye toplantısında sultanilerin liseye dönüştürülmesi kabul edildi.¹⁷⁷ 1924'te başlayan orta mektep uygulamalarında ilk lise birinci devre lise, ikinci devre 1 Eylül 1924 tarihinden itibaren orta mektep adını aldı. Lise ikinci devrenin son sınıfında fen ve edebiyat şubelerini ayrılma uygulaması yapıldı. 2 Mart 1926 tarihinde çıkarılan maarif teşkilatına dair kanun gerçekleştirilmiştir. Bu kanunla eğitime uygun bir anlayışla ilk ve orta öğretim ilkesi esasları belirlenerek, eğitim hizmetleri modern hale getirilirken devletin izni olmadan hiçbir okulun açılmayacağı belirtildi.¹⁷⁸

Hükümet 1924 Ağustos ayında ilkokulların karma olması kararını aldı. kızların erkek ortaokullarına devamı serbest oldu.¹⁷⁹1927-1928 öğretim yılından itibaren karma öğretime geçilmiş, 1930'larda kız öğrencilerin okullarda azalması üzerine de karma eğitim uygulaması azaltıldı.

Genel liselerin yanı sıra Cumhuriyet döneminde çok sayıda teknik ve meslek lisesi açıldı. Sanattan sağlığa, endüstriden ticarete pek çok alanda mesleki ve teknik liselerin açılmasıyla ülke ihtiyaçlarına göre yeni nesillerin çeşitli mesleklere yönlendirilmesi amaçlandı. Okulların kuruluş sistemi yeni baştan belirlenerek, ortaöğretim kurumları revize edildi. Liseler, orta mektepler, ilk Muallim Mektepleri, Köy Muallim Mektepleri bu kanunla beraber öğretimin ücretsiz olarak verilmesi de alınan kararlar arasındadır. Ayrıca Köy Muallim Mektebi ile talebeleri köylerden

¹⁷⁷ Cumhuriyet'in İlk Dönemi Eğitim Kurumları, Heyet-i İlmiyeler, https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29164441_heyeti_ilmiye.pdf.

¹⁷⁸ **CHP Programı**, "Ulusal Eğitim", Beşinci Kısım, Ulus Basımevi, Ankara, 1935, s.36..

¹⁷⁹ Sakaoğlu, Osmanlı, s.177.

seçilerek 15-18 yaşında orta mektebi bitirmiş köylü çocukları alınarak iktisadi açıdan öğrenilmesi için muallimlere öğretmenlere aşı tohum ıslahı, mahsulleri koruma ve çoğaltma çözümleri gibi genel zirai bilgiler ve iktisadi kanunlar kooperatifler öğretilecek ve bunlar fiilen tatbik edilecektir. İyi bir ev nasıldır? Nasıl yapılır?, İyi bir hayat nasıl yaşanır ve nasıl temin edilir?, gösterilecektir.¹⁸⁰ Öğretmenlerden programları işlerken Cumhuriyet'in benimsenmesinde her fırsatı değerlendirmeleri istenmektedir. Özellikle Türkçe, Tarih, Coğrafya, Yurtbilgisi, Sosyoloji Felsefe derslerinde Cumhuriyet ve Yurttaşlık eğitimi hassasiyetle veriliyordu. Tarih ders kitapları Türk Tarih Kurumu'nda dört cilt olarak, Yurttaşlık bilgisi iki cilt olarak hazırlandı. Ayrıca vatandaşlar için medeni bilgiler kitabı hazırlandı.¹⁸¹

Derslerin önemi anlatılarak dikkat çekildi. Ana dil dersi lisana hakim olmak anlamına gelip, yüksek manalı sözler tertip etmeye yarar. Buda öğrenci de tahlil becerisini kazandırır. Roman okumak tekniği öğrenciye anlatmalı düşünerek sorgulayarak okumasını sağlamalı bu adamın yerinde ben olsaydım ne yapardım diye romanın ortasında öğrencinin sorgulamasını istemelidir. Bu şekilde çocuk düzgün konuşmayı kazanıp hayal gücünü terbiye edebilecek ve tahlil basamağına atlayacaktır. Tarih öğretimi; 3-7 yaş masal yaşıdır. Bu yüzden, ilkokul çağındaki çocuğa tarih dersinin verilemeyeceğini, 8-12 yaş ise hakikati gerçeği yakın mevzuları konuları masal efsane şeklinde ideolojik bağlantı ve belirli bir kronoloji olmadan¹⁸² çocuğun gelişimsel özelliklerine göre müfredatın belirlenip öğretmenlerin eğitim içeriğini hazırlaması önerilmektedir.

Tarih dersi öğrencide büyük insanların yükselmesinde aranan şartlar, çalışma tarzlarının ve başarıları nasıl elde ettiklerini öğrenmekte ve örnek olmaktadır. Kavrama becerisini kazandırır, mukayese etmeyi öğrenir, milli tarihi öğrenerek, aşamalarını ve bunların sebeplerini analiz edip eleştirme becerisi sağlayarak milli duyguyu yaratır. Tarih dersi ile şahsi terakki milli duyguların gelişmesi gerçekleşir.

Coğrafya dersi çocuğu bir takım batıl itikatlardan korur. Evren hakkındaki bilgileri ile, Yurt coğrafyası milli hissi ve vatan sevgisini temin eder. Yurtta gittikçe gelişmekte olan demiryolları, okullar, banka, fabrika ve diğer iktisat kurumlarının manasını ve değerini daha iyi anlamasını sağlar. Medeniyet ve devleti öğreterek

¹⁸⁰ **Ülkü**, '' Köy Muallimi Nasıl Yetiştirilecek'', Sayı:6, Cilt:1, Temmuz 1933, s.429.

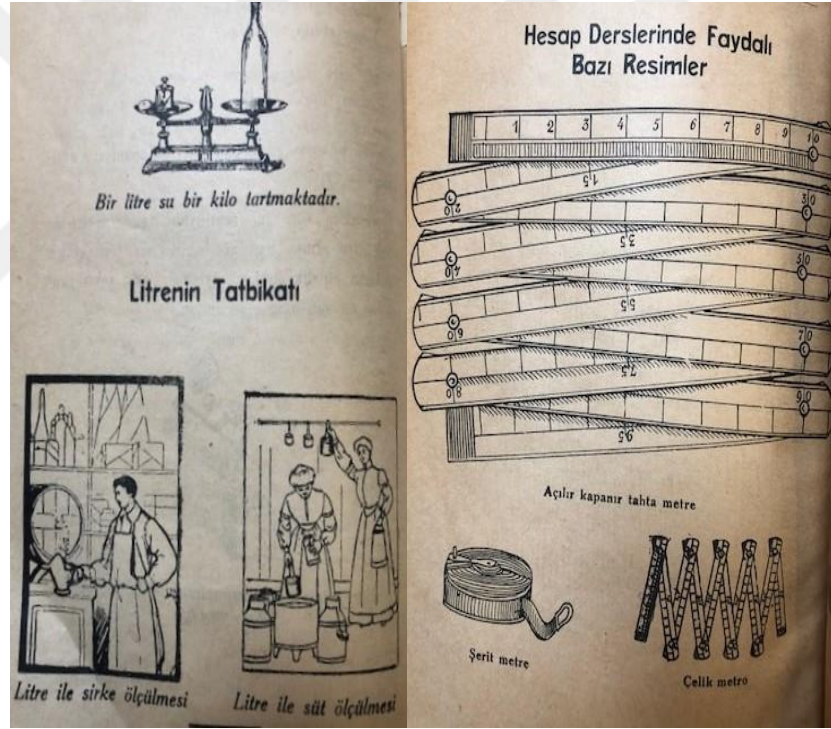
¹⁸¹ Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, s.128.

¹⁸² Kaya, s.21.

medeni terbiyeyi askeri, siyasi ve iktisadi bilgiler ile memlekete sahip olmayı temin eder.

Riyaziye dersi içerisinde hendese, hesap, cebir dersleri barındırır. Çocuğun zihnini faal tutarak görüş ve muhakemesine ve hatta karakterine etki eder. Ayrıca çeşitli milli olayların tarihleri üzerinde hesaplar yapabilmesini sağlar. İlk riyazi bilgi çocukların talim ve terbiyesi ile başlamalıdır. Rakamlar, çizgiler, çocukların doğan fikirleri üzerine zan ve tahmin edildiğinden ziyade müessirdir. Bir çocuğu yanlış yola sevk etmeksizin talim etmenin en sağlam yoludur.¹⁸³ Dönemin okul kitapları muhtevası öğretimin açık, anlaşılır olması için görseller ile zenginleştirildi.¹⁸⁴

Şekil 7:İlkokullara Hesap Dersleri Sınıf:5

185

Fizik ve kimya dersleri tabiat ve kanunlarına dair olan bilgiler ile çocuk bilinmez, soyut kalan bir takım bilgileri açıklar, dinin gösterdiği mevhum inanışlardan kurtarır müspet ve bulanık olmayan bir itiyat yoluna çevirir.¹⁸⁶

¹⁸³ Mehmet İzzet-Hasan Fehmi, **İlkokullara Hesap Dersleri Sınıf:4**, Türk Kitapçılığı Limitet Şirketi, İstanbul,1936,ss.8-12.

¹⁸⁴ Mehmet İzzet-Hasan Fehmi, **İlkokullara Hesap Dersleri Sınıf:5**, Türk Kitapçılığı Limitet Şirketi, İstanbul,1937,s. 114

¹⁸⁵ Mehmet İzzet-Hasan Fehmi,(5),s. 120,132.

Tabii ilimler ve fizyoloji dersi maddenin aslında keşif ve fizyoloji uzviyet bilgisiyle tahlil kabiliyetini geliştirir. Beden terbiyesi dersi dikkat ve iradeyi terbiye ettiği gibi iş ve hareket terbiyesini sağlar.

Musiki dersi çocuklarda ince his ve terbiye yaratmak için bir yoldur. Bestelerin milli güfteleri,onun milli his ve vatan sevgisini temelden kurar çünkü çocuk daha ilk gününden itibaren musiki heyecanı yaşar. Resim ve eliş dersi hafıza ile bağlantılıdır hayal gücünü terbiye eder zevki arttırır.¹⁸⁷

Yarın makalesiyle devletin iktisadi politikasının eğitim üzerine ve istenilen toplum yapısının oluşturulması üzerine sembolize edilmesi ifade edildi. Bugünün çocuklarının, yarının tüccar, mühendis, sanatkâr, doktor, çiftçi, muallim mesleklerine sahip olacaklarını ve her bir mesleğin kendisi için büyük bir önem ve ehemmiyet arz ettiğini ifade eder. Ülkenin her bir meslek erbabına sahip olan toplum bireylerinin gerçekleşmesi gerektiği ifade edilir. Her meslek çeşidinin bulunmasının ülke için zaruret teşkil ettiğine, ülkenin ihtiyacı olduğunu mesajını ve her meslek erbabının bu ihtiyaca karşılık olarak mesleğini layığıyla yerine getirmesi öğüdünü çocuklara verir.¹⁸⁸ Milli iktisat için yaşanılan toprağın doğal kaynaklarını değerlendirerek, korumak, yerli mallarını kullanarak, çalışarak zamanı, parayı sağlığı tasarruf etmek gereklidir.¹⁸⁹ Amaca devlet bünyesinde destek için Beş yüz Türk Lirasının arkasında Ankara Sanat Okulu'nda uygulamalı ders yapan öğrencilerin sembolik fotoğrafı konuldu.¹⁹⁰ Hayat şartlarının, ekonomik zorluğu ile liseden mezun olan öğrencinin elinde diploma haricinde ameli hayata intikal ettirebileceği bir mesleki uzmanlığı olmaması her zaman tartışılmış ve mesleki ve teknik okullara verilen ehemmiyeti arttırmıştır. Erkekler olduğu kadar kız çocukları için de meslek mektepleri önem arz etmektedir. Terzilik, aşçılık, bahçe tanzimi, hasta ve çocuk bakıcılığı konusunda uzmanlaşır, kuracağı yuvada ya da hayatın kötü şartlarına karşı para kazanıp hayatını idame ettirebilmek için bu bilgileri kullanabilirdi.¹⁹¹

Köylerdeki iptidai mekteplerde yapılan düzenlemeyle okulların bahçelerinin

¹⁸⁶ Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı, **İlkokul Programı**, Devlet Basımevi, İstanbul,1936, ss.20-21.

¹⁸⁷Yücelt,ss.72-77.

¹⁸⁸Mecdi Sadrettin, **Yarın**, Gürbüz Türk Çocuğu, Sayı:27,1928, s.9.

¹⁸⁹ İbrahim Hilmi, **İktisat Bilgisi Milli İktisat- Milli Taarruf**, Hilmi Kitaphanesi ,İstanbul, 1930, s.50.

¹⁹⁰ T.C. Merkez Bankası,E3,Tertip 1, ''Beş Yüz Türk Lirası'', Ankara Sanat Okulu'nda Uygulamalı Ders Yapan Öğrenciler,1946.

¹⁹¹**Yeni Asır**,'' Meslek Mekteplerine Ehemmiyet Vermek Lazımdır'', 22 Ağustos 1932,s.4.

bir bölümü ahır, kümes olarak kullanılarak bir bölümü de fidancılık, çiçek ve sebze yetiştirmeye ayrılarak buralarda ki işler muallimin idaresiyle çocuklara yaparak yaşayarak öğretip, çiftçiliğin işleyişi ve üretim sürecinin kademeleri ayrıntılı bir şekilde aktarılmış olacaktır.¹⁹²

Cumhuriyetle başlayan heyecan, gelişmenin temelinin mesleki ve teknik yetiştirme ile ilgili olduğunun bilinciyle Ortaöğretimde ve genel liseler paralelinde mesleki ve teknik liselerin açılması ve geliştirilmesi yoluna gidildi. 1927'ye kadar meslek ve sanat okulları açma yürütme işi il belediye idarelerinin sorumluluğundaydı. O tarihte çıkan bir kanunla masrafları yine bu idarelerce karşılanmak üzere bu okulların program araç gereç öğretmen yetiştirme ve istihdamı görevi Maarif Vekaletine verildi. 1934'ten itibaren çok sayıda erkek kız sanat ve yapı enstitüleri ticaret okulları açıldı. Cumhuriyet devrinde ortaöğretim müesseseleri büyük bir gelişme göstermiştir.1869 yılında idadi şeklinde olan ortaokullar Cumhuriyetin ilanından sonra 1925 yılında idadiden ortaokula çevrildi. Cumhuriyetin İlk on yılında ortaokula sadece liselere öğrenci hazırlayan kurumlar olarak düşünüldü. Bununla birlikte 1930 yılında ortaokullar hem bir takım belirli fonksiyonları olan bir de liselere öğrenci yetiştiren kurumlar olarak yeniden düzenlendi. Ortaokul düzeyindeki mesleki ve teknik okullar bu anlayışla 1963 yılına kadar devam etti.¹⁹³ 1923-1924 ders yılında ortaokullara 4723 ü erkek 1182 si kız olmak üzere 5905 talebe devam etmekte iken 1936-1937 ders yılında bu okullara 52571 i erkek,18450 si kız olmak üzere 71021 talebe devam etmektedir. Bu suretle bugün ortaokullardaki erkek talebe 15 yıl öncesine nispetle 11 misli, kız talebe 15 misli,bütün ortaokul talebesi de 12 misli arttı.¹⁹⁴

Cumhuriyetin ilanı üzerine bakanlık Ankara'da bir ilmi heyet toplayarak ortaokul ve lise programlarını değiştirtti. Bütün okullardan din dersleri kaldırıldı. Harf inkılâbı üzerine Arapça ve Farsça dersleri de programlardan çıkarıldı. Türkçe ve edebiyat programları harf ve dil inkılâbının zaruri kıldığı ihtiyaçlara göre değiştirildi.Atatürk'ün başardığı Türk inkılabı üzerine okullarda Türk tarihine, inkılap ve Cumhuriyet tarihine önemli bir mevki verildi. Birinci cildi Türk tarih

¹⁹² Afet İnan. **İzmir İktisat Kongresi 17 Şubat-4 Mart 1923**; Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara,1989, 2.Baskı, (İktisat)s.22.

Kaya,(İ) S.174-175.

¹⁹⁴Kaya,(İ) S.175.

kurumu asbaşkanı profesör Afet İnan ve ikinci cildi Kütahya sayısları Recep Peker taraflarından hazırlanan Yurt Bilgisi kitaplarına göre orta okullarımızda yurt bilgisi programları yeniden tanzim olundu. Yurt bilgisi dersinin müfredata girmesi önem arz etti. Çünkü Yurt bilgisi dersinde öğretmenin görevi sadece milli kurumları tanıtmak değil, milli kurumların anlamını önemini kavratmak ve bu kurumlara karşı öğrencilerin kendilerini bağlılık ve saygı duymalarını sağlamaktır. Hakları ve sorumluluklarını öğrenmekle kalmayarak bu hak ve sorumlulukların önemi üzerinde durulur. Bu haklar için asırlardan beri milletin yaptığı fedakarlıklar öğrenciye anlatılarak, bu haklardan yoksun bir milletin elim olan hali gösterilir. Bu ders ile vatandaşın vatandaşlık vazifesini istediği gibi ve istediği zaman yapabilmesinin ne kadar büyük ehemmiyet gösterdiğin ve her Türk vatandaşının milli vazifesi uğurunda en yüksek en büyük fedakârlığı yapması ve gerekirse canını feda etmesinin gerekli olduğu telkin edilir.¹⁹⁵ Cumhuriyet devrinde liselerle ilk öğretmen okullarına yeniden sosyoloji dersi kondu. Ortaokullarla liselerin matematik, fizik, kimya, biyoloji gibi dersleri garp memleketlerinin ileri programlarına göre yeniden ıslah edildi. Bu suretle Cumhuriyet Halk Partisi ulusal eğitim programında tespit edildiği üzere talebinin her türlü hurafe ve batıl itikatlardan uzak olarak, ilmi zihniyetin gerektirdiği kurallara göre yetiştirmeleri temin olundu. *“Gençliğin yetiştirilmesine ve her türlü ters cereyanları gerek beden gerek ruhu ile karşılayıp yenmesi için lazım olan kurumların yaptırılmasına ehemmiyetli bir yer ayrıldığı gibi ulusun büyük bir inançla bağlandığı devrim ülkülerini dışarıdan gelecek zararlı akıslardan koruma tedbirleri de alınmıştır partimizin programı hiçbir yurttaşarasında zümre ve sınıf farkları kabul etmediği gibi cinsiyet farkını da bütün uluslara örnek olabilecek bir şekilde ortadan kaldırmıştır.”*¹⁹⁶ Bizim istediğimiz ve anladığımız manada halkçı olmaktır ki milliyetçiliği en temiz ve saf bir değeri çıkarır. İşçi çocuklarının şehit çocuklarından sonra tercihen leyli sanat mekteplerine meccanen kabulü.¹⁹⁷ Eğitimde fırsat eşitliği sağlanılmalı her öğrenci eğitimden eşit miktarda yararlanması öngörülmüştür.

Eğitim politikasının temel amacı; cehaletin çok hızlı bir şekilde yok edilmesidir. Yıllardır süregelen geri kalmışlığın, Osmanlı son dönemlerinde yapılan

¹⁹⁵ Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı, **İlkokul Programı**, Devlet Basımevi, İstanbul, 1936, s.20

¹⁹⁶ C.H.P. **„Dördüncü Büyük Kurultayı Görüşmesi Tatalgası** 9-16 Mayıs 1935, Ulus Basımevi, Ankara, 1935, s.44.

¹⁹⁷ İnan, **İşçi Grubunun İktisadi Esasları**, İktisat ,s.53

reformlara rağmen istendik hedeflere ulaşamayışın, sanayi İnkılâbını yaşayamadan bilimsel dünyaya ayak uydurabilme çabalarının ve savaşların getirdiği handikaplara rağmen bir an önce bütün olumsuzlukların yok edilerek halk topyekün eğitime dahil edilmeliydi. Atılacak en önemli adım ise her geçen gün daha fazla çocuk ve vatandaşın eğitilmesi yetiştirilmesini sağlayan bir program oluşturulmasıdır. Programda cumhuriyetçi, milliyetçi, halkçı, devletçi ve laik bireyler yetiştirmek eğitimin her kademesi için ulus oluşturma açısından zaruri kural ve ihtiyaçtır.

Eğitimde temel hususlardan biri ise günlük hayatta kullanılabilecek ve her alanda başarılı kılınabilecek bilgileri vermek ve bu bilgilerin aynı zamanda devlet politikasına uygun, devletine hizmet edebilen, saygı duyan, çalışkan, bilimsel zihniyetli, geçmişine sahip çıkıp geleceğini en iyi temeller üzerinde atıp inşa edebilecek kapasitede bireyler yetiştirmekti. *‘‘Maarifimizde her gün nispeten daha fazla çocuk ve vatandaş okutacak ve yetiştirecek bir program takip olunacaktır. Okul yazarların en kısa zamanda yüzde yüz olması temin edilecek tedbirler alınacaktır Cehle karşı seferberlik yapılacaktır.’’*¹⁹⁸ Mekteplerin durumu ile ilgili yapılan görüşmede ise eğitim süresinin beş yıl olduğunu şehirlerde ve köylerdeki eğitimlerin ihtiyaca göre içerik açısından değişiklik göstereceği belirtildi. Köylerdeki okulların günlük hayatı ile olan bağlantıları sağlayıp geliştirebilmek için ziraat ve sanat fikirleri eğitimlerini alacakları Köy Mektepleri açılacağı bildirildi. Ve bu eğitim sürecinde, öğrencilerin üzerinde kurulacak disiplini ve devamlılığının sağlanmasını askerlik borcu gibi takip edilmesi gerektiği belirtilmiştir. *‘‘Mümkün olduğu kadar mahiyemiz arttığı vakit köylerde dört senelik ve şehirlerde de yedi senelik tahsil tatbik edilir. Köylerde yavaş yavaş zenginleştikçe, büyüdüğü mahalli kudretlerine göre yedi seneliği tamim edebiliriz.’’*¹⁹⁹ ifadesiyle partinin eğitime verdiği önem vurgulanmıştır.

¹⁹⁸ C.H.P. ,s.68

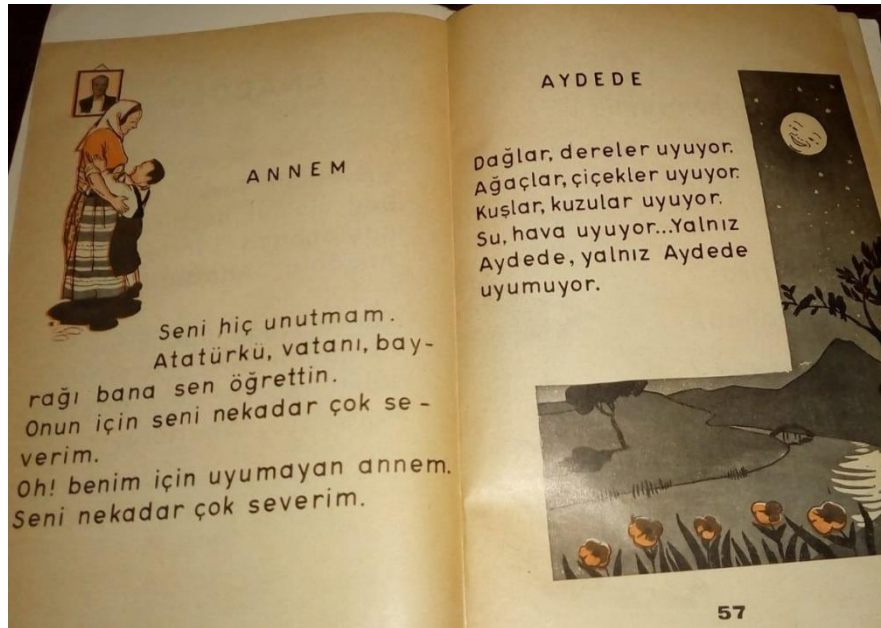
¹⁹⁹ C.H.P. s.70

2.7. DÖNEMİN KİTAPLARI

Ders kitapları istendik davranış ve hedef vatandaş tipolojisi oluşturmada büyük bir alanı kaplamaktadır. İçeriğindeki metinlerin vermek istediği mesajlar ile çocuklarda oluşturulmak istenen özellikler belirlenerek içerik oluşturulur. Bunlardan bazıları; toplumsal uyum, aileye önem verme, doğruluk, dürüstlük, çalışkanlık, sağlığa dikkat etme, utanma, temizlik, yardım severlik, çevre bilinci, tutumluluk faydalı olma her milletin tanıtıcısı olan milli adetlerdir. Pragmatik misyonu ile bu kazanımlar ve oluşumlar istenilen toplum yapısını şekillendirmede önemli yapı taşlarıdır. İlkokul ile yeni tanışan bireye Cumhuriyetin ilk yıllarında vatana bağlılık, milli değerlerin bilincinde olma yetisi kazandırılmak istenir. Bireyin bedensel ve ahlaki gelişimi, sosyalleşme bilinci kazanması, toplumsal ilişkileri, toplumsal ve insani değerleri oluşturulmaya çalışılır.

Okuma yazmaya yeni başlayan öğrenciler için basılan alfabe ders kitabında içerikler, hayata dönük milli unsurlar, renkli resimler maniler ve karakter olarak Atatürk ve anne üzerinden okuma parçaları ve konular ile verilir. Çocuk hayata dönük bildiği, sevdiği kelimeleri, olayları, konuları öğrenerek okuma hızı ve sempatisi kazanmak amaçlanır.²⁰⁰

Şekil 8:Alfabe

²⁰⁰ Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı, **Alfabe**, Devlet Basımevi, İstanbul, 1936,s.3-57,

Şekil 9: Alfabe

201

Şekil 10: Alfabe

²⁰¹Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı, **Alfabe**, Devlet Basımevi, İstanbul, 1936, s.51-52.

Okulların sadece akademik eğitim alanında yer olmayıp yaşantı içerisinde olması gereken kurallar ve davranışların kazanılmasında etkili olduğunu savunan Jhon Dewey kızı Köy öğretmenliği tecrübesini ki eğitim sürecine köylüleri dahil edebilmek için kullandığı yöntemleri ayrıntılı bir şekilde anlatmaktadır. Harvey isimli öğretmenin köylüleri revizyon sürecine dahil ederek, bu süreci oluşturduğu kurallar dahilinde sistemli bir şekilde ilerlettiği yer almaktadır. Köy okulunun, şehir okullarına tercih edilmesine sebep olan bütün olumsuzlukları yok etmek üzerine eğitim ve organizasyonda bulunmuştur. Muallimin vazifesi yalnız çocukları okutmaktan ibaret olmaktan çıkıp, mektepse muhitine ve cemiyete hizmetle mükellef içtimai bir müessese olmuştur. *‘Mektep şimdiye kadar yalnız yeni nesle ders veren bir yer bilinirdi. Muallim yalnız kendisine tevdi edilen çocukları yetiştirmekle değil, muhitinin fikri ,içtimai ve iktisadi bütün hayatıyla alakadar olmak ve içinde yaşadığı cemiyeti yükseltmekle mükelleftir. Bilhassa inkılabı neşir vazifesini üzerlerine almış olan Muallimler Şimdi daha ziyade yeni vazifelerini ehemmiyet vermek mecburiyetindedirler. Bir mektep muallimi bu işi nasıl yapabilir?’*²⁰² Şeklinde gerçekleştirdiği ifadesiyle dönemin öğretmenlerine ışık olması açısından Harvey isimli öğretmenin köy okulunda yaşadıkları ve sorunlara yaklaşımı ve mücadele ediş biçimleri rehber olması açısından ayrıntılı bir şekilde Cumhuriyet dönemi öğretmenlerine aktarılmıştır. Amaç; köy okullarını, şehir okulları kadar donanımlı hale getirmek ve köy çocuklarını, şehir çocukları kadar eğitilmiş duruma sokmaktır. Köylü çocuklarının vaziyeti anlatılarak dikkati onlara çekerek eşitlik sağlanması konusunda hassasiyet uyandırılmaya çalışılmıştır.

Osmanlı Devleti’nden alınan vaziyette, şehirli ve köylü çocukları arasındaki eğitimin farkı toplumda sadece iktisadi ve sosyal değil aynı zamanda kültürel, fikri eşitsizlik ve heterojen yapıda bir kuşak oluşturmuştu. Köylü çocuğunun henüz on yaşındayken birçok sorumluluk almış, bu sorumluluklar ile çok çabuk olgunlaşmak zorunda kalmıştır. Küçük yaşta evlilikleri yaşamak durumunda kalan çocukların, çocukluklarını yaşayamadan, oynayıp eğlenemeden, büyük bir insan gibi geçirdikleri bu yılların onlar için bir yıkım veya işkence olduğunu ifade edilmiştir. Himaye’i Etfal Cemiyeti’nin bir gün yaptıkları faaliyetinin yeteri kadar geniş bir alana yayılarak köylü çocuklarına da fayda sağlayabileceğini, onların geleceklerini

²⁰²EvelynDewey, çev.M.Zekeriya, **Eski Mektep Yerine Yeni Mektep**, İstanbul Devlet Matbaası, 1931,ss.50-93.

kurtarabileceği ümidi beslendi.²⁰³Eğitim sınırlara bağlı kalmadan, imkansızlıklarla mücadele ederek en iyiye ulaşmayı hedeflemektir. Eğitim faaliyetleri, yalnızca okul duvarları arasında kalmamalı, öğrenciler öğrendiklerini hayata geçirebilmeli, öğrenmenin faydalarını ve imkanlarını görerek hayatını yönlendirebilmeli, mesleğini kontrol edebilme yeteneği kazanmalıdır. Böylelikle iyi bir insan, iyi bir vatandaş olmayı öğrenmiş olacaktır. Okullarda öğrenilenlerin hayata geçirilmesi ve pratikte kullanılması önemine şu şekilde değinilmiştir:”*Hayata iyice intibak edebilmeleri için memleketin hayatını mekteplerde öğrenmek lazım gelir. Halbuki bu mekteplerde okuyanlar kendi memleketlerinin hayatından ziyade başka memleketlerin hayatlarını okumaktadırlar. Mesela, İngilizceden veyahut Almanca’dan tercüme edilmiş bir fen bilgisi kitabını alınız. İçindeki bahisler herhangi bir kasabamızda tatbik edilebilecek şekiller değil ve onlarda hiç göremeyeceğiniz ve ancak kendi memleketlerine inhisar edecek şeylerdir. Bizim memleketle alakası olmadığını göreceksiniz. Onun için memleketimizin hayat şartlarına uyarına göre talebe yetiştirmek için mekteplerin programlarında tadilat yapmak lazımdır.*”²⁰⁴Ifadesinde çeviri eserler, türk ulusuna ve kültürüne uygun olmayan müfredatlar eleştirilmiş, Türk kültürünü ve Türk kimliğini temsil eden tamamen ulusal bir müfredat ve program hazırlanması gerektiğinden bahsetmiştir.

Çocuk Ansiklopedisi isimli kitapta,dönemin çocuklarına buluşların ve icat edilen her türlü teknik alet için yapım aşamaları ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır. Radyo örneğinde,“*Biz bir mucize devrinde yaşıyoruz her gün akıllara hayret veren yeni bir ihtira ile karşılaşyoruz. insanlar bugün havalarda uçuyorlar, ertesi gün denizin dibinde yürüyecek vasıtalar icat ediyorlar daha ertesi gün uzak mesafelerden radyo ile fotoğraf nakline muvaffak oluyorlar. İnsan zekasına hudut da yoktur bu ihtiraların hayatımızda yapmakta olduğu İnkılâba nihayet olmayacaktır. İşte radyo bu ihtiralarından biridir evvelce tel üzerinde telgraf göndermek bir harika zannedilirdi. Fakat aynı telgrafların Telsiz olarak da bir taraftan bir tarafa gönderebileceği keşif edildiği zaman bütün dünyanın ağzı açık kaldı. Nihayet uzun tecrübelerden sonra sesinde tel olmaksızın uzak mesafelere nakli kabil olunduğu anlaşıldı. Bu iftira dan harp esnasında istifade edilemedi. fakat 1920 tarihinden*

²⁰³ Yakup Kadri, “Köylü Çocuğu”, **Gürbüz Türk Çocuğu**, 1928, Sayı:28, s.2

²⁰⁴ C.H.P. ,Dördüncü Büyük Kurultay Görüşmesi Tatalgası, 9-16 Mayıs 1935,Ulus Basımevi,Ankara,1935,s.71

sonra Radyo bütün dünyaya yayıldı ve herkesin kullanabileceği ve istifade edebileceği kadar basit bir şey oldu.''²⁰⁵Çalışma yöntemleri ve bilimin sınırsız ve geliştirilebilir olması mesajı verilerek Onları hayal güçlerini genişletip üretmeye teşvik etmiştir.

Ders kitapları haricinde okula ve eğitime destek olarak çocuklara yönelik yayınlanan kitaplar onları medeniyet ışını göstermek, geliştirmek ve ideallerini her zaman yüksek seviyede tutmaları yönünde içerikler yer almaktadır. Özellikle ülke dışına yapılan seyahatlerde yabancı ülkelerin günlük hayatı, çocuklara bakış açıları, sağlıklı yaşama yöntemleri, çocuk bakım evi modelleri ayrıntılı bir şekilde incelenerek gözlemleri aktarılmış, Türk çocuklarına uygulanabilirliği değerlendirilerek yol gösterilmiştir.²⁰⁶

²⁰⁵ Resimli Ay, **Çocuk Ansiklopedisi**,sayı:52, 1932, s.15.

²⁰⁶ Selim Sırrı, **Bugünkü Almanya (Yardımcı Kiraat)**, İstanbul Devlet Matbaası, 1930,s.59.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇOCUK KORUMA POLİTİKALARI

3.1. CUMHURİYET DÖNEMİNDE ÇOCUKLARI KORUMA POLİTİKALARI

Cumhuriyet'in ilanından sonra yeni Türk Devleti, Osmanlı Devleti'nden kalan çocuk koruma politikalarını devam ettirerek, modern çocuk koruma politikalarını laik, halkçı ve cumhuriyetçi bir anlayışla geliştirilmeye çalışmıştır. Çocuk koruma politikaları, Cumhuriyet kurulmadan önce genel olarak, ahilik adı altında esnaf ve sanatkarlara eleman yetiştirme görevine sahip usta, çırak, yamak ilişkisine dayanan ahlaki ve mesleki temellere oturtulan çocukların meslek öğrenme sistemiydi. Zamanla loncalara dönüşen bu birlikler toplumun ticari ilişkilerini iktisadi durumunu etkileyen kurum haline gelmiştir. Tanzimat'ın ilanından sonra loncalar eski önemini kaybetmiş sanayinin gelişmesine karşın kapanmaya başlamıştır. Burada çalışan çocuklar ve gençler ise yeni açılan fabrikalara işçi olarak transfer olmuşlardır. Osmanlı Devleti'nden devralınan geleneksel aile sistemi ve bu içerikteki çocuk yetiştirme mantığı değiştirilmeye çalışılacak yayınlarla teşvik edilmiş ve yasalar, çocuklara yönelik sosyal hizmet düzenlemeleri kanunlar ile zorunlu kılınmış ve resmileştirilmiştir. 1921'de Ereğli Havza-i Fahmiye Maden Amelesinin Hukukuna Mütealik Kanun, 1926 Medeni Kanun, 1930 Umumi Hıfsızsihha Kanunu bunlardan birkaçıdır. Milli mücadele döneminde gerçekleşen 1921 yılı 151 Sayılı kanun ile Zonguldak (Ereğli) havzasında çalışan kömür işçilerinin çalışma koşulları düzenlenmiştir.²⁰⁷ Bu düzenleme de 18 yaşından küçüklerin maden ocaklarında işe alınmasının yasaklanmıştır. Çünkü bu dönemde savaşlar silsilesinin ardından baba ve eşlerini kaybeden kadın ve çocuklara büyük bir yük binmiş, yarı aç yarı tok, sağlıksız, yarı çıplak vaziyette çocuklar, okula gitmemiş, saat ve yaş sınırı bilinmeden yaşamak için çalışmışlar ve çalışmak için yaşayıp sınıai hayata dahil olmuşlardır.²⁰⁸ Yardıma muhtaç çocuklara, fakir mektep çocuklarının gıda ve sağlık sorunlarına çözüm bulmak amacıyla hayırperver, zengin, eğitimci ve

²⁰⁷ Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 12 Özel Sayı, 2012, Fevzi Demir, **Çalışma Hayatında Çocukların Korunması**, s.556.

²⁰⁸ Sabiha Zekeriya, "Sınıai Hayatta Kadın ve Çocuk", **Resimli Ay**, Sayı:5, 7.1930, İstanbul.s.19.

doktorların öncülük ettiği halk iştirakıyla çocuk bakım yurdu kurularak halkı kimsesiz, yoksul ve sokak çocuklarına karşı yardım ve onlara destek konusunda desteğe çağırılmış, kimsesiz çocuklarla ilgilenip halkı bu konuda bilgilendirecek konferanslar ve seminerler verilmiştir²⁰⁹ Terk edilmiş öksüz, yetim çocukların korunması ve kurtarılması yönünde yasal düzenlemelere gidilerek, on yaşın altındaki çocukların anne baba veya akrabaları tarafından bakım koşulları görünmemesi üzerine devlet bakımı üzerine alır.²¹⁰ Bu çocukları bakan resmi ve hususi bütün kurumlar denetim altına alınmıştır. Yedi yaşın altındaki çocuklara para karşılığında bakan kişilerin ise bulundukları belediyeden resmi izin almaları gereklidir. Belediye bu kişinin çocuk bakacak koşullara sahip olduğunu onaylaması dahilinde, şahıs çocuğu bakma hakkına erişir ve belediye istediği zaman teftiş edebilirdi. Bakılan kimsesiz çocukların vaziyetlerinde sıkıntılar ve tehlikeli durumlar bulunur ise kurumlar ve şahıslar uyarılır uyarı ile eksikliklerin düzeltilmemesi üzerine çocuklar ellerinden alınır, müesseseler kapatılırdı. Bulunulan yerde çocuklara kimsesiz çocuklara bakacak müesseseler kurumlar bulunmaması üzerine, belediyeler bu çocuklara ücret karşılığında uygun aileler bularak onların bakılmasını sağlar.²¹¹ Sokakta kalmış kimsesiz çocuklara bakıp sahip çıkarak devletin asli görevi olarak nitelendirilmiştir. Ve halk onlara karşı duyarlı olmaya çağırılmıştır.²¹²

Toplumda çocuklar sadece açlık, kıtlık, salgın hastalık, sıranmıyor aynı zamanda 12-13 yaşından 18 yaşına kadar genç kızların sigara, rakı, esrar içip fuhuşa sürüklenmesi sorunu ile karşı karşıya geliyordu, süreli yayınlarda bu durumun kökenleri ve çözümlerine değinilmiş ve bu problemin bir milli bir mesele olduğu belirtilmiştir. Fuhuşa sürüklenen çocukların bu durumu manevi ölüm olarak nitelendirilmiş ve onları bu durumdan kurtarmak için ıslahaneler açılması gerektiğini, ortaya çıkaran sebeplerle müdahale edilmesi gerektiği vurgulandı.²¹³

Çocuklar her alanda düşünülmüş ve istikballeri için ve modern tetkikler oluşturularak, çocuklarda ayrımcılık yapılmadan, onların gelişimi ve eğitimi ön plana

²⁰⁹ **Cumhuriyet**, “Bir Çocuk Bakım Yurdu Tesis Ediliyor”, 25 Kanunusani 1929, s.1.

²¹⁰ **T.C. Resmi Gazete**, “Umumî Hıfzıssıhha Kanunu”, Çocuk Hıfzıssıhhası, Kanun Numarası:1593,Altıncı Bab, Madde:165, Kabul Tarihi 24/4/1930, TC. Resmi Gazete, S.1489, İlan Tarihi: 6/5/1930, S.8903.

²¹¹ **T.C. Resmi Gazete**, **Umumî Hıfzıssıhha Kanunu**, Çocuk Hıfzıssıhhası, Kanun Numarası:1593,Altıncı Bab, Madde:160-161, Kabul Tarihi 24/4/1930, TC. Resmi Gazete, S.1489, İlan Tarihi: 6/5/1930, S.8903.

²¹² **Cumhuriyet**, “Acıyın Aç Yavrulara”, 8 Kanunusani 1929, s.1.

²¹³ Mustafa Namık, **Cumhuriyet**, 25.4.1929, s.5.

alınarak yurttaki tüm çocuklar kurtarılmaya ve ıslah edilmeye çalışılmıştır. Bu, mahkûm olan çocuklara tatbik edilen usuller; onlara modern pedagojik metotlar ile yaklaşarak, fiziksel ve psikolojik durumlarını geliştirmeye, iyileştirmeye ve onları mektepten ayrı kalmadan eğitilmelerine devam etmelerini sağlamak ile görevlendirilmişlerdir. ‘‘Onlar bir mektepte derslerini bitirmek mecburiyetinde bulunan yavrular gibi bir hayat yaşarlar.’’²¹⁴Hapishanede zaruri olarak mahkûm çocukların insaniyet ve hallerini vücuda getirilmesi ve oluşan İsveç Hapishanesinden taklit edilen tablolar ile çocukların analizi yapıp, gidişatları yönlendirilmiştir. Fakat bu tablo ile örnek yönlendirme hapishane idarecileri ve mürebbiler tarafından yeterli görülmeyip, çocuğun haletiruhiyesine veya herhangi bir olay karşısında verebileceği tepkileri ölçmek için mahkûm çocuklar tarafından mahkum zannedilen fakat mahkum olmayan arkadaşları tarafından meydana getirilen çeşitli olaylar senaryolanır ve düzenlenir. Mahkûm çocukların bu olaylara verdiği tepkiler, takındığı tavırlar ve hareketler Mürebbiler tarafından not edilerek hapishaneye girdiği ilk günden bugüne dek, mahkûm çocuğun katettiği gelişimsel ve ruhani iyileşme süreci istatistiği oluşturularak, psikolojik anlamda iyileşmenin hangi derecede olduğu tespit edilmektedir. Bu sonuçlar dahilinde yaklaşık yüzde ellisini mahkûm çocukların bir daha suç işleme ihtimalini çok düşük olduğunu ve katiyen bundan cüret etmeyecek bir psikolojide oluştuklarını tespit edilmiştir. Hapishanelerdeki bu iyileştirme yöntemi ve aynı zamanda çocuğun yaptığı her iyi hareketin mürebbiler tarafından taktiri, sevgi, eğitim ve destek almaları onların sosyal hayattan kopmamalarına ve eğitim hayatına bağlı kalarak, kendini geliştirmelerine, dışarı çıktıklarında uyum sorunu yaşamadan hayatlarını devam ettirebilmelerini sağlayarak, kaybedilen çocuklar tekrar kazanılarak topluma faydalı, üretken bir birey haline getirilmişlerdir.

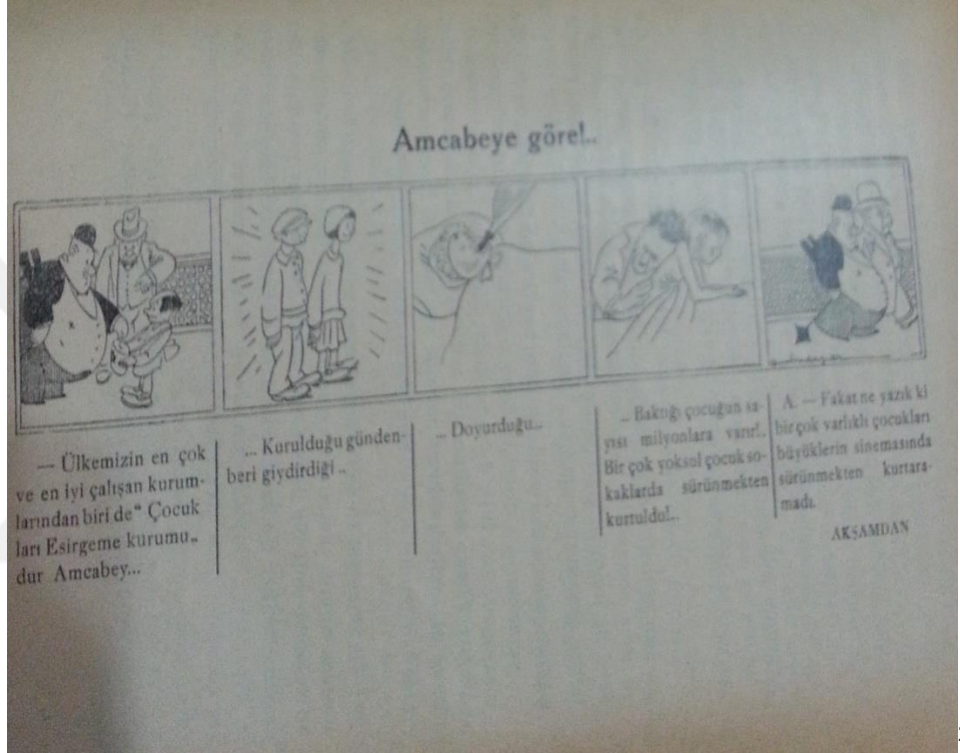
‘‘İstikbali yapacak olan çocuklar, sokağın lütfundan terk olamamış çocuklara medeni memleketlerde yapılan ihtimamları biz de hazırlamalı biz de yapmalıyız. Sokaklarımızı dolduran ve bin tehlikeye maruz bulunan sokak çocuklarını kurtarmalı.’’²¹⁵ Çünkü terkedilmiş çocuklar annelerinin, babalarının kabahatlerinin

²¹⁴Ferit Refik, Mahkum Olan Çocuklara Tatbik Edilen Usuller, ‘‘**Gülbüz Türk Çocuğu**’’, Sayı:25, s.4.

²¹⁵ Feridun Vecdi, Sokak Çocukları, **Gülbüz Türk Çocuğu**, Sayı:33, s.7-8.

yüklenemezler onlar topluma aittir ve toplumun evlatlarıdır.²¹⁶ Çocuklar küçük yaşta dilendiriciliğe alıştırılarak onların geleceğini yok edip sokağa atan anne babaların çocukları, bu şekilde dilendirerek yarın hırsız, sefil olmaya mahkumdur. Bu yüzden bu yavrulara toplum olarak destek olunmalıdır anlayışı hakimdir.²¹⁷

Şekil 11 :Gülbüz Türk Çocuğu

218

Çocuklara zarar verebilecek diğer unsurlardan biri ise yayın hayatında ki sansür gerektiren içerik ve sahnelerdir. Yardım cemiyetleri, Spor kulüpleri, konferanslar, halk evleri, gazeteler, mecmualar, pullar, kartpostallar, koleksiyonlar, sokak şarkıları, romanlar, tiyatro ve sinemalar çocukların eğitiminde etkili olan unsurlardır. Bunları çocuklarla karşı karşıya getirmeden önce iyice incelenip onlara zarar verecek yönlerini ayıklanması gerekmektedir.²¹⁹

²¹⁶ Cumhuriyet, "Metruk Çocuklar", 27.4.1929, s.5.

²¹⁷ Cumhuriyet, "Bu Çocuğun Günahı Ne", 27.4.1929, s.5.

²¹⁸ Neşet Halil Atay, "Çocuk Mahkemeleri- Çocuk Sinemaları", **Gülbüz Türk Çocuğu**, Sayı:86, 1933, s.5.

²¹⁹ Sabiha Zekeriya, "Sınai Hayatta Kadın ve Çocuk", **Resimli Ay**, Sayı:5, 7.1930, İstanbul.s.19.

3.1.1. Çalışma Hayatında Çocukların Korunması

Cumhuriyet döneminin en kapsamlı yasası olan 24 Nisan 1930 tarihli Hıfzısıhha Kanunu'na göre; 12 yaşından aşağı bütün çocukları fabrika ve imalathane gibi her türlü sanat müesseseleri ile maden işlerinde amele ve çırak olarak istihdamı memnurdur.²²⁰ 12 yaş ile 16 yaş arasında bulunan çocukların saat 8'den sonra gece çalışmaları yasaklanmış, 12 yaş ile 16 yaş arasında bulunan kız ve erkek çocuklar günde 8 saatten fazla çalıştırılmayacağı sınırı konmuştur ve 16 yaşından küçük işçiler çocuk işçi sayılmakta 16 yaşından büyük olanlar yetişkin kabul edilmektedir.

Küçüklerin sözleşme ehliyeti, sosyal ve siyasal amaçlarla sınırlandırılmıştır. Sözleşme ehliyetinin iş hukukunda ki görünümü iş sözleşmesi ehliyetidir ve küçüklerin iş sözleşmesi ehliyeti de benzer amaçlarla sınırlandırılmıştır. Söz konusu düzenlemeler ile öncelikle çocuk işgücünün korunması ve çalışma düzeninin sağlanması amaçlanmıştır.²²¹

3.1.2.Himaye-i Etfal

Toplum düzenli bireylerden oluşmaktadır. *Fertleri tarlada yetişen pırasa demetleri gibi hüdayinabit büyüyen, hiçbir teşkilata bağlı olmayan yerde cemiyet yoktur. İnsan kalabalığı vardır.*²²² Modern toplumlarda çocuk bir dünya bir gelecek olarak görüldüğü için yetiştirilmelerine, eğitimlerine, sağlıklarına önem verilirken, Türklerde bu husus, Himaye-i Etfal çabaları ile bu zaruret topluma idrak ettirilmiş, onun vasıtasıyla bu önem hayata geçirilmiştir.²²³

Cumhuriyet Türkiye'si yaptığı devrim niteliğindeki oluşumlarla toplumun demografik yapısını değişmesini sağlamıştır. Bu demografik yapının içinde olan çocukların ise bu doğrultuda yetiştirilmesinde Himaye-i Etfal'in büyük rolü vardır. Dönemin çocuk meselesini çok yönlü olarak ele alıp çocuğu her açıdan geliştirmenin

²²⁰TC. Resmi Gazete, "Umumi Hıfzısıhha Kanunu", 24 Nisan 1930 ,bab 7 ,tertip 3,cilt 11,İşçiler Hıfzısıhhası ,madde 173.

²²¹İştar Urhanoglu Cengiz, **Türkiye Barolar Birliği** , Sayı 98, ''4857 Sayılı İş Kanuna Göre Çocuk ve Gençlerin İş Sözleşmesi Ehliyetlerinin Sınırlandırılmasına Yönelik Düzenlemeler'', 2012,s204.

²²² Sabiha Zekeriya, ''Çocuk Meselesi Çalışan Çocuklar'', **Resimli Ay**,sayı:2,Mayıs 1930,s.27.

²²³ İsmail Sefa, ''Tarihte Türk Çocuğu'', **Gülbüz Türk Çocuğu**, Sayı:32, 1928, s.6.

amacıyla bütün faaliyetleri gerçekleştirmeye çalışmıştır ülkedeki ideal çocuk algısının oluşması için çeşitli faaliyetlerde bulunarak çocukları sadece fiziksel açıdan değil aynı zamanda sosyal eğitim manevi açıdan da geliştirerek onların idealist çalışkan yenilikçi bireyler olarak yetişmesinde çeşitli faaliyetlerde bulunmuştur. Himaye-i Etfal, Hilal-i Ahmer gibi yardım cemiyetleri çocuğa diğergamlık hislerini öğreten bir muhittir. Bilhassa böyle bir cemiyete onun dahil olması bilfiil diğergamlık egzersiz yapması demektir.²²⁴Çocuklar için oyun alanları, kütüphaneler, eğlence ve yarışmalar, balolar, müsamereler²²⁵, güreş müsabakaları, düzenleyerek onların aynı zamanda ruhlarını doyurarak sevgiyle büyümelerini sağlamıştır ve bu açıdan aynı zamanda çocuklara karşı duyarlılığı olan bir Türk toplumu'nun oluşmasına yayınlar ile katkı sağlamıştır.²²⁶Trablusgarp Savaşı ardından Balkan Savaşlarının ardındaki göç ve Birinci Dünya Savaşı'yla ortaya çıkan kimsesiz ve mülteci olan çocukların himayesi sorunu, hala devam eden savaş gündeminde hızla büyümüştür. I.Dünya Savaşı'nda Osmanlı'nın kimsesiz ve yetim çocuk sayısı çok büyük bir orana ulaşmıştır. *“Bu savaşta kimsesiz ve yetim kalanları Savaş ortamının yarattığı olumsuzluklar karşısında imdada yetişilmesi amacıyla maddi kaynaklar oluşturulmaya çalışmak için yardımlar toplanılmıştır. 29 Mayıs 1915 tarihinde posta ücretlerine yeni bir yardım vergisi konularak savaşta yetim kalan çocuklara destek sağlanabilmesi amacıyla evladı şuheda vergisi pulu uygun uygulaması başlatılmıştır.”*²²⁷

Himaye etfal cemiyeti Ankara'da tesis olarak çocuk sarayı, ana kucağı, umumi merkez, kadınlar heyeti, doktorlar, hemşireler, süt damlası, bir sürü Teşkilatı daha bünyesinde barındırmaktadır. Diğer şehirlerdeki şubelerde buradaki teşkilatlanma şeklinde yapılacağı planlanmaktadır.²²⁸

Ayrıca halka hizmet veren faydalı cemiyetlerin faaliyetlerine kolaylık sağlanılarak vatan çocuklarını kurtarmak adına topyekün yardım kampanyası oluşturmaya çalışılmışsa da tüm çabalar devam eden savaşın ortaya çıkardığı mağduriyeti gidermek için yeterli olmamıştır. Bu sebep ile 2 Nisan 1917 tarihinde,

²²⁴ Yücelt, s.39.

²²⁵ **Cumhuriyet**, “Gelenbevi Orta Mektebinde Dün Parlak Bir Müsamere Verildi”, 22.6.1929, s.2.

²²⁶ **Cumhuriyet**, “Çocukta Arzu ve İrade”, 27.4.1929,s.4.

²²⁷ Makbule Sarıkaya, **Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti (1921-1935)**, Atatürk Araştırma Merkezi Yay. ,2011,Ankara,s21.

²²⁸ **Cumhuriyet**, “Çocuk Haftası”, 28.3.1929.s1.

İttihat ve Terakki döneminde savaş yetimlerinin barındırılmasının için devlet tarafından organize edilen Darüleytamlar kurulmuştur. Savaşı devralan Cumhuriyetin ilanıyla yeni devletin oluşmasında kurumsal yapılanma adımlarını atarken sosyal politika açısından kamu yararına çalışacak olan cemiyetlerin kurulması istendi. Bu düşünceyle Himaye-i Etfal cemiyeti kuruldu. Milli mücadele döneminde Ermenilerin isyan ettiği bölgelerde yoğun olarak doğan adamı bölgesinde 16.000’den fazla kimsesiz çocuk toplanmıştır.

Bu bölgede Milli mücadele sürecini yürüten Kazım Karabekir burada ordusunda çocukları verdiği önemi ve ülke için çocukların ne kadar önemli olduğunu olduğunun bilincinde olduğunu ve bu doğrultuda ordunun kimsesiz kalan çocukları koruma ve kurtarma amacıyla yaptığı faaliyetleriyle tüm yurda örnek olmuştur. Savaş yıllarında çok sayıda çocuğa iyi bir temel eğitim vererek istikballerini hazırlanmış ve 1919 yılında Erzurum Darüleytamından çıkan çocukları ordunun emrine vererek Sanayi kolunda görev verilmesini sağlayan imkanlar oluşturmuştur. Toplumsal sorunların engellenmesi için korunmaya muhtaç çocukların himaye dili eğitilmesi gerektiğine inanan ve bu doğrultuda *‘‘Sanayi Gürbüzler Okulu, Ana Mektebi ,Askeri İlk Mektep gibi faaliyetlerde bulunmuştur.Milli mücadele yıllarında bakımsız çocukların himayesinde büyük katkıları olan Kazım karabekir paşa yetimlerin babası olarak nitelendirilmiş ve 1922’de 17 alaylık bir çocuklar ordusu kurmuştur’’*.²²⁹

3.1.3. Serseri Çocukları Kurtarma Yurdu

Bugünün bilgileriyle Kemal’in Türkiye’si 1933’te yakın arkadaşı doktor Fahrettin, KazımZafır’i dönemin belediye başkanı Muhittin Üstündağ ile tanıştırır. Kazım Zafır başıboş çocuklar için bir yurt kurmak istediğini anlatır. Ama bu yurt koruma değil kurtarma amaçlıdır. Kazım Bey projesini şöyle açıklar: *‘‘Bir tecrübe müessesesi inşa edeceğim. Mevcut talimatnamelere uymak istemem. Müfettiş ,poliste istemem . bana karışmayın ki müspet , menfi bir çözüm alabileyim . bir anlaşma imzalayalım başarılı olamazsam altı ayda çekilirim’’*²³⁰.Böylece Kuledibi’nde oku

²²⁹ Sarıkaya, s.26

²³⁰ LaturquieKamaliste ,**Kadın/Çocuk**, sayı 4,Boyut Yayınları, Aralık 1934,s.87.

Musa İlköğretim Okulu'nun bulunduğu binada çocukları kurtarma yurdu kurulur. Çocukları kurtarma Yurdu'nun kurucusu Kazım Zafır, yurt müdürü sıfatını da yüklenir ve aynı yıl bu gün içinde kendi alanında önemli bir belge olma özelliğini koruyan çocukları kurtarma yurdu başlıklı 15 sayfalık kitapçık kaleme alır.”*Barındırdığımız çocukların anne babası ya alkolik ya da uyuşturucu bağımlısı! işte bu gerçek, Çocuklardaki alkol ya da uyuşturucu eğiliminin önemli bir kaynağını bize gösteriyor. Bu eğilim çocuklarda çok şiddetli biçimde kendini belli ediyor*”²³¹, Diyen Zafır, çocuklarda alkolizm eğilimin adeta kalıtsal olduğunu ve bu çocukların önemli bir bölümünün anne babalarının ikinci evliliklerinde kötü muamele ile karşılaştığını vurguluyor. Alkolün çocuklardan uzak tutulması konusunda yasal düzenlemeler varan bir ehemmiyet mevcutken bu kalıtsallığın haricinde çocukların alkole meyletmelerine etki edebilecek diğer unsurlar “*12 yaşın altındaki çocukların ebeveynleri ile alkollü mekanlara girmesi 18 yaşın altındaki gençlerin her türlü spirtolu içki verilip satılması yasaktır.*”²³² gibi kanunlarla önüne geçilmeye çalışıldı.

Bundan ötürü de çocuklarda genel duygu dünyalarının esasını oluşturan kin ve nefret gibi olumsuz duygular ortaya çıktı. Sevgiden tamamen yoksun bu çocuklardaki duygular ancak şefkat ve geliştirilebilirdi. Yoksa bu çocuklar sadece kötülük yapmaktan zevk alır ancak böyle yaşam sürebilirlerdi. İstanbul’un Galata semtinde kurulan serseri çocukları koruma evine adım attıktan sonra çocukların önce fotoğrafları çekiliyor, derken hamama ve sonra da doktor muayenesine gönderiliyorlar... onları daha iyi tanımak amacıyla on gün boyunca tecrit altında tutulduklarında en fazla dikkat edilen şey çocukların kendini baskı altında hissetmemesi.. Eğitim çocuklar hakkında tecrit sırasında elde edilen bilgiler çerçevesinde gerçekleştiriliyor. İlk başvuru eğitimi ise fizik eğitimidir. Kazım Zafır “*sağlıklı bir zihin için sağlıklı bir bedene sahip olmak gerekir*”²³³ diyor. Psikolojik ve ahlaki bir iyileşmenin, fiziki gelişim ile son derece yakından bağlı olduğunu bize gösterdi. Hedef bir yandan çocukların zihnini uyandırmak ve

²³¹ LaturquieKamaliste ,**Kadın/Çocuk**, sayı 4,Boyut Yayınları, Aralık 1934,s.82.

²³² **T.C. Resmi Gazete**, “Umumî Hıfzıssıhha Kanunu”, Çocuk Hıfzıssıhhası, Kanun Numarası:1593,Altıncı Bab, Madde:166, Kabul Tarihi 24/4/1930, TC. Resmi Gazete, S.1489,İlan Tarihi: 6/5/1930, S.8903.

²³³ LaturquieKamaliste ,**Kadın/Çocuk**, sayı 4,Boyut Yayınları, Aralık 1934,s.93.

entelektüel oluşumunu sağlamaksa, bir yandan da onları adalet, samimiyet ve dürüstlük kavramlarını kazandırmaktır.²³⁴

*Her gün teşkilatsızlık ve cehalet yüzünden dışlerini gıcırdatan ölüm ejderine teslim ettiğimiz çocuklar ve şurada burada açlıktan sürünen, bir parça kuru ekmek için dilenen yavruların sayısı belli değil,nerden gelip nereye gittikleri de meçhuldür.Teşkilatsız bir cemiyet içerisinde ormanda yaşayan adedi belirsiz hayvan sürüleri gibi türerler, büyürler, ölürler.*²³⁵

3.2. HİMAYE-İETFAL EĞİTİM ANLAYIŞI

Çocukları koruma ve onları her açıdan geliştirme amacı güden cemiyet, eğitimlerini de gelişimlerinin önemli bir parçası olarak görmüş, bu anlayışı ve hedeflerini bu şekilde belirlemiştir. Çocukların okullardan önce ilk eğitimi ailelerinde alması sebebiyle ailedeki geleneksel çocuk eğitim mantığını değiştirmek için çeşitli faaliyetlerde bulunulmuştur. Devlet ve cemiyet olarak ortak yapılan bu mücadelede karikatür ile çocuklara verilmek istenen mesajlar dikkat çekici hale getirilmiştir. Çocuklara karşı yapılan şiddet eleştirilmiş çocukların ailenin saadetini hazırladığı mesajı verilmiştir.²³⁶Bir çiçekçinin veya bahçıvanın çiçeklerinin biçimsiz çıkmasına veya fidanının fena bitmiş olmasına kızarak zavallı çiçekleri tekmelemesini şayanı takbih görmez misiniz ekledik.²³⁷Akşam gazetesi 9 Ağustos 1929 ilk sayfasında gürültülü bir şekilde oyun oynayan iki kardeşin babaları tarafından uyarılması resmedilmiş bu resimdeki konuşmada ise oyunu eleştiren babalarına cevap olarak Karıkoca oyun oynuyoruz diyerek anne ve babaların birbirlerine olan davranışlarının çocuklardaki izleri ifade edilerek olması gereken anne baba davranış modeli gösterilmeye çalışılmıştır.

“Tatil zamanlarında çocukların sıkılma bütün vakitlerini oyunla beyhude geçirmemeleri için atideki tarzın tatbiki çok muvafikolur,Saat 7:00’de uyanmak sabah temizliği kahvaltı, Saat 8:00-dokuza kadar açık havada çalışma açık pencereli bir oda da daha iyisi bir balkonda bir pencerede büyük ağaçların serin gölgeleri

²³⁴LaturquieKamaliste ,**Kadın/Çocuk**, sayı 4,Boyut Yayınları, Aralık 1934,s.82-278.

²³⁵Sabiha Zekeriya, ”Çocuk Meselesi Çalışan Çocuklar”, **Resimli Ay** ,Sayı:2,Mayıs 1930,s.27.

²³⁶**Akşam**,30 Ağustos 1929,s.10.

²³⁷ Sadık, s.117.

altında, Saat 9:00-12'ye kadar oyun ve spor, Saat 12:00'de öğle yemeği 1 saat istirahat veya uyku, Saat 2:00-dörde kadar serin bir salonda veya ağaçları, altında oyun, Saat 4:00'te ikindi kahvaltısı, Saat dört ten beşe kadar mütela, Saat 5:00-yediye kadar tenezzüh, Saat, 7:00'de akşam yemeği, Saat 8:00'de uyku.'²³⁸Şeklinde gerçekleştirilen günlük program ile çocuklar vakitlerini verimli, disiplinli ve tasarruflu şekilde kullanma alışkanlığını kazanmışlardır.

Dayak yani şiddet, geleneksel bir eğitim tarzı olarak görülerek çocuğa terbiyeden ziyade daha çok kalıcı zararlar vereceğini fark edilip kriz durumlarında çocuğu konuşarak uyarmak gerektiği ifade etmiştir. Ebeveynleri bu konuda bilgilendirerek terbiyenin dayak ile değil izahatla konuşarak sakin bir şekilde örnek olarak verileceğinin nasihat etmiştir.²³⁹Bu konudaki hassasiyet kanunlaştırılarak okulların içindeki geleneksel eğitim ile gelen muallimlere ebeveynleri tarafından verilen ' 'Eti senin kemiği benim' '²⁴⁰zihniyetinin önüne geçmek ve çocuklara şiddet ve baskı ile birşeylerin öğretilmeyeceği bilincini yerleştirmek açısından, talebeye vuran muallimlerden maaş kesilmesi cezası verilme kararı alınarak, caydırıcılığı cezai yaptırımlarla sağlanılmaya çalışıldı.²⁴¹

Okullarda çocuklara özen ve şefkat gösterilen bir ortamın sağlanmasını destekleyerek, onları okula karşı sempatilerini oluşturmak, okul binalarının ve derslerini çocuğu yıpratmak ve onun sağlığını bozacak derecede olabilecek fiziki yoksunlukları engelleyerek, eğitimi negatif yönde etkileyebilecek olan olumsuz mekan faktörünü yok etmek, çocuğun sağlığı konusunda okullardaki maddi, manevi durumu ile ilgilenilmesini sağlayarak günün büyük bir bölümünü okullarda geçiren çocukların herhangi bir sağlık sorunu yaşadığında tedbir alınmış olmasını sağlamak, çocukların okullarında yerleşme, gıda, aydınlatma, ısınma ve beden terbiyesi yönünden gelişimlerini olumlu yönde etkileyecek imkanları oluşturarak eğitime destekleyici unsur olarak kullanma imkanları sağlanılmaya çalışılmıştır. Bu amaca örnek olarak ise Manisa'da Sporculuk başlığı altındaki haberde orta mektep

²³⁸ Server Rıfat, 'Mektebe Nasıl Başladım?' , **Gülbüz Türk Çocuğu**, 1928, Sayı:28, (Mektep) s.28

²³⁹ Sadık, s.28.

²⁴⁰ **Gülbüz Türk Çocuğu**, 1928, Sayı:28, (Mektep), s.14.

²⁴¹ T.C. Cumhurbaşkanlığı Hukuk ve Mevzuat Genel Müdürlüğü, **Muallimler Hakkında Tatbik Edilecek Cezalar**, Madde:19, Kanun no:1702, Kabul Tarihi:10/6/1930, Değişlik: (25/7/1931 1880 4md.) Kısım:4, Sayı:1532, Tertip:3, Cilt:11, s.646.

talebesini jimnastik talimi yaptırdığı bir fotoğraf yer almaktadır. Bu şekilde çocuklar spora sağlıklı yaşama adapte edilmeye çalışılmıştır.²⁴²

Fakir okul çocuklarının tatil zamanında kırlara, yazlık tatil yerlerine gönderilmesinin temini ile çocukların eğitimde önemli bir faktör olan psikolojik yönündeki açığı düşünülüp önlem alınmıştır. Himaye-i Etfal'e dair bir kütüphane kurulması hedefiyle ise, okuma alışkanlığını kazandırmak adına ve bilgiye kolay erişebilmek imkanıyla çocukların ders çalışmaları amaçlanmış, boş zamanlarını verimli geçirebilecekleri her türlü yayının yer aldığı, eğitimlerini desteklemek için yollar ve yeni hedefler oluşturuldu. Çocuk haftası münasebetiyle Aka Gündüz, yazdığı çocuk marşı ile ülkenin çocuklara yüklediği anlam vurgusu açık, yalın bir dille ifade edilmiştir. *‘‘Türk Çocukları! Türk Çocukları!,Gözler ileri! Başlar yukarı!,Yarınki hayat, yurt ufukları,, Her şey sizindir Türk çocukları, Çocuklar aziz, vatan malıdır, Ulu ağacın birer dalıdır.Yardım görmeli, bakılmalıdır.Özü ateşli Türk çocukları.Çocuktur hakkı, tarihi yapan; Hakkına tapar çocuğa tapan.Eykalbiçarpan!secdeye kapan.Geçiyor büyük Türk çocukları.Yardımsız çocuk, cansız melektir, Bakımlı çocuk, demir bilektir.Çocuk sevgisi Türkedilektir.Yaşasın büyük Türk çocukları.Türk çocukları! Türk çocukları!Gözler ileri! Başlar yukarı!Yarınki hayat, yurt ufukları.Her şey sizindir, Türk çocukları!’’*²⁴³Yazılan bu çocuk marşında verilmek istenen mesaj; çocukların vatan için can damarı niteliğinde olduğu, o ülkenin gelişimi ve parlak geleceği sadece çocuklara verilen sevgi ve önem ile gerçekleşebileceğidir. Çocuklara verilen değer in iman kadar önemli olduğunu, onların vatanın bir parçası olduğunu ve geleceğin sadece onların başarıları sayesinde istenilen şekli alacağını, bütün millete ifade etmiştir. Milli duyguları telkin, vatan sevgisi ve ahlaki duygular verilmeye çalışılmıştır. Çocuklarımızın nasıl beslenmesi, giydirilmesi, oyun istirahat ve tatil zamanlarını nasıl geçirmeleri gerektiğini güçlü kuvvetli sağlıklı olabilmelerini, yöntemlerine üç yaşından 15 yaşına kadar bir çocuğun sinirli, hiddetli, mahcup, korkak, ihmalci, dikkatsiz, melankolik, cesaretsiz, yalancılığa meyilli olmasına neden olacak sebepleri açık bir şekilde ifade ederek yapılması gerekenleri,²⁴⁴ülke içinde bulunan durum ifade edilerek kurtuluşun

²⁴² Akşam, s.4.

²⁴³ Cumhuriyet ,28 Mart 1929,s2.

²⁴⁴ Sadık, s.131.

çocuklar ile olacağı belirtilmiştir. Vatan bayram sevgisi ile çocuk sevgisinin özdeş olduğu ifade edilmiştir.

3.3. ÇOCUK SAĞLIĞI

Çocuk eğitimi ile yakından ilgili görülen sağlık konusu önemli temel konulardandır. Savaşların beraberinde getirdiği yoksulluk, gıda eksikliği yetersiz ve dengesiz beslenme özellikle büyüme çağındaki çocukların üzerinde kalıcı ve derin izler bırakmaktadır. Çocukların gelişimini fiziksel ve bilişsel anlamda olumsuz etkileyen bu ekonomik yoksunluğa karşı halk güçlü, kuvvetli, kilolu çocuk yetiştirilmeye özendirilmiş ve çocukların bilinçaltında böyle bir ideal tip oluşturulmak istendi. Buradaki amaç, tarihi tecrübelerin oluşturduğu şartlar gereği; güçlü, kuvvetli, savaşçı, sağlık sorunları ile değil eğitim ve üretim ile meşgul olan bir Türk çocuğu-gencinin oluşturulmasıdır. Bunun gerçekleşmesi için çocukların daha iyi koşullarda, daha iyi besinlerle, daha sağlıklı bir şekilde büyütülmesi gerekiyordu. Bu doğrultuda da gazete, kitap ve dergilerde ailelere, öğretmenlere ve çocuklara yönelik yönlendirici, açıklayıcı, eğitici ve teşvik edici bölümler ve reklamlar yer almaktadır. “*Her sene binlerce yavrular noksan gıda dan mahvoldum gidiyorlar bol vitaminli teminatlı olan Glakso hilesiz süt gibi sıhhi ve mukavvi bir unsuru gıdadır.*”²⁴⁵ ifadesindeki gibi her türlü kanallar ile çocuğun sağlık sorunlarını iyileştirme yönünde çalışmalar yapılmıştır. Gürbüz çocuk yaratmayı imrendirecek uygulamalardan biri olan “*Sevimli ve Gürbüz Çocuklar*”²⁴⁶ yarışmasında, hediyeler verilecek olan yedi yaşından küçük çocukların katıldığı ve her perşembe gazetede fotoğrafları yayınlanacak olan çocukların sağlıklı, iri ve kilolu olma kıstaslarıyla ailelerinin resimlerini gazeteye göndermesi teşvik edilmiştir. Sağlam, güçlü ve iyi gelişmiş çocuk algısı oluşturulmaya çalışılarak, savaşlarının getirdiği kıtlık, açlık, salgın hastalık ve zayıflıkla mücadelelerine karşı, sağlıklı bir yeni nesil temeli atılması için bir imaj oluşturmak istendi.²⁴⁷ Kızıl hastalık denen bir tür salgın hastalık ile birden fazla çocuğun hayatına son bulmasına neden olan oyuncak bebek hikayesi

²⁴⁵ **Hakimiyeti Milliye**, 5 Ağustos 1929, s. 7.

²⁴⁶ **Akşam**, 30 Ağustos 1930, s. 10.

²⁴⁷ “Veremin sebebi ve Veremden Korunma Yolları, **Yaşamak Yolu**, Sayı: 42, 1932, s. 17.

ile dönemin sağlık sorunları ve çocuğun mağduriyeti anlatılmıştır.²⁴⁸Bunun üzerine dikkat çekilerek alınması gereken tedbirler topluma anlatılmıştır.

Anneler dönemin yayınlarında bakımlı temiz özenli çocuklar büyütme ve özendirilmiş ve bu istenilen özellikler²⁴⁹yarışma şekline dönüştürülerek çocuklar ve aileleri teşvik edilmeye çalışılmıştır.²⁵⁰Besinlerin içeriğindeki vitamin değerleri tablo halinde belirtilerek, ebeveynlere ışık tutulmaya çalışılmış ve çocukların beslenme metotları geniş bir şekilde anlatılmıştır. Çocukların uykusu banyosu ve giyeceği kıyafete kadar ayrıntılı bir şekilde bakımı hakkında bilgiler verildi.²⁵¹

Kum havuzları seyahat İntibaları olarak kaleme alınan makalede; *‘‘Almanya’da 2.5 aylık bir tetkik seyahatinden dönüyordum yine bir çok mektepleri ziyaret ettim. Alman çocuklarını hayata hazırlamak için ne suretle çalıştıklarını gördüm. En çok dikkati mi Kum havuzları celb etti. Üç yaşından 14 yaşına kadar bütün alman çocuklarını bu havuzlar. alakadar ediyor. Yuvalarında işleyen karıncalar gibi yavrular mütemadiyen açık havada faaliyette bulunuyorlar. Acaba bu çocuklar kumla oynaya oynamak oynamayı neden seviyorlar? Çünkü ona her istediği şekli kolaylıkla verebiliyor ve dolduruyor, boşaltıyor, yıkıyor, kazıyor kum içinden kararsızlıklarını tamamıyla terk ediyor. Alıştıkları oyunu hiç değiştirmek istemezler. O sebeptendir ki bir fikir veya hareket, tekrar ede ede onlarda kudret peyda ediyor ve ihtiyat halini alıyor. Çocuklara iyi itiyatlar ve verebilmek için büyük bir sabır ve daima bir cehd lâzımdır. Kumla oynamayı ya o kadar alışmışlar ki Oradan kendilerini güçlülükle ayırabiliyor. Kumun kıymetini anladıkları için yalnız mektep değil bütün parklarda bahçelerde belediye mütaadit kum havuzları yapmıştır. Hemen her mahallesinin dörtyol ağızlarındaki küçük meydancıklarında bir, bazen iki kum havuzu vardır’’.*²⁵²Cumhuriyet Türkiye’sinde ideal çocuk kalıbına erişebilmek, yeni devleti sağlıklı bir nesle dayandırmak için, bilimsel ve modern tectikleri almak amacıyla yapılan Almanya seyahatindeki izlenimlerine dayanan yazı ile çocukların sağlığındaki etkin unsur olan güneşten yararlanabilmeleri için kemik gelişimi ve bilişsel gelişimlerini destekleyebilecek materyal olarak ele alınan kum kavramını

²⁴⁸ , İbnerrefik Ahmet Nuri, **Ülkü Halkevleri Mecması**, Katil Bebek, Sayı:2, Cilt:1, Mart 1933, ss.166-168.

²⁴⁹ **Halkın Sesi**, 26 Teşrinisani 1933, s.2.

²⁵⁰ **Gürbüz Türk Çocuğu**, 25 Mayıs 1928, s.27. EK3 ;Sayı:29, S.23. Ek:4.

²⁵¹ Yücelt , s.53-54

²⁵² Celal Sahir, **Gürbüz Türk Çocuğu**, ‘‘Kum Havuzları’’, 25.5.1928, Sayı:25, S.7.

ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır. Çocukların karar verme yetilerinde ve alternatif üretme becerilerinde kum ile oyun oynamanın etkisi gözlenerek ülkede tatbiki yönünde öneride bulunulmuştur. Bu ve bunun gibi gözlem ve intibalar neticesinde ülkede çocuklar için yapılacak uygulama ve tesisler karar verilerek, kanuni temellere dayandırılmıştır. Şehir kasaba belediyeleri nüfus oranına göre çocukların, temiz hava alıp sağlıklı bir şekilde eğlenip, oynaması için bahçeler ve spor tesisleri oluşturmak zorundadır²⁵³ şartı ile çocuk ehemmiyeti resmi kurumlarda da korunarak yaygınlaştırılması sağlanmıştır. *‘Belediyelerin kanunlar ve nizamnamelerle muayyen hukuku, buna mukabil beldenin ve belde halkının sıhhat, selamet ve refahını temin, intizamını haleden vikaye maksadıyla yapacağı vazifeleri vardır*²⁵⁴bu vazifeler ise çocukların menfaatine olan faaliyetleri gerçekleştirmektir.

3.3.1 Süt Damlaları

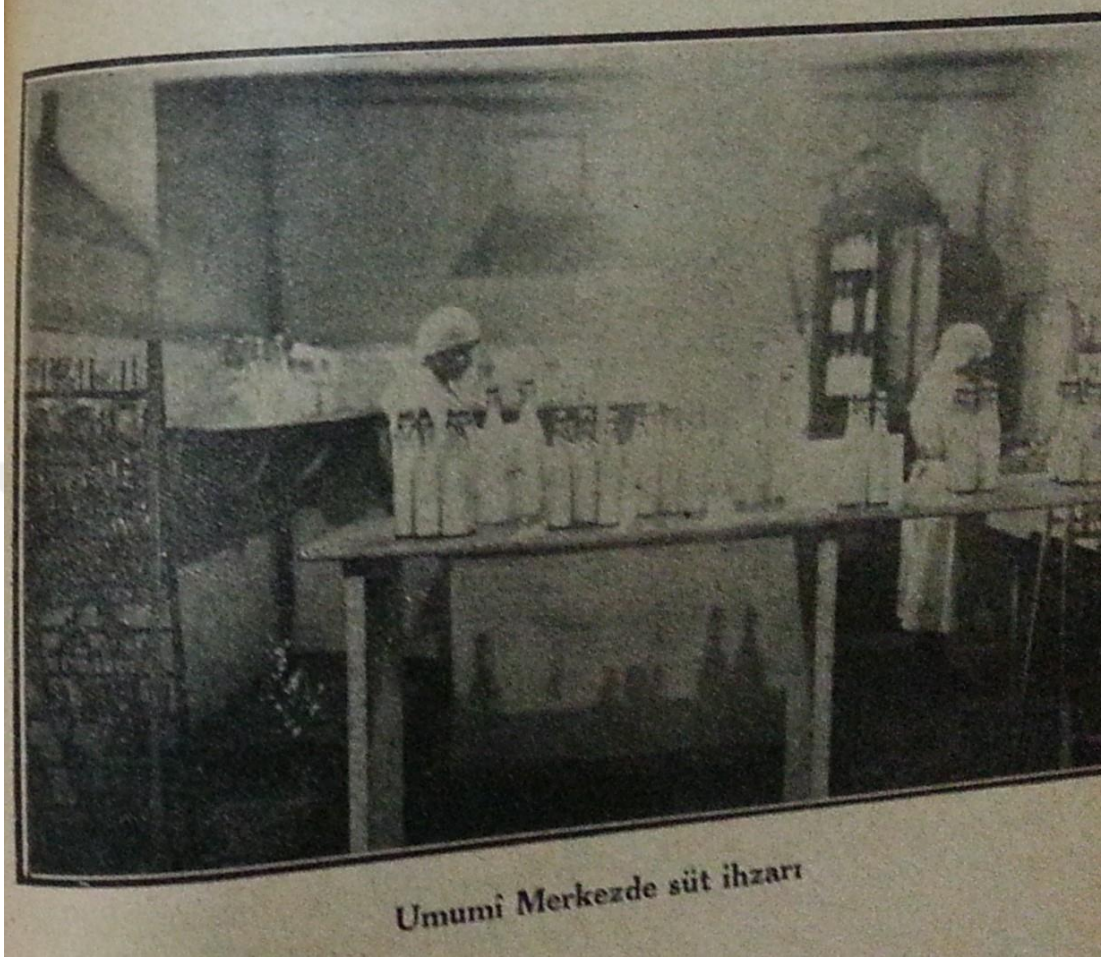
Savaşın getirdiği sosyal, ekonomik yoksunluklar ve eğitim kültür sorunlarıyla olumsuz etkilenen çocukların fiziki açıdan daha sağlıklı bireyler olmasını sağlamak adına Himaye-i Etfal Cemiyeti süt damlalarını kurarak, bu olumsuz gelişmelerin çocuk, anne ve ailesini kötü etkilenmesinin önüne geçmek adına hizmetler vererek, anne ve çocuklara sağlıklı süt dağıtımı yapıldı.²⁵⁵

²⁵³ T.C. Resmi Gazete, **Umumî Hıfzıssıhha Kanunu**, Çocuk Hıfzıssıhhası, Kanun Numarası:1593,Altıncı Bab, Madde:168, Kabul Tarihi 24/4/1930, TC. Resmi Gazete, S.1489, İlan Tarihi: 6/5/1930, S.8903.

²⁵⁴ Belediye Kanunu, **Belediyelerin Vazifeleri**, Kanun No:1580, T.C. Resmi Gazete, S.1471, 14 Nisan 1930, s.s.8822-8823.

²⁵⁵ **Gülbüz Türk Çocuğu**, Sayı:83, 1 Teşrin 1933, s.15.

Şekil 12:Gülbüz Türk Çocuğu

Çünkü bu dönemde gerçekleşen çocuk ölümleri sebeplerinden biri de inek sütündeki mikrop sebebidir.²⁵⁶Onların beslenme ve gelişimlerini takip ederek gerekli tedavileri ve ilaçları tedarik ederek gerektiğinde mama, pirinç unu, şeker yardımlarında bulunarak ve aşı kontrollerini yaparak savaşın yarattığı yoksulluk ve mağduriyetler giderilmeye çalışılmıştır.²⁵⁷

Nüfusu 10.000'den fazla olan bölgelerde belediyeler süt çocuğun muayene ve müşavere evi kurar nüfusu 40.000'den fazla olan bölgelerde süt damlası kurulur ve

²⁵⁶Cumhuriyet, "Sütler ve Çocuklar", 25.4.1929,s.1.

²⁵⁷Cumhuriyet, "Süt Damlasında Fakir Çocuklara Bayramlık Elbise Tevzi Edildi", 12.3.1929,s.1.

okulların fiziki koşullarındaki sağlık koşulları kontrol ettirilerek salgın hastalıkların denetim altına alınması sıhhat ve içtimai muavenet vekaletinin görevindedir.²⁵⁸

Anne, çocuğu yetiştiren ve okulun devamı olarak eğitim ayağını evde sürdüren temel bir unsur olarak iyi eğitilmeli ve içinde yaşayıp çocuk yetiştirdiği ülkede yüksek bir değer olarak algılanmalıydı. Bu açıdan Türk inkılabı Türk kadınına hak ettiği değeri; Cumhuriyet ile toplum içinde yüksek bir varlığa, benliğe sahip olmasıyla, Türk kadınına layık olduğu bütün hakları vererek ve onu para ile satılabilecek bir madde olmaktan kurtarmıştır. Düne kadar aciz ve zavallı olan Türk kadını Cumhuriyet ile kendi geleceğini kendi elleriyle hazırlayabilen ve yıllarını aciz bir köşede minder üzerinde geçirmekten kurtaran üreten, ürettiren, çalışan, bilgili, okuyan, mücadele eden, hakkını arayan, vatanına sahip çıkan bir kadın yaratarak yeni neslin yetişmesinde büyük bir dinamik oluşturmuş ve yeni nesle kayda değer bir emsal teşkil etmiştir.²⁵⁹

Sıhhi öğütler başlığı altında çocuk hekimleri çocuklara karşı yapılması gerekenler öneriler ifade edilmiştir. Çocukların seveceği Cingöz isimli karakteri ve kardeşi uykuda başlığı altında sağlıklı kilolu görünen iki çocuk uykuda resmedilerek uykunun önemi ifade edilmiştir. Bilmece köşesi ile çocuklar düşünmeye araştırmaya sevk edilmiş ve karşılığında güzel ve kıymetli hediyeler almak isterseniz bu müsabakaya iştirak ediniz diyerek teşvik edilmeye çalışılmıştır. Cemiyet harekete geçmiş hem bilimsel hem yasal yollarla bu durum bertaraf edilmeye çalışılmıştır. Geleneksel bilgi ve hurafelere karşı aile ve çocuklar konferans ve yayınlarla bilgilendirilmeye çalışılmıştır.

²⁵⁸**T.C. Resmi Gazete**, “Umumî Hıfzıssıhha Kanunu”, Çocuk Hıfzıssıhhası, Kanun Numarası:1593,Altıncı Bab, Madde:162, Kabul Tarihi 24/4/1930, TC. Resmi Gazete, S.1489,İlan Tarihi: 6/5/1930, S.8903.

²⁵⁹**Halkın Sesi**, “Türk İnkılabında Kadın”, 4 Teşrinisani 1933,s.4.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YAYINLARDA ÇOCUK

4.1. ÇOCUK YAYINLARI VE YAYINLARDA ÇOCUK

Bu dönemde çocuk oluşturulmak istenen geleceğin temel unsuru olarak görülerek, çocukların yetiştirilmesinde istenilen hassasiyet dergilerde vurgulandı. Çocuklar için hazırlanan süreli yayınların okutulması okunması daha kolay olduğu için kitaplara çocukların rağbeti daha da fazladır. Kitabın uzun soluklu bir okumayı gerektirmesi, ilgi ve odak gerektirmesi, gazetenin ise kısa sürede hazırlanıp tüketilmesi, kısa tutulması gibi nedenler ile yerini dergilere bıraktı. Dergilerde hem kısa hem eğlenceli konuları derinlemesine sunma imkanı ve güncel olayları yeni ortaya çıkan gerçekleri sunmakta daha ilgi çekici olma özelliği, pragmatik ve çocuklara hitap konusunda etkililiği dergilere rağbeti sağladı. Çocuğun eğitimini, ülke ile olan bağlantısını kurmayı amaçlayan çocuk dergileri, başta çocukta okuma kültürünü oluşturma, çocuklara ders kitapları dışında bilgilendirici metinler sunma, çocukları eğlendirici köşelerle güzel vakit geçirmelerini sağlamasına yardımcı olma ayrıca açık ve örtük mesajları sunma gibi işlevleri bulunmaktadır.

Cumhuriyetin ilk yıllarından yapılan inkılapların halka özellikle yeni bir toplum oluşturacak unsurlar olan çocuklara benimsetilmesi ve bu yeniliklerin milli toplum oluşmasında etkili olabilmesi için, çocuklara kavratılması yolu olarak, okullara ek olarak çocuk dergileri yer almıştır. İdeal vatandaşı oluşturacak olan ideal çocuğu oluşturma çabalarıyla dergilere her türlü bilginin aktarılıp kullanılması amaçlandı. Vatan sevgisi kazandırılmak istenen çocuğa, “Küçük Gezerin Yurd Gezisi” başlığı altındaki köşesinde yurdun şehirleri, ülkenin fiziki ve kültürel özellikleri tarihi muhtevalarıyla ayrıntılı bir şekilde anlatılmış, çocukların bu bilgileri benimseyerek özümsemelerini ve vatanın her karış toprağını severek öğrenmeleri istendi.²⁶⁰

Cumhuriyet fikrini çocuklara benimsetmenin yanında, çocukları ahlaken, bedenen sağlıklı nesiller olarak yetiştirmeyi hedefleyerek oluşturulmak istenen toplumsal yapıya uygun eğitilmiş çalışkan azimli bir yeni nesil yetiştirme İdeolojisi

²⁶⁰ Çocuk, “Küçük GezerinYurd Gezisi”, Sayı:17, 15/1/1937, s.1.

oluşturulmaya çalışıldı. Bu gayede kitap, dergi ve gazeteler verimli bir şekilde kullanıldı. Çocuk dergileri ile bireyin davranışının toplumsallaşma süreci içerisinde geliştirmeyi, şekillendirmeyi amaçlayarak çocuklara doğrudan seslenip; farklı söylemler, ilgi çekici türden yazı, resimler, nükteler ile verilmek istenen mesajın, oluşturulmak istenen davranışın, hedef kitleye ulaşılması sağlandı. Ders kitapları ile güncel olaylar arasındaki bağlantıyı kurarak, çocukları sosyal, kültürel ve duygusal yönden gelişimlerini sağlamışlardır. Dergi içeriklerinde J.J. Rousseau, Emille gibi batılı yazarların çocuk yetiştirme tarzlarının örnek alındığı ifade edilerek Türk kültürü ile adaptasyon açısından karşılaşılan güçlükler belirtildi. Batı ile sentezlenmiş bir çocuk yetiştirme anlayışı verildi.²⁶¹ Temiz, titiz yetiştirilmiş çocuk, büyüdüğünde de o özelliklere sahip olur ve tüm işlerinde başarı ve titizlik gösterir anlayışıyla çocuklar ve aileler her zaman özene hassasiyete yönlendirildi. Bu zihniyet ‘‘Çocuğun Neşesi Sıhhatidir’’ifadesiyle vurgulandı.²⁶²

Çocuklar hayvanlara karşı duyarlı olması konusunda telkin edilmiş, bu durum içeriklerde mizah, karikatür ve resimler ile aktarıldı. ‘‘Çocukların hayvanlara karşı tabii bir şefkati ve muhabbeti vardır bunun için hayvanlara karşı hikayeler çocukları sıkıca alakadar eder.’’²⁶³Bu hikayeler ile çocuğun hayvanlara şefkatinin ve merhametin oluşmasını ve hayvanların hayatındaki rollerini fark edebilmesi amaçlandı.

Çocukların zihinsel ve dilsel gelişimlerine katkı sağlayan bir araç olarak eğitici öğretici mesajlar vererek, edebi ürünleri içeren türleri ile çocuklara birçok yönden katkı sağlanmaktadır. Aynı zamanda okulların tatil olduğu dönemlerde boş zamanları etkin ve faydalı bir şekilde kullanılmasına katkı sağlayarak, çocuklar eğitimden okumaktan, düşünüp araştırmaktan kopmadan bir tatil süreci geçirilmesi hedeflendi. Zamanın önemini anlayıp, zamanı kaliteli ve verimli kullanmanın etkisini yaşatır. Baskın durumda olan öğretici unsurlar, kavramların tanımlanması, görselleştirilerek somutlaştırılması, örneklendirmesi gibi yaklaşımlarla yapıldı. Bu amaçla ilgi uyandırılmaya çalışılmış ve akılda kalıcılık sağlanmaya çalışılmıştır.

Dergilerde Türklük bilinci oluşturma, yaşanılan ülkeyi sevip koruma içgüdüsüyle vatandaş yetiştirme düşüncesi, çocuk sağlığı, vatandaşlık eğitimi

²⁶¹ Selim Sırrı, ‘‘Evlatlarımı Nasıl Büyüttüm’’, **Resimli Ay**,sayı:12, s.32.

²⁶² **Gülbüz Türk Çocuğu**,’’Çocuğun Neşesi Sıhhatidir’’, 1928, Sayı:39 s.16.

²⁶³ **Gülbüz Türk Çocuğu**,’’ Küçük Çocuklara Kitaplar’’, Sayı:26, s4.

boyutunda ise ülke için çalışma, kahramanlık duygusu Vatan ve Cumhuriyet sevgisi temaları yoğun bir şekilde yer almaktadır. Çocukların vatandaş olarak yetiştirilmesinde vatan ve millete bağlılık ve aidiyet fikri'nin oluşturulması, vatan kavramı ile toprak bütünlüğüne vurgu yapılması, bir millete ait olma ve bağlı olma ile oluşan topluluk temelli anlayış hakim sürmektedir. Bu amaçla, okul müfredat programlarını destekleyecek nitelikte Cumhuriyet rejiminin korunması ve sürekliliğinin sağlanması öğütlenmiştir. Okul programlarında Cumhuriyete ve inkılaplara sadık, iyi vatandaş yetiştirmek yer almaktadır.

Akşam gazetesinin Çocuk Dünyası ekinde ‘‘Fedakar Çocuk’’ isimli hikayede vatani kurtarmak uğruna her türlü fedakarlıkların yapılması gerektiği mesajı verilmiş ve kayıpların karşısında güçlü duran çocuk imajı çizildi. Hikayeye göre Yunanlıların Anadolu’yu işgali sırasında, ailesini kaybeden bir çocuk terk edilmiş bir evin önünde Türk askerleri tarafından bulunmuş ve cesur güçlü bir profil çizildi. Düşmanın yaklaştığının hissedilmesi üzerine ağaca çıkarak ısrarla askerlere yardım etmek isteyen çocuğun, düşman tarafından görülmesine rağmen aşağı inmeyip, düşman tarafından vurularak hayatını kaybetmiştir. Bu hikaye ile vatan uğruna canını feda etme mesajı verilerek, çocuklarda milli şuur oluşturulmaya çalışıldı.. Kahramanlığın, yalnız milli mücadele yıllarında, sadece komutan ve askerlere ait olmadığını, aynı zamanda kadın-erkek, anne-baba, nene-dede ve çocuk gibi her yaşta insanın milli mücadeleye verdikleri destek ile kahraman olabilecekleri mesajı verildi. Olası tehlikelere karşı Türk çocuğunun, gözünü kırpmadan her türlü fedakarlık yapması gerektiği vurgulanır. Gazetede yer alan hikayede Türk milleti olarak ‘‘Biz’’i oluşturmak adına vatan sevgisi bayrak sevgisi ile ilişkilendirilir.²⁶⁴ Çocukların kalplerinde ve ruhlarında Cumhuriyet için fedakar olmak ülküsünü taşımaları gerektiği mesajı verildi.

‘‘Vatan ve gazi bu denizler bu dağlar bu ormanlar, bu bağlar...Her köşesi bir cennet. bu koskoca memleket,senindir yavrum senin.sen beşikte annenin, ninnisiyle uyurken, bu cennet gibi ülken, hep düşmanlarla doldu,her taraf zindan oldu,Yaktı zalim ateşler, ne babalar kardeşler, anneler ağladılar, Karalar bağladılar, kan aktı nehirlerden... köylerden şehirlerden,yükselen mazlum ahı, arıyordu Allah’ı!.Düşman ezerken bizi, atıldı büyük gazi, sanki bir güneş doğdu, karanlıkları boğdu. oydu hep

²⁶⁴ Akşam, ‘‘Fedakar Çocuk’’,30 Ağustos 1929,s.10.

*aydınlatan!, kurtuldu güzel vatan. borcudur öğren tanı!sev Gazi'yi vatanı!'*²⁶⁵Mısralarında ifade ettiği gibi çocuklar dönemin dergisinde vatan sevgisi Mustafa Kemal'e karşı olan sevgileri yüceltilmiş ve bugünkü hali geçmişteki zorlu mücadelelerin sonucu olarak atıf edilmiştir. Bu toprakların kolay kazanılmadığını o yüzden kaybedilmemesi için üstün mücadele çaba ve azmin verilmesi gerektiğini ifade eden ve vurgulayan şiir bilinçli vatanperver yeni bir nesil yetiştirmek için verilen çaba ve mücadelelerin ehemmiyeti aktarılmıştır duyarlı geçmişini bilerek geleceğine yön veren mücadeleciler yapılan devrimlerin sahip çıkacak bir nesil oluşturulmak istendi.

Savaşlarda ki ağır kayıplar ve ekonomik imkansızlıklar nedeniyle ülke kaynaklarını idareli kullanma, tasarruflu olma ve üretme karakteristik özelliği, İş Bankası'nın kumbara teşviki faaliyetlerinin de desteğiyle çocuklara aşılarmaya çalışılmıştır.²⁶⁶Gürbüz Türk çocuğı dergisi makalesinde çocuklara tasarruf öğütlemiş bu içerikte öğütler ve hikayeler anlatıldı.²⁶⁷ Tasarruflu olmanın, para biriktirmenin faydaları ifade edilmiş, alınan gündelik harçlıkların bir bölümünün tasarruf edilmesi önerilmiş, İş Bankası kumbaralarının alınması tavsiye edildi. Dolan kumbaralarının bankada açtırılması dahilinde içindeki para bankaya yatırılmasını ve çocukları kendileri adına bir hesap açmaları öğütlendi. Birikimden duyulan zevk ve heyecan ile çocuklar tasarrufa teşvik edildi.

Vatan sevgisi temasında yeni Türk Devleti'nin kuruluş ve kuruluş aşamasındaki feda edilenler betimlenerek, gözüpek, cesur, vatan uğruna her şeyi yapabilecek, vatandaşlık eğitimini pekiştirecek içerikler yer almaktadır. Milli aidiyet duygusu, vatan uğruna canını feda etme, bireye kazandırmak istenen ortak unsurlar olmuştur. Yine bu ekte çocukları kültürel anlamda bilgilendirmek için çeşitli bilmeceler ve bulmacalar yayınlamışlar ve faydalı malumat başlıklı köşede ise çocukları çeşitli bilgiler verilmiştir. Avustralya'da yer alan kanguruların üreme ve biyolojik özellikleri anlatıldı. Bu sayede çocukların farkındalıklarını artırarak bilimsel ve kültürel anlamda gelişmeleri desteklendi. Gazetemin ekinde ülkemizde yer almayan nadir görülen hayvanların yaşamı, hayvanlara ilişkin bazı ansiklopedik bilgiler ilgi çekici görsellerle okuyucuya sunulduğu okuyucuya hayvan sevgisi

²⁶⁵ Celal Sahir, "Vatan ve Gazi", **Gürbüz Türk Çocuğı**, Teşrinievvel 1928, Sayı:25, S.2.

²⁶⁶ Server Rıfat, "Çocuklar Para Biriktiriniz",**Gürbüz Türk Çocuğı**, Sayı:27, S.22.

²⁶⁷ Safi Necip, "Selmanın Kumbarası", **Gürbüz Türk Çocuğı**, Sayı:28, 1928, ss.18-19.

oluşturmak amaçlandı. 2 Ağustos 1929 tarihli aynı yılının çocuk dünyası ekinde okullar kapandıktan sonra öğrencilerin taşradaki ailelerinin yanına gitmek için yola çıkmaları fotoğraflanmıştır. Fotoğrafta neşe ve sevinç içinde çocuklar da yaşasın mektepliler fotoğrafı iliştilirdi. Bu fotoğraf ile Ailesi taşrada yaşayan çocuklar mektebe gitmeyi özendirilmiş ve teşvik edilmiştir. Yine diğer sayılarda olduğu gibi çeşitli bilim ve kültür anlamında bilgiler verilmiş bilmece sorulmuş ve ender bulunan hayvanların tanıtımı yapılmıştır.

Çocuğuna eğitiminin çok boyutlu olduğu sadece mektep dersleriyle gerçekleşmeyeceği, çocuğun sosyalleşmesi ve kültürel anlamda gelişmesi için tiyatro, sinema, opera gibi aktivitelere katılması gerektiği dönemin zihniyetinde ve yayınlarında yer almaktaydı. Bu amaçla Afacan gazetesi on kuponu toplayan çocuklara sinema bileti hediye ederek buna destek olmuştur. Fakat Anadolu ve Trakya'da sinema imkanı olmayan okurlara ise on kupon karşılığında kitap yollayacaklarını belirtmişlerdir.²⁶⁸ Çocuklara yönelik kültürel faaliyetlerin desteği, onları süreli yayınları kullanımına özendirme amacı, süreli yayınlar arasında desteklenmiş, çocuk dergisi ve ansiklopedi diğer dergi tarafından özendirilerek, ilgi ve merak uyandıracak bir anlatım ile betimlendi.²⁶⁹

Türk ailesine verilen öğütlerde çocuğu eğitmek ve eğlendirmek anlamında her yaş aralığının farklı ihtiyaçları olduğu belirtildi. Ve bu ihtiyaçların arasında kitapların ehemmiyetini vurgulandı. *“İki veya üç yaşındaki çocuklar için hikaye kitaplarında aranacak olan esas, hikayelerin kısa ve gayeleri bir veya iki noktayı izah ile kalmalıdır. Hikayeye sokulacak kahramanlar çocuğu tahayyüle sevk edebilmelidir. Hikayelerde az çok mizahın mevcut olması gereklidir. Çünkü çocuklarda gülmesini sever.”*²⁷⁰ Eğlendirirken eğitmenin çocukta okuma alışkanlığı kazandırmada ki rolü ve önemi vurgulanarak çocukta kalıcı öğrenmeler sağlanması, öğrenme fiilini sevmesi ve yeni birşeyler öğrenmek için heyecan duyması ebeveynlerin gerçekleştirmesi gereken bu hassasiyet ile olabileceği vurgulanarak, bu bilinci kazandırmanın mektep hayatında başarılı olabilmek için ehemmiyet arz ettiği belirtildi. Eğitimin ve öğretimin, ayrıca okuma fiilinin mekteple başlamadığını, ailelerin bu konuda büyük sorumluluklar üstlenmeleri gerektiğini ve her yaşın

²⁶⁸ Afacan , “Yeni Yılıınız Kutlu Olsun Arkadaşlar!”, 31 Birinci Kanun 1936, No:111, s.1.

²⁶⁹ Resimli Ay , “Sevimli Mecmua Dergisinin İlanı”, Sayı:1,s.17.

²⁷⁰ Gürbüz Türk Çocuğu, “Küçük Çocuklara Kitaplar”, Sayı:26, s.4.

kendine has ilgi alanları ve öğrenme süreçlerine sahip olduğunu, bunun bilincinde olarak ebeveynlerin çocuklara uygun hikayeler, masallar, masal içerikleri ve kahramanları seçerek onlara ilgiyle okumaları gerektiğini belirtti. Çocuğun yaşlara göre öğrenme ihtiyaçları ayrıntılı anlatılarak öğrenmelerin o yönde yapılması gerektiği vurgulanmaktadır.

Bu dönem aralıkları; Dört yaşına basan çocukta ilgi duyduğu alanlara gemi, oyun, araba, otomobil, makine, teyyare gibi yeni nesneler kavramlar eklenir, onlara karşı bir heves ve arzu uyanır. Askerler, çiftçiler, çobanlar ve başka sınıflar hakkında bilgi sahibi olmak ister. Beş ile altı yaşına girmiş çocukların ellerine hikayeler verilmesi gerektiği ve verilecek hikayeler ne pek uzun, ne de karışık ve anlaşılması güç olması gerektiği şeklinde belirtilir. Bunun çocuğun hayal gücünü geliştirmesi için önemli bir husus olduğu belirtilerek, anne babaların ve mürebbilerin çocuklarına açık ve tatlı bir sesle ve sade bir lisanla hikayeler okuyup, anlatmaları vurgulandı. Bunu başarabilen anne baba ve mürebbiler, çocukların maneviyatları üzerinde etki yaratabilirler. Hikayeler ile verilmek istenen mesajları çocuk bu çağlarda benimseyerek disiplin kazanabilecektir. 5-6 yaşındaki çocuklar başkalarının yaptıklarına alakadar olurlar ve itimat ettikleri karakterleri örnek alırlar. O yüzden çocuğun bakımını üstlenen kişilerin de okuma alışkanlığı kazanması gerektiği, kendini eğitmesi ve her evin bir kütüphanesi olması gerektiği belirtilerek çocuğa rol model olmanın önemi vurgulandı.²⁷¹Çocukların hayal güçlerini ve bilişsel zekalarını geliştirmenin hikayelerdeki etkisini anlatan bu makalede; annelere babalara ve mürebbilere büyük görevler ifa edilir.

Kitaplar; çocukların manevi gıdası şeklinde ifade edilerek, onlara sevgiyle bu alışkanlığı kazandırmak için ilgi çekici hikayeler okumanın eğlendirerek hayal gücünü ve düşünme kabiliyetini geliştirip aynı zamanda ders alacağı kaynak olarak tanımlanır. Çocuğun gelişiminde masal ve hikayelere gerekli önemin verilmediğini belirtilerek milli kültür ve duyguları aktarabilecek yayınlarının çıkması çocukların ahlak ve terbiyelerin için yararlı hikaye ve masalların yazılması önemine değinilir.²⁷² Bu şekilde yetiştirilen çocuklar ile ülkede milli şuur ve kültür yeni nesillere aktararak korunabilinirdi. Ülke de oluşturulmak istenen yeni nüfus kimliği küçük

²⁷¹**Gürbüz Türk Çocuğu**, ‘‘Küçük Çocuklara Kitaplar’’, Sayı:26, s4.

²⁷²Ali Süreya, ‘‘Çocuklarımızın Manevi Gıdası’’, **Gürbüz Türk Çocuğu**, Sayı:27, S10-11.

yaştan itibaren eğitilerek şekle sokabilir, çocuk hikaye ve kitaplar ile işlenerek yeni nesil yaratma yolunda sağlam adımlar atılabiliyordu.

4.1.1. Gazetelerde Çocuk bayramı

Türkiye büyük millet Meclisi kurulması sebebiyle 23 Nisan Çocuk bayramı kabul edilmiş ve bu tarihten itibaren yedi gün süresince çocuk haftası olarak kutlanacağı belirtildi.²⁷³ Gazete ilanında yer alan çocuk haftasında yapılacak eğlence çocuklara ve onların geleceğine verilen önemi göstermektedir. Bu önem ile Himaye-i Etfal Umumi Merkezi'nde yapılacak faaliyetler düzenlendi.

Programa göre: Birinci günü çocuklar resmi geçit yapacak ve müsamere ve balo verilecektir.²⁷⁴ İkinci günü çocuklar sinemalardan istifade edeceklerdir. Mağazalardan alınıp çocuklara tevzi edilecek olan oyuncaklar ile çocukların azami bir şekilde eğlenmesine çalışılacaktır. Üçüncü gün atletik eğlenceler yapılacak ve bu suretle çocukların neşelenmesi temin olunacaktır.²⁷⁵

Hakimiyeti milliye gazetesi 29 Mart 1929 aynı sayfada yer alan bir diğer haberde ise *“Himaye-i Etfal çocuk haftasını ihdas etmekle memlekette çocuk mefhumunun bütün fikirlerde, gönüllerde yerleşmesini temin etmek gayesini güdüyor. Himaye-i Etfal’i gıdanızdan bir lokma eğlenenizden küçük bir fedakarlık yaparak bu hafta esnasında yardım edecek olursanız Türkiye’de boynu bükük, kimsesiz yavruların sıcak bir yatak, müşfik bir kucak bulunmasını temin etmiş olursunuz.”*²⁷⁶ Haberiyle kimsesiz çocukların kazanılması devlete ve yurda yararlı bireyler haline getirilmesi için elbirliğiyle tüm halk tarafından çalışılması gerektiği anlaşılmaktadır. *“Çocuk bir memleketin en zengin en güzel bir varlığıdır. ona yapılacak hürmet, yarının temellerini kuvvetlendirecek ümit ufuklarını genişletecektir.”*²⁷⁷ Çocuğa verilen değer sadece manevi ve eğitim yönünden değil aynı zamanda temizlik ve güzel giyinmedeki önemi de vurgulanmış, ebeveynler bu konuda özendirilmiştir. İpek kumaş elbiseler ile basma elbiseler kıyaslanarak çocuğun ipek elbiseler içindeki

²⁷³ *Cumhuriyet*, “Çocuk Haftası”, 28.3.1929.s1.

²⁷⁴ *Cumhuriyet*, “Çocuk Balosu”, 27.4.1929. s.1.

²⁷⁵ *Hakimiyeti Milliye*, 29 Mart 1929,s1.

²⁷⁶ *Hakimiyeti Milliye*,(i) ,s.1.

²⁷⁷ *Hakimiyeti Milliye*,23 Nisan 1930,s1

duruşu, rahatlığı ve güzelliği özendirilmiştir.²⁷⁸ Çocuk haftası çocukların sorunlarına çözüm bulmak için fırsat olarak görülerek, gazetelerde bu hafta süresince yardıma muhtaç çocuklara yardım toplanmıştır.²⁷⁹ Çocuk haftasında çocukların sorunlarına çözüm bulabilmek, çözümü temelden gerçekleştirmek adına programlara çocuk sağlığı ve çocuk yetiştirmekle ilgili anneleri aydınlatmak için annelere konferanslar verildi.²⁸⁰ Cumhuriyet gazetesinin çocuk için olan ekinde, bilmeceler, hikayeler, şiirler, bulmacalar, çocuklara dünyadan haberler ile Türkiye Mekteplerinden haberler yer almaktadır.²⁸¹ “Çocuk Murahhasları Büyüklerini Ziyaret Ederek Hürmetlerini Bildirdiler” başlığı altında yapılan haberde; 23 Nisan ulusal egemenlik ve Çocuk bayramı tüm ülke için büyük bir önem arz ediyor ve bu öneme binaen büyük bir hazırlıklar gerçekleşiyordu. Gazete de “dün çocuk haftasının ilk günüydü... Bir haftadan beri kendi bayramlarını hazırlanan küçük yavrular bayramlıklarını giymişler erkenden mekteplerine gitmişlerdi. Bu talebelerden tazimat heyetine ayrılanlar da kendilerine tahsis olunan otobüs ve otomobillerle saat 9:30’da Çocuk Sarayı önünden hareket etmişlerdir. Çocukların yanında Maarif Vekilliği’ne namına Maarif Müdürü Himaye-i Etfal Umumi merkezi namına müdürü Mehmet Ali ve Neşriyat Müdürü Hikmet Şevki beyler bulunmuşlardır.”²⁸²haberi ile yüze yakın otobüs ve otomobilin Çocukları gezdirmesi için tahsis edilmesi ifade edilerek çocuklar için yapılan hazırlıklar belirtildi. Çocukları bayramlarında mutlu edebilmek için her türlü fedakarlık yapılmış ve onları devlet nazarında değerli hissettirmek için etkinlikler yapmışlardır.

Çocuk Bayramı sebebiyle 20’si ile 30’u arasında telgraf ve mektuplara şefkat pulu yapıştirilmesi kanun kararı ile yardıma muhtaç çocuklara destek verilmiştir.²⁸³Çocukların devlet nazarındaki niyetlerini belirtmek için 23 Nisan konvoyu olan fotoğrafın altına :dün çocukların gezmesini tahmin eden otomobiller şehirden geçerken yarınki nesil için ümitler saçıyordu.²⁸⁴cümlesiyle yapılan

²⁷⁸Gürbüz Türk Çocuğu, “Çocuklarımızı İyi Giydirelim!”, Sayı 26, 1928, s.5

²⁷⁹Cumhuriyet, “Allah Razi Olsun!”, 12.15.1929, s.3.; “Kimsesiz Çocuklar İçin Açtığımız Teberruat Listesinin Sonuçları”, 16.5.1929, s.2.

²⁸⁰Cumhuriyet, “Meme Çocuğu Mama Çocuğu Oyun Çocuğu”, 2.4.1929, s.1.

²⁸¹Cumhuriyet, “Çocuklar İçin”, 20.2.1937, s.7.

²⁸²Hakimiyeti Milliye, 24 Nisan 1930, s.1

²⁸³Resmi Gazete, Başvekalet Muamelat Müdürlüğü, 7.4.1932, Kanun No:1947, Sayı:2077, Kabul Tarihi:11.4.1932, s.13634, EK11.

²⁸⁴Gürbüz Türk Çocuğu, Sayı:83, 1 Teşrin 1933, s.21.

etkinliklerin muhtevastaki maneviyat ve çocukların ülke olarak ehemmiyeti belirtilmek istendi.

SONUÇ

Cumhuriyet Türkiye'sinde hedef, Osmanlı Devleti'nin parçalanmasına sebep olan, kendini savunamayan, ihtiyacı karşılayamayan müesseselere sahip, bilimden ve medeniyetten uzak, bir devlet haline gelmesine etki eden; yıkık, geleneksel, çağdışı kurumlarını, sosyal yapısını, toplumsal zihniyetini ve eğitim anlayışının değiştirilmesi yönündeydi. İstenilen Türk milleti profilini oluşturmak adına topyekün her kurumda, eş zamanlı bir atılım olduğu tespit edildi. Ekonomik anlamdaki imkansızlıklar, kıtlık ve modern dünyanın gerisinde olmak büyük engeller teşkil etmiş olsa da milli bilinç, milli kültür anlamında tek ruh olabilmenin yolları yılmadan aranmış ve denenmiştir. Vatandaşlık ve ahlak eğitimi verilen değerler eğitimi ile oluşturulmak istenen toplum yapısı hedeflenmiştir. Bu amaca ulaşmak için uygun ortamın hazırlanması amacıyla Tevhid-i Tedrisat ile tüm eğitim kurumları Maarif Vekaletine bağlanmış ve idari bütünlük sağlanmıştır. Maarif teşkilatına dair kanun ile Türkiye Cumhuriyeti'ndeki bütün öğretim kurumlarının işleyişi belirlenmiştir. İdari prosedürlerin ardında vatandaş yetiştirme düşüncesinde cumhuriyetin felsefesine uygun eğitim programları düzenlenmiş, Heyeti İlmiye toplantılarıyla ders kitapları yeniden yazılarak oluşturulmak istenen vatandaş tipi, hedeflenen kazanımlar, kitaplara işlenmiş ve böylece modern, ulusal, dayanışmacı yeni bir nesil oluşturma çabası sarf edilmiştir. Ulus inşa etmede seçilen bu yolda, karşılaşılan güçlükler, yenilikler, hedeflenenler dönemin koşullarında araştırıldı.

Atatürk'ün gerçekleştirdiği devrimlerin ana hedefi Türk milletini çağdaş medeniyetler seviyesine erdirtirerek hak ettiği başarıya ulaştırmaktır. Bu başarıya ulaşmak için kısıtlı zamanda çok işler yapmak gerekliydi. Bunu yapabilmenin etkili yöntemi ise kalıplaşmamış, ön yargısız, boş, nötr zihniyet ve karakterleri istenilen doğrultuda işlemektir. Bu sebeple, Türkiye Cumhuriyeti'nin devraldığı eğitim unsurunda ana hedeflerden biri çocuk olmuştur. Çünkü çocuk, Ulus inşasında hammadde görevinde bir ehemmiyet olarak görüldü. Osmanlı'nın geleneksel kurumlarıyla çocuğa yaklaşımı ve Atatürk'ün çocuk eğitime dair gelişimi kıyaslanarak, çocuklar üzerindeki gelişimsel önemi vurgulanır. Çalışmada, Atatürk'ün ideal toplumunu oluşturmada çocuğa yönelmenin nedenleri, yöntemi

incelendi.Türkiye’de Cumhuriyet ideolojisinin topluma nüfuz etmesi için seçilen ‘Çocuk’ kavramını irdeleme amacı araştırılarak, yeni bir oluşuma giren Türkiye Cumhuriyeti’nde bu hedefe ulaşmada seçilen eğitim yolunun analizi yapılmıştır. Bu doğrultuda ‘‘Çocuk eğitimi’’ kavramının Atatürk döneminde algılanışı ve çocuk eğitimine etki edebilecek sorunların analizi yönünde ülkenin siyasi ve politik stratejileri yer almaktadır. Bulunan bulgular ile araştırma konusunu kapsayan süreçte çocuk eğitimi yönünde gidilen yolda, devlet ve toplumun aynı doğrultuda ilerleyip ve aynı bilincin oluşturulmaya çalışılması yönündedir.Çocuğun eğitiminin gerçekleşmesinde uygun ortam yaratılması için ilk etapta birincil ihtiyaçlarının giderilmesi zaruriyeti yer almaktaydı.

Eğitiminde istendik sonuçlar alınabilmesi için çocuğun fizyolojik, güvenlik ve sosyal ihtiyaçlarının giderilmiş olması gerekliydi. Fakat Kurtuluş Savaşı’nın ardından elde kalan; büyük bir insan kitlesinin kaybı ile öksüz ve yetim kalmış çocuklar, bitik bir ekonomi ile açlıktan ölen, salgın hastalıklarla mücadele eden yavrular, geleneksel kurumlar ile ilmi bilgilerden yoksun bir nesil, ümitsiz, yorgun, pasif, bir toplumun parçası olan çocuklardı. Atatürk Dönemin’de çocuk eğitimi bu sorunları çözme mücadeleleri ile paralel yürütülmüştür.Bu sebeple çocuk beşiğe düştüğü günden itibaren devletin kontrolü altında olmalı düşüncesi ile çocuk koruma politikaları güdüldü. Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren devlet yarın olarak nitelendirdiği çocuğun durumu ve geleceğini ıslah edebilmek için; mevcut olan çocuk ölüm oranının yüksekliği, ailelerin çocuk yetiştirme ve eğitimindeki bilinçsizliği, toplumda çocuğa dair algıyı değiştirmesi gerekiyordu. Çocuk ölümleri ile mücadele etmek, sokak çocuklarını korumak, aileleri çocuk eğitimi konusunda bilinçlendirmek için el kitapları broşürler basılmış, konferans ve seminerler düzenlenmiş, pedagojik yaklaşımlarla okul kitapları basılarak öğretmenler ve aileler istenilen eğitim modelini uygulayacak zihniyete ve bilince sokulmaya çalışıldı. Milli Mücadele sırasında şehit olan babaların kimsesiz kalan çocukları üzerinden bir algı yaratılmak istenmiş ve yeni neslin sağlıklı çalışan azimli vatanperver olabilmesi ve ilkesini her türlü tehlikelerden koruyabilmesi nefesine dayanan bir eğitim modeli ile yetiştirilmek hedeflenmiştir Çocuğa verilen önem, değer ve sorunlarına karşı duyarlılık ülke gündeminde tutulmuş, dergilerde ve gazete haberleri ile dile getirilerek, halk çocuklara karşı duyarlı olmaya davet edilmiş.Geri kalmış bir milletin

sebebi devlettir anlayışıyla çocuk, sadece anne ve babanın sorumluluğunda olmayıp aynı zamanda toplumsal bir mesele olarak görüldü. Çocuk bugünün kanunlarına, kurallarına, geleneklerine, kültürüne göre şekil alarak yarınki toplumun mekanizmasını oluşturacaktır. Bu sebeple hayattaki büyüme, yaşama, okuma, ve mücadele kabiliyetlerini vermek toplumun görevi olarak görülmüştür. Ana Kucakları, Kreşler, Doğum Evleri, Sıhhi Süt, Poliklinikler, Diş Tedavileri, Banyo, Doğum Evleri, Ebe, Çocuk Bahçeleri, Çocuk Bakıcı Mektepleri gibi açılan kurumlarla, çocukların mevcut sorunlarını bertaraf etme yetileri geliştirilme, eğitilme ve ideal çocuk modeli yaratma amaçlanmıştır. Çocuklara karşı oluşturulan bu kurumların başında, bugünkü Çocuk Esirgeme Kurumu olarak bilinen Himaye- Etfal Cemiyeti faaliyetleri yer almaktadır. Milli Mücadele sırasında şehit olan babaların kimsesiz kalan çocukları üzerinden bir algı yaratılmak istenmiş ve yeni neslin sağlıklı çalışan azimli vatanperver olabilmesi ve ilkesini her türlü tehlikelerden koruyabilmesi nefesine dayanan bir eğitim modeli ile yetiştirilmek hedeflenmiştir. Çocuklar için koşulların iyileştirilmesi, çocuk eğitimi, çocuk koruma politikaları ve halkı çocuk sorunlarına karşı yardıma topyekün mücadeleye dahil etmek üstün atılımlar gerçekleştirdi. Ülkedeki bütün çocukların eşit olduğunu, çocukların vatan ve millet için değerli olduğu mecmualarında ve Çocuk haftası, Çocuk Bayramı, Cumhuriyet Bayramı gibi özel günlerde anlatıldı. Çocuğun okuldaki eğitimindeki başarı ve istenilen doğrultuda eğitim verilmesi konu edilen dönemde ki anlayış eğitim programlarına entegre edildi. Programlardaki yönelmeler Türkiye Cumhuriyeti eğitim sistemini ilke ve inkılaplar ile millileştirmek ve medenileştirmek amacıyla batıdaki çağdaş reformist eğitim içerikleri ve öğretim metotları uygulandı. Okul eğitiminde yüksek verim alınmasının koşulu halkın eğitilmesiyle mümkün olabilirdi. Bu zihniyetle çocukların okulda ki başarısına destekleyici nitelikler arasında ailesi, çevresi, yaşadığı yerdeki tüm, insanların aynı düşüncede, kültürde ve gelişmeye yeniliğe yatkın bireylerle çevrili olması sağlanılmaya çalışıldı.

Çocuğa dair sorunlardan yapılan çalışmalara rağmen tam olarak çözülmediği görülmüştür. Dilenci çocukların, fuhuş tuzağına düşen çocukların, sokak çocuklarının durumu yeterince çözüm bulamamıştır. Çocukların hayat koşullarının ıslahı ve eğitim yönlendirilmesi, uygun imkanların sağlanması için yapılan çalışmalar ve kanuni sınırlandırmalar yeterli olmamıştır. Çocuk işçiler sorunu kökten

Araştırmada yapılan birincil kaynak taraması ile dönemin gazeteleri, kitapları ve dergilerinin milli bilinç oluşturmadaki fonksiyonları gözlemlenmiştir. Araştırmalar neticesinde çocuk eğitiminde temel teşkil eden okul öncesi eğitime gerekli bütçe ayırlamamış ekonomik yetersizlikler ve Latin Alfabesi'nin kabulü neticesinde okuma yazma seferberliği ile çocuk üzerindeki dikkat İlköğretim kademesine yoğunlaşmıştır. Atatürk Dönemi'nde okul öncesi Çocuk eğitimi ile ilgili yapılan çalışmaların yetersiz olduğu gözlemlenmiştir. Devletin çocuk eğitimine engel teşkil eden fiziki, manevi, sosyal ve kanuni her türlü sorunun bertaraf edilmesiyle ilgili çalışmalar güttüğü gözlenilmiştir. Bunların çözümü için yapılan uygulamalar yetersiz kalmış, Çocuk eğitimi, toplumun zihniyeti, ülkenin iktisadi imkanlarının yetersizliği, ülkenin iç ve dış politikasında yürüttüğü diğer mücadelelere rağmen 1923-1938 döneminde büyük yol katetmiş fakat tam anlamıyla istenen boyuta gelememiştir.

KAYNAKÇA

Arşiv

T.C. Cumhurbaşkanlığı Hukuk ve Mevzuat Genel MüdürlüğüBaşbakanlık
Cumhuriyet Arşivi

Resmi Yayınlar

Cumhuriyet Halk Partisi , **On Beşinci Yıl Kitabı**, Ankara,1938.

C.H.P. ,**Dördüncü Büyük Kurultayı Görüşmesi Tatalgası**.

C.H.F. **Nizamnamesi ve Programı**.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi,c.5,1.11.1928.

T.C. Resmi Gazete.

Sürelî Yayınlar

Afacan

Akşam

Anadolu

Ankara üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Dergisi

Cumhuriyet

ÇocukDokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Halkın SesiHakimiyet-i
Milliye

Gürbüz Türk Çocuğu

Kültür Dergisi

Resimli Ay

Resimli Perşembe

Ülkü

Yaşamak yolu

Yeni Asır

Yeni Ödemiş

Yeni Türk Mecmuası

Zümrüdü Anka

Ders Kitapları

EvelynDewey, çev.M.ZEKERİYA, **Eski Mektep Yerine Yeni Mektep**, İstanbul Devlet Mastbaası,1931.

HansBruckl, **İlk Toplu Tedrisin Temeli Olmak İtibarı İle Hayat Bilgisi**, çev. Fuat Gündüzalp, İstanbul,1932.

İbrahim Hilmi, **İktisat Bilgisi Milli İktisat- Milli Tasarruf**, Hilmi Kitaphanesi ,İstanbul, 1930.

İlkokullarda Yazı Dersleri, Devlet Basımevi,İstanbul, 1936.

İzzet, Mehmet -Hasan Fehmi, **İlkokullara Hesap Dersleri Sınıf:4**, Türk Kitapçılığı Limitet Şirketi, İstanbul,1936.

İzzet, Mehmet -Hasan Fehmi, **İlkokullara Hesap Dersleri Sınıf:5**, Türk Kitapçılığı Limitet Şirketi, İstanbul,1937.

Kaya, Kemal, **Çocuğa Uygun Tarih Tedrisatı**, Tan Matbaası,1939.

Sadık , Musa ,**Çocuğun Cismi ve Ruhu**, Kanaat Kütüphanesi ,1933.

Salzmann, Chr. G. , **Yengeç Kitabı Çocuğunuzu Fena Terbiye Ediyorsunuz!** ,Çev. M. Cahit Gündoğdu, Türkiye Yayınevi, Ankara, 1942.

Selim Sırrı, **Bugünkü Almanya (Yardımcı Kıraat)**, İstanbul Devlet Matbaası, 1930.

Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı, **İlkokul Programı**, Devlet Basımevi, İstanbul,1936.

Yücelt, Nazım, **Çocuğun Tahlili ve Terbiyesi**, Dağıtan Ankara Kitabevi,1935.

Zübeyr, Hamit, **Halk Bilgisi Klavuzu**, Matbaacılık ve Neşriyat T.A.Ş., Ankara, 1932.

Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı, **Alfabe**, Devlet Basımevi, İstanbul, 1936

KİTAPLAR,

Akyüz, Yahya ,Doğumunun 125. Yılında Mustafa Kemal Atatürk Uluslararası Sempozyumu Bildirileri, **Atatürk'ün Eğitim Reformunun Temel Unsurları ve Uygulanması**, , 2011.

Arsan, Nimet (Der.) ,**Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-III** , Atatürk Araştırma Merkezi Yay.,2006

Aybars, Ergün, **Atatürkçülük ve Modernleşme**, Zeus Kitabevi, İzmir, 2008,

Banoğlu,Niyazi Ahmet (Der.),**Nükte ve Fıkralarla ATATÜRK**, ,1967.

Denktaş,İbrahim.**Başöğretmenli Yıllar**, ,İnkılap Yayınları,İstanbul, 1998.

Devlet Arşivleri, **İlk Atlas, Çocuk Kiraatleri, İlk Hendese Dersleri ve Menakıb adlı kitaplar**, 6.2.1928.

Eroğlu, Hamza , **Türkiye Cumhuriyeti'nin Temel İlkelerinden Laiklik**,Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi,Atatürk ve Atatürkçülük Dizisi.

Kafadar, Osman, **Türk Eğitim Düşüncesinde Batılılaşma**, Vadi Yayınları,1997.

Kaya,Yahya Kemal. **İnsan Yetiştirme Düzenimiz Politika Eğitim Kalkınma**, Nüve Matbaa,Ankara,1977.

Milli Eğitim ve Atatürk'ün Milli Eğitim Politikası,T.C Genel Kurmay Askeri ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Gnkur. Basımevi, Ankara 1980

Özodaşık, Mustafa, **Cumhuriyet Dönemi Yeni Bir Nesil Yetiştirme Çalışmaları 1923-1950**, Çizgi Kitabevi, Konya, 1999.

Sakaoğlu, Necdet , **Osmanlı'dan Günümüze Eğitim Tarihi**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, Mart 2003.

Sarıkaya, Makbule , **Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti (1921-1935)**,Atatürk Araştırma Merkezi Yay., ,Ankara ,2011.

Turan,Refik .Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II , **Eğitim ve Öğretimdeki Gelişmeler: Yeni Devlet Yeni Eğitim**,ATAM,Ankara,2010.

İnan, Afet. **İzmir İktisat Kongresi 17 Şubat-4 Mart 1923**; Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara,1989.

İnan, Afet, **Türkiye Cumhuriyeti ve Türk Devrimi**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1998.

Yavuz,Ünsal , **Atatürk İmparatorluktan Milli Devlete**,Türk Tarih Kurumu Basımevi,1999.

Makale

Ziya,Bursalıoğlu ,**Atatürk Devrimleri ve Eğitim Sempozyumu** ,’’Atatürk Döneminde Eğitim Felsefesi ve Yenileşmesi’’ ,Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yay,1981.

Ansiklopedi

Yeni Türk Ansiklopedisi, Ötüken Yayınları, Cilt:II, İstanbul, 1985, s.586
Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, İletişim Yayınları, Cilt:1, Tarık Zafer Tunaya,**Batılılaşma**, 1983.

Sempozyum ve Bildiriler

Yahya Akyüz, Doğumunun 125. Yılında Mustaf Kemal Atatürk Uluslararası Sempozyumu Bildirileri, **Atatürk’ün Eğitim Reformunun Temel Unsurları ve Uygulanması**, Atatürk Araştırma Merkezi,Ankara.

İNTERNET

Ankara Sanat Okulu'nda Uygulamalı Ders Yapan Öğrenciler [http://www. Tcmb .gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Banknotlar/Cumhuriyet+Donemi+Banknotlari/Emisyon+Gruplari/3.+Emisyon+Grubu/e6](http://www.Tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Banknotlar/Cumhuriyet+Donemi+Banknotlari/Emisyon+Gruplari/3.+Emisyon+Grubu/e6)(7.07.2019)

I.Maarif Kongresi ve Heyet-i İlmiye Çalışmaları, [https:// ttkb. meb. gov. tr/ meb _iys_ dosyalar/2017_09/29164441_heyeti_ilmiye.pdf](https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29164441_heyeti_ilmiye.pdf)Üzüm Salkımı Tutan Kız <http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Banknotlar/Cumhuriyet+Donemi+Banknotlari/Emisyon+Gruplari/3.+Emisyon+Grubu/e5> (7.07.2019)

Türk Dil Kurumu Sözlüğü, <http://sozluk.gov.tr/> (3.07.2019)

EKLER

EK 1: T.C. Merkez Bankası

Sayı 40 Kuruş
12 Sayıdan ibaret olan yıllık (1) liradır
(Cemiyet azalarına parasız verilir)
Merkezi : İstanbul, Cağaloğlu, Hilâliahmer merkezi. Tel. 21783

Radyolin

diş macunu

Çocuklarınızın böyle sıhhatli şen ve kuvvetli olmalarını istiyorsanız dişlerine dikkat ediniz.

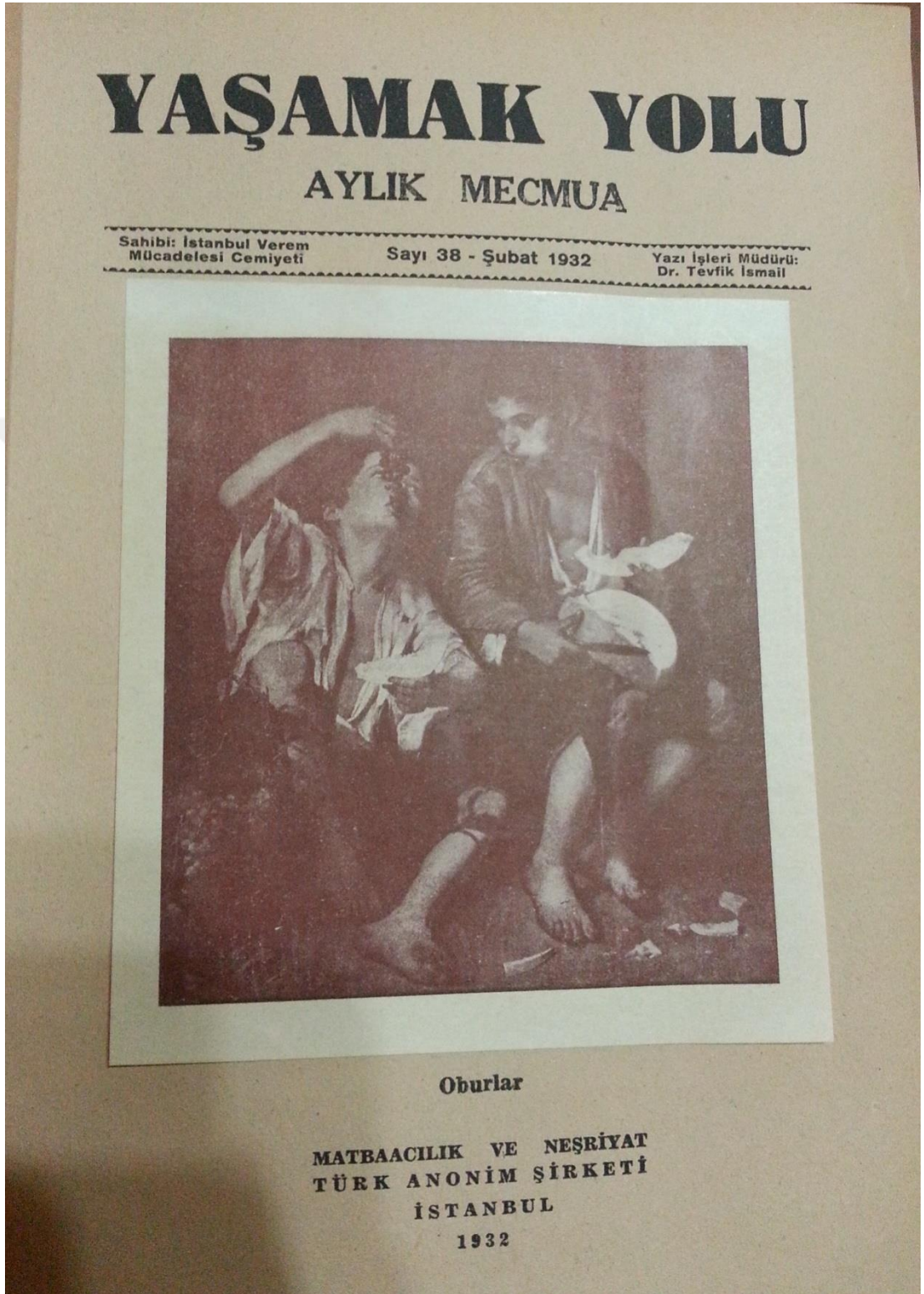
Sağlam dişlerle çiğnenen yemekler midenin vazifesini % 50 kolaylaştırır. Mideyi bozmaz.

Çocuklarınızın sabah akşam Radyolin Diş macunile dişlerini temizlemelerine dikkat ediniz Radyolin el kremi bir diş macunudur.

EK 3:Gülbüz Türk Çocuğu A

Gülbüz Türk Çocuğu,Sayı:83, 1 Teşrin 1933,s.8.

EK 5:Gülbüz Türk Çocuğu B

Gülbüz Türk Çocuğu,Sayı:83, 1 Teşrin 1933,s.27.

EK 6:Gülbüz Türk Çocuğu C

Kırda çocukların tabiat dersleri

Gülbüz Türk Çocuğu,Sayı:83, 1 Teşrin 1933,s.21.

EK 7:Resimli Perşembe

EK 8: Afacan

EK 9: Ağırlık Ölçüleri

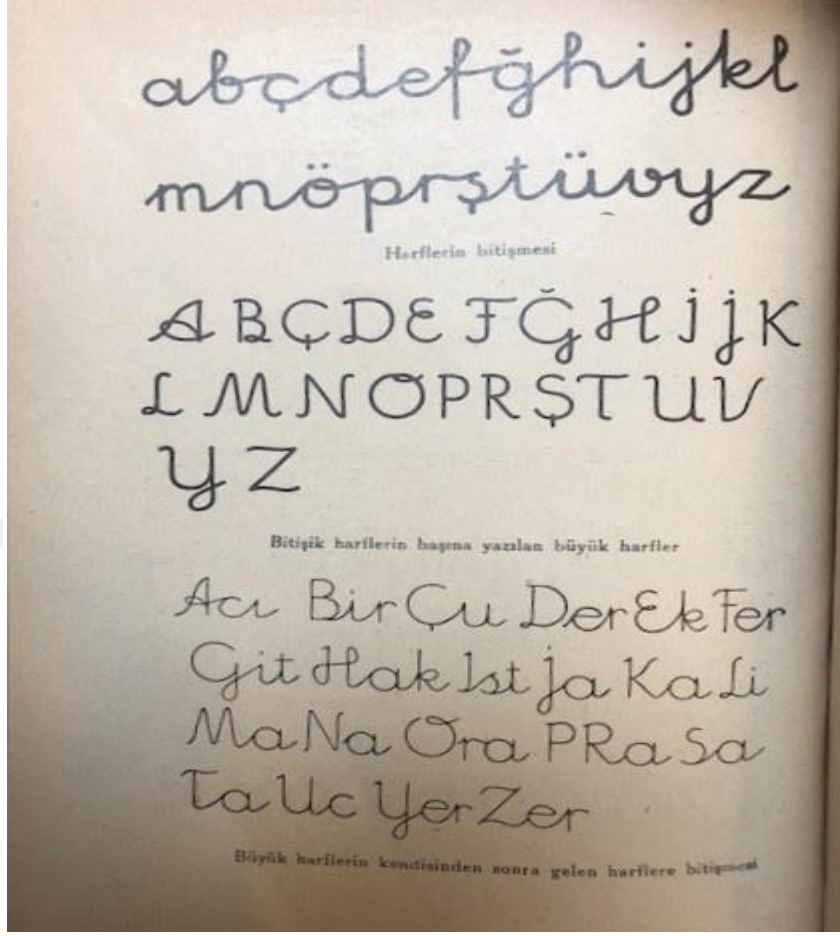
İlkokullara hesap dersleri sınıf:5 1937

EK 10: Resimli Ay

RESİMLİ AY Sayı:57 1928

EK 11: Yazı Örneği

İlkokullarda yazı dersleri 1936

Terbiyei bedeniye kursunda parlak bir müsamere verildi

Gerek kız ve gerek erkek talebenin yaptıkları hareketler hararetle alkışlandı

Dünkü müsamereden bir intihaz

Çapadaki Beden Terbiyesi kursunda dün parlak bir müsamere verildi. Bu müsamerede muhtelif mekteplerden gelen 500 kadar talife bulundular. Evvelâ Selim Serrî B.; bu talifeye bîlahen koca bir nutuk söyledi. Bundan sonra talife muallimleri, Mîr. Nerman; ve bir muallim Hasan refakette jimnastik hareketleri yaptılar ve plâdide alkışlandılar.

Talifeden kız ve erkek altı genç biriktirip kızları mahzenlerin de ziyah ettiriler.

Müsaakiben; altı ay sonra mezun olacak muallim hanımlar ta-

lifa gâdiler. Çak beşli ve sevindik rakolar ve terbiyei rusları yaptılar. Bîlahere erkek talibinin jimnastikleri seyredildi ve alkışlandı.

Müsamerenin başında S. Serrî B. gene ortaya geçerek: "Bu müsamerenin müdürü Nizamiye Beydir. Ocaz büyük gayret, bu büyük seyleri husule getirmiştir.

Geçen sene jimnastik sevdiklerimiz yahut İstanbuldan 2 bin erkek ve bir kadar kız idrak etmiş. Bu sene bey bir kadar çocuklarını idrak edeceğine imit ediyorum, demişdir. Tekrar alkışlayan mekteplerimiz hararetle müsamerayı terkemeliyor.

Bağrı yanık Ömer

Mahmut Keleş

EK 13: Okulda Oyun Gösterisi

Cumhuriyet,13.6.1929

EK 14: Gurbüz Türk Çocuğu

Gurbüz türk çocuğu sayı:29 1928

24 سایی

اوربوز تورک چوجوگی

26 صحیفه

بوگونک چوجوقلری یارینه ناصل حاضرلانیورلر؟

بوگونک یاورو-
قری یارینه حاضرلار-
کن یالکیز اونلرک
قادرلرینک ایچنده
حیاله مجادله ایدم چک
بیلکیزی آشیلامق،
اونلری دایما زندم
کوردیله چکمز بر
شکلده یئشدرمک
کافی دکلر . کون
کچیکجه اجتماعی حیا
نمزد مهم تحوللر
اولمقدردر . یارینک
چوجوقلری ایش
باشنده ناسیرلی آلریله
یورولمادن و یلمادن
چالیشمیلرکی،

بروسه شعبه نیک ترتیب ایتدیکی چوجوق بالوسندره بر منظره

هر هانکی برصالوندهده یابانچی قالمیچق و او صالونلرک
ایجار ایتدیردیکی شرائطی هضم ایتش اوله رق بولونه حقلردر.
هر هانکی برصالونده یابانچی قالمق ، چوجوق روحنک
تا کوجوکدن تربیه ایللمه سنه متوققدر .
دایما مهم فعالیتله شاهد اولدیغمز بروسه شعبه من
بونقطه نی ایلک دؤمه اوله رق دوشونمش و مرکز عمومینزک
بایدی شکلده کوزدل برچوجوق بالوسی ترتیب ایتشدر .
کوجوک یاورولرمزک فراق کیهرک بالوده دانس
ایتملری حقیقه خوش برمنظره تشکیل ایتش . چوجوغک
تحصلنه ، محنته اعتنا ایدلمکله برابر ، اونک تمیز و نزیه
اکلنجه لردن ذوق الماسنده تا کوجوک یاشندن اعتباراً
چالیشمق هر ابون ایچون برونظیفه در .
بروسه شعبه منی بونقطه نی نظر اعتباره آلهرق
چوجوق بالوسی ترتیب ایتدیکندن دولای تبریک ، دیگر
شعبه لرمزکده چوجوق روحانی اوزرنده غایت مؤثر
اوله جق بوکی اکلنجه لری ترتیب ایدم چکلری امید ایدوز .

بالوده برونک برونقیت کورتمده تئاد بکل فردا هانتم

EK 16: Gürbüz Türk çocuğu

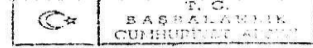

Gürbüz türk çocuğu sayı:47 1930

EK 17: Kararname

T. C.
BAŞVEKÂLET
MUAMELÂT MÜDÜRLÜĞÜ
Şube :
Sayı : 12617

KARARNAME

Tütün Inhisarı bütçesinin 10 uncu faslının 8 inci maddesine mevzu tahsisattan tesviye olunmak üzere Cibali ve İzmir fabrikalarında çalışan kadın amelelerin çocuklarının mesaf saatı dahilinde fabrikalarda bakılması için açılmış olan çocuk yuvalarına ait merbut kadronun tasdiki; Gümrük ve Inhisarlar Vekâletinin 13/3/932, 11/4/932 tarih ve 839/23 ve 1268/36 numaralı tezkerelerile yapılan teklifi ve Maliye Vekâletinin 20/3/932 tarih ve 3827/126 numaralı mutalaanamesi üzerine İcra Vekilleri Heyetinin 20/4/932 tarihli iştirakinde tasvip ve kabul olunduktan. 20/4/932

REİSİCÜMHUR

Grazi M. Kemal

Bş.V.

Ad.V.

M.M.V.

Da.V.

İsmet

Sevdi

S. Lâz

Ha.V.

Ma.V.

Me.V.

Na.V.

S. V. V.

Mustafa Kemal

Mustafa

L. L. L.

İk.V.

S.İ.M.V.

G.İ.V.

Zr.V.

İsmet

S. R. R.

M. R. R.

M. R. R.

030	18	01	02	27	27	14
-----	----	----	----	----	----	----

Sayfa 21

Çocuk Eğlence Yuvaları

Çocuk yuvaları çocuklar için eğlenceli ve istifadeli her vesaiti camidir. Çocuk her istediğı şeyi orada bulur: Tayyare, tiren, top, hatta canlı hayvanlar çocuğun emrine amadedir.

Yazan: Server Rifat

Her vakit, her yerde çocuklardan bahsedilirken kafamızda yerleşmiş olan şu fikri serdederiz: Oyun çocuğun en tabii hakkıdır.

Oyun çocuğun en tabii ve en birinci hakkıdır. Ancak, oyunun faydalı şekilde çocuğa temini cihetine gelince daima duraklarız, çünkü, bu fikrin tatbiki maddi cihete dayanmıştır.

Çocuğun bin türlü güzel ve faydalı oyuncaklarla meşgul olması için ona bunların temini haylıca masrafi muciptir. Orta halli aile çocuklarının en başlıca oyuncacı nihayet bir toptur. Fakir çocuklar oyuncaksız oyunlarla kendilerini oyalarlar.

Oyuncakların çocuklar üzerinde bıraktığı tesir her vakit söylenmiş ve yazılmıştır. iyi ve fennî bir oyuncacığın çocukta bırakacağı hüsnütesir elbette netice itibarile de mükemmel olur.

Çocuğunun en ufak meylini bile nazarı dikkatten kaçırmayan bir aile, onun istidadını nazarı dikkate almayı ve o mesleke olan meylinin takviyesi için çocuğa buna

EK 19: Aslan Resmi

Çocuk, 1936

EK 20: EŖeęe Binen Gürbüz Türk çocuğu

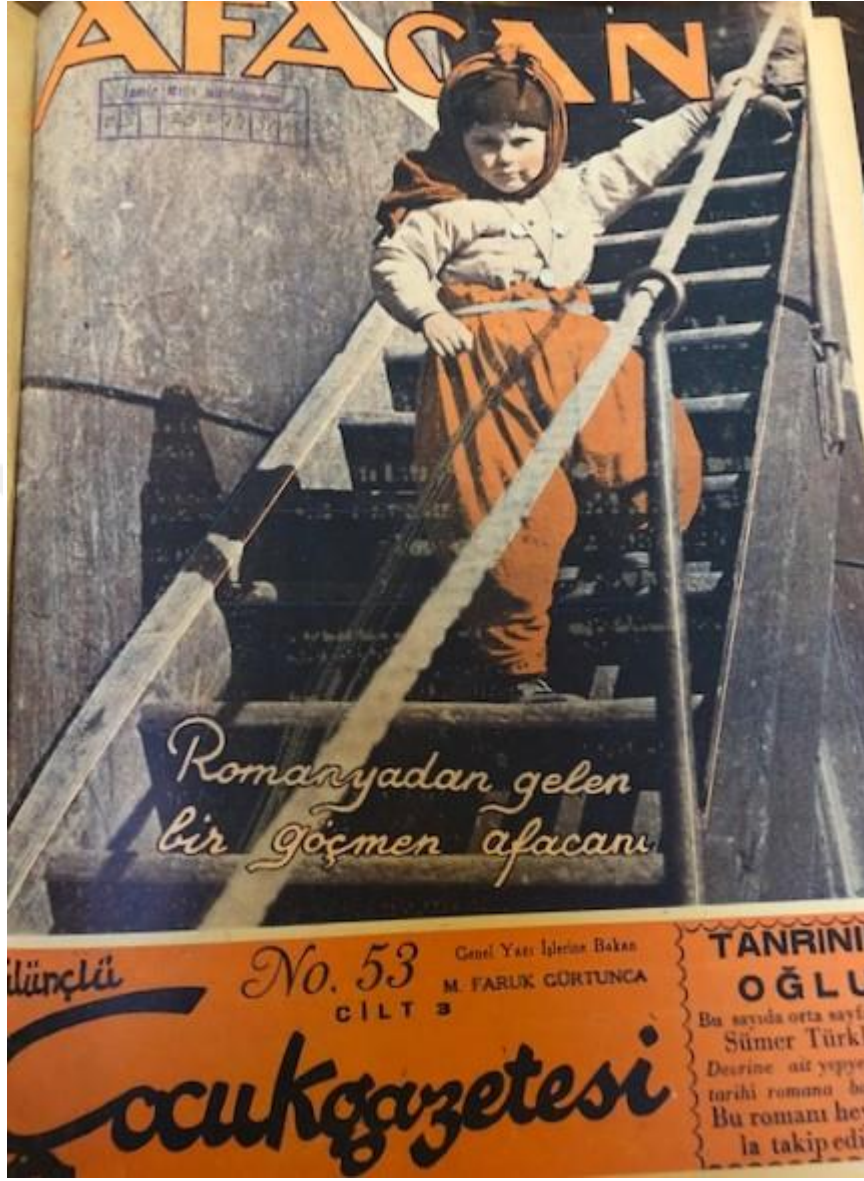
Gürbüz türk çocuğu sayı:42 1928

EK 21: Kız Çocukları

Çocuk, 1937

EK 22: Afacan Çocuk

Afacan

Sah
1929
Zemnel Besim

HİZMET

Mehmet Talat
Abdül - 1929
N. 1213

Büyük
Eğerefligün

1929 s. s. İnkılapı Türk iyerin ilmi irfan senesidir

Türk milleti bahtiyar olsun

**Bu gün sabah Türk vatanının ufuklarından
Güneşle beraber bilginin nuru da doğdu**

Başımızdan hiç eksilme Akın başı büyük Gazi

Yeni senemilletesaadetgetirecektir

DÜŞÜNÜŞ
1929

Acaba
Fuankara
cekiliyor mu

Afgan
İşyan dan
çekiliyor

Mektepler
Bu gün açılıyor

icari
Kimlerden

Hizmet

Tebrük

NeCatiB.

Bir dava

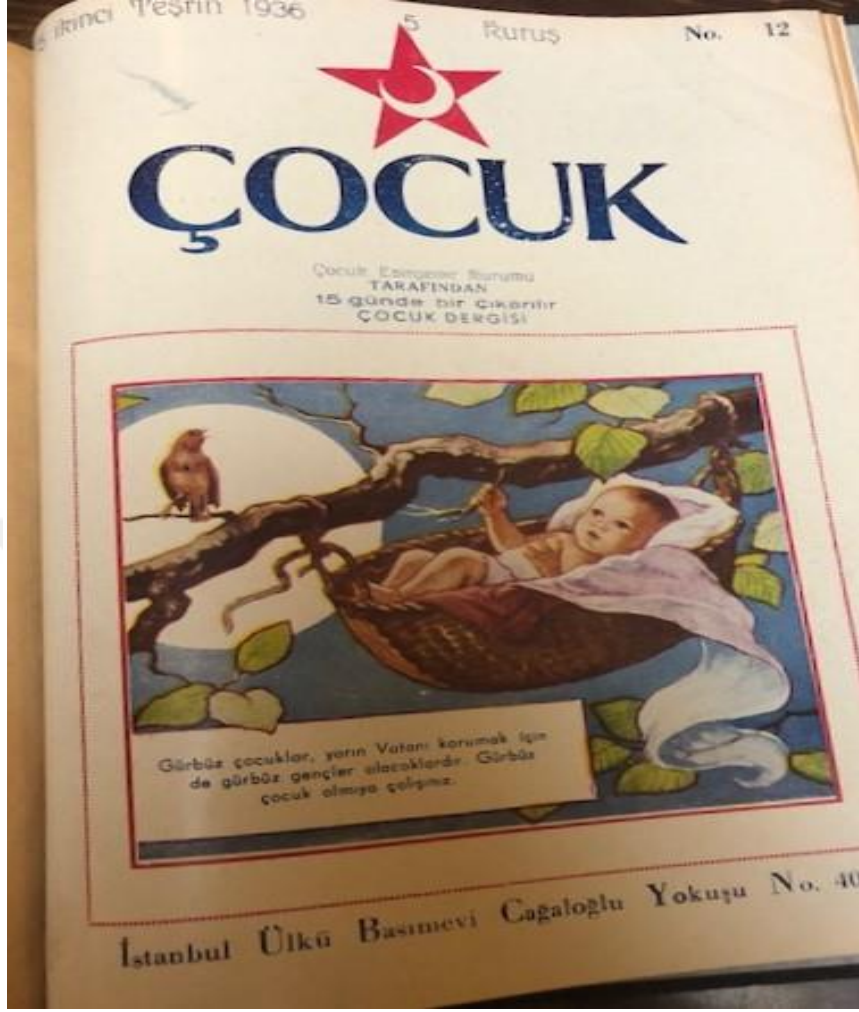
Ziyaret

Aslı

Mille

TAHİR

EK 24: Çocuk

Çocuk, 1936